

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA HUMANISTIČNE ŠTUDIJE

ŽIGA JEVŠNIK

DAMA IN BOJEVNIK?:
GROBOVA 11 IN 19 IZ MLAJŠEŽELEZNODOBNEGA GROBIŠČA
SLATINA PRI CELJU

MAGISTRSKO DELO

Koper, 2023

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA HUMANISTIČNE ŠTUDIJE

ŽIGA JEVŠNIK

Dama in bojevnik?:

Grobova 11 in 19 iz mlajšeželeznodobnega grobišča Slatina pri Celju

Magistrsko delo

Študijski program: Arheološka dediščina Sredozemlja

Mentorica:izr. prof. dr. Martina Blečić Kavur

Somentor:izr. prof. dr. Boris Kavur

Koper, 2023

*Opasani s svetlim orožjem so trikrat
tekli junaki okoli grmad in na konjih so trikrat
ogenj pogrebni objahali, zraven pa žalostno vpili.
Solze škropijo zemljó in sólze škropijo orožje,
zvok se trobent in kričanje junakov sliši do néba.*

(Vergil, Eneida, 11, 188–192; prevod Frana Bradača)

ZAHVALA

Sam sem naveden kot avtor besedila, a težko lahko trdim, da je naloga rezultat zgolj mojega dela. V prvi meri gre ogromno zaslug mojima mentorjema izr. prof. Martini Blečić Kavur in izr. prof. Borisu Kavurju. Njuno neutrudno delo s pregledovanjem, komentiranjem in popravljanjem je delo ustvarilo v to, kar je in težko bi z besedami izrazil svojo hvaležnost. Naloga sama sploh ne bi mogla nastati brez dr. Maje Bausovac in Barnarde Golubič iz Pokrajinskega muzeja Celje, ki sta mi vedno znova omogočali dostop do najdb in dokumentacije ter mi to prijazno in potrpežljivo pripravljali. Zahvaljujem se tudi dr. Luciji Grahek z Inštituta za arheologijo ZRC SAZU, da mi je večkrat omogočila dostop do knjižnice na inštitutu in mi prijazno pripravila knjige. Izjemno se zahvaljujem dr. Mariu Novaku z Inštituta za antropologijo v Zagrebu za opravljeno antropološko analizo.

Največja zahvala od vseh pa gre moji družini, ki me je v času študija brezpogojno podpirala in mi omogočila popolno posvečanje študiju in udeležbi na marsikateri obštudijski dejavnosti, tako na prvi, kot sedaj na drugi stopnji. Med delom mi je v oporo tudi bila partnerka Sara, katere mnenje mi je mnogokrat pomagalo pri delu in močno pripomoglo k marsikateri izboljšavi. Posebej se zahvaljujem tudi dolgoletnemu prijatelju Urhu Ferležu za lekturo dela in za vse njegove jezikovne nasvete tekom dela. Med pisanjem naloge so mi v pomoč bili marsikateri drugi prijatelji in znanci in se jim tukaj, pa čeprav brez imen, lepo zahvaljujem.

Izvleček

Dama in bojevnik?: Grobova 11 in 19 mlajšeželeznodobnega grobišča Slatina pri Celju

Grobišče v Slatini se je v zgodovino raziskav mlajše železne dobe vpisalo kot eno najbogatejših najdišč tega časa v Savinski dolini. Pokojnikom pridani predmeti ter grobovi so izjemen vir za preučevanje preteklosti območja Celjske kotline in odražajo nekdanjo bogastvo tamkajšnje skupnosti. Pričujoče magistrsko delo je ravno zaradi tega posvečeno analizi dveh grobov najdišča – 11 in 19 – ter njihovih pridatkov. Kvaliteta in število predmetov obeh pokopov odražata, da sta pokojnika precej verjetno pripadala višjemu sloju svoje družbe. Posebej bogato okrašen meč s pozlačenimi deli okrasa je najboljši dokaz tega. Vključitev zlata pa je v tem primeru edinstvena za slovenski prostor in tudi velika redkost na sploh. Darja Pirkmajer, ki je vodila izkopavanja, je grobova umestila v 2. stoletja pr. n. št., čas ko rimski pisci omenjajo transalpske Galce in njihove stike z Rimljani. Mnogi strokovnjaki te Galce povezujejo z ljudstvi, živečimi v vzhodni Sloveniji, in njihovo prestolnico vidijo ravno v predrimski Celeji. Raziskava dveh pokopov iz Slatine bo omogočila nov vpogled v skupnosti Keltov na Celjskem, njihove stike in obrtniška znanja. Ugotovitve naloge ponovno poudarjajo potencial Slatine in tam odkritih grobov, ki so z razstavo Darje Pirkmajer *Kelti na Celjskem* zasloveli doma in v tujini.

Ključne besede: vzhodna Slovenija, Celje, Slatina, Kleti, švicarski slog, srednji laten.

Abstract

Lady and the Warrior?: Graves 11 and 19 of the Late Iron Age Cemetery Slatina pri Celju

The cemetery of Slatina has gone down in the history of research into the Late Iron Age as one of the richest sites of the Savinja Valley. The artefacts given to the deceased, as well as the graves themselves, are an exceptional source for the study of the past in the Celje basin and reflect the former wealth of the local community. This Master's thesis is therefore dedicated to the analysis of the two tombs (11 and 19) at the site and their grave goods. The quality and number of objects in both graves reflect that the deceased probably belonged to the upper class of their society. Especially the beautifully decorated sword with gold gilding is the best proof of this. The inclusion of gold in this case is unique in Slovenia and a great rarity in general. Darja Pirkmajer, who led the excavations, dates the graves to the 2nd century BCE, a time when Roman writers mention the transalpine Gauls and their contacts with the Romans. Many scholars associate these Gauls with the peoples of eastern Slovenia and see their capital in pre-Roman Celaia. The study of the two Slatina burials will provide an insight into the Celtic communities in Celje, their contacts and their craftsmanship. The results of the research will also offer an insight into the potential of Slatina and the graves discovered there, which have become known at home and abroad through the exhibition *Kelti na Celjskem* by Darja Pirkmajer.

Key words: Eastern Slovenia, Celje, Slatina, Celts the Swiss Style, Middle La Tène.

IZJAVA O AVTORSTVU

zaključnega dela

IME IN PRIIMEK AVTORJA: **Žiga Jevšnik**

VPISNA ŠTEVILKA: **92202014**

FAKULTETA: **Fakulteta za humanistične študije**

ŠTUDIJSKI PROGRAM IN STOPNJA: **Arheološka dediščina Sredozemlja, druga stopnja**
NASLOV ZAKLJUČNEGA DELA: **Dama in bojevnik?: Grobova 11 in 19 iz mlajšeželeznodobnega grobišča Slatina pri Celju**

Podpisani izjavljam, da sem avtor zaključnega dela z naslovom **Dama in bojevnik?: Grobova 11 in 19 mlajšeželeznodobnega grobišča v Slatini pri Celju**

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo zaključno delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem zaključnem delu, navedena oz. citirana v skladu z navodili fakultete,
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega zaključnega dela in je zapisan v skladu z navodili fakultete,
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo zaključno delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem zaključnem delu,
- se zavedam, da je plagiatstvo - predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne - kaznivo po zakonu (Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (Uradni list RS, št. 16/07 - uradno prečiščeno besedilo, 68/08, 110/13 in 56/15), prekršek pa podleže tudi disciplinskim ukrepom Fakultete za humanistične študije v skladu z njenimi pravili,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatstvo lahko predstavlja za predloženo zaključno delo in za moj status na Fakulteti za humanistične študije,
- je zaključno delo lektorirano in urejeno skladno z navodili fakultete.

Kraj in datum: **Šentjur, 1. september 2023**

Podpis avtorja:

KAZALO VSEBINE

1 UVOD.....	1
1. 1 Namen in cilj raziskovalnega dela.....	1
1. 2 Metodologija dela.....	3
2 SLATINA V ROŽNI DOLINI: GEOGRAFSKI ORIS NAJDIŠČA.....	5
3 ZGODOVINSKI VIRI IN NJIHOVA INTERPRETACIJA.....	8
4 RAZISKOVANJE MLAJŠE ŽELEZNE DOBE NA CELJSKEM.....	12
5 ODKRITJE IN RAZISKAVE GROBIŠČA V SLATINI.....	18
6 PREGLED KRONOLOGIJE MLAJŠE ŽELEZNE DOBE VZHODNE SLOVENIJE	25
7 TIPOLOŠKO-STILSKA IN KRONOLOŠKA OPREDELITEV MATERIALNE KULTURE.....	29
7.1 »Ženski« grob 11.....	29
7.1.1 Fibule.....	29
7.1.2 Majhni železni fibuli srednjelatenske sheme s podaljšano peresovino.....	30
7.1.3 Velika železna žičnata fibula srednjelatenske sheme.....	32
7.1.4 Majhna bronasta fibula.....	34
7.1.5 Majhen železni nož.....	36
7.1.6 Železna verižna pasova.....	38
7.1.7 Železen paličast odlomek.....	41
7.1.8 Železni obroček.....	44
7.1.9 Tordirana železna žica.....	45
7.2 »Moški« grob 19.....	48
7.2.1 Železna žičnata fibula.....	48
7.2.2 Sulična ost.....	49
7.2.3 Ščitna grba.....	52
7.2.4 Branik meča.....	54
7.2.5 Meč v nožnici.....	56
8 TEHNIKE IN TEHNOLOGIJA IZDELAVE PREDMETOV.....	63
8.1 Fibule.....	64
8.2 Sulična ost.....	65
8.3 Meč in nožnica.....	67
8.4 Kovani predmeti enostavnejše izdelave.....	72

9 OKRAS NA NAJDBAH: ESTETIKA IN SIMBOLI	73
9.1 Geometrični okras na zankah verižnega pasu, sulični osti in ščitni grbi.....	73
9.2 Okras na bronasti fibuli iz groba 11	77
9.3 Okras na nožnici iz groba 19	78
10 REKONSTRUKCIJA NOŠE V KONTEKSTU ELITNIH POKOPOV SREDNJEGA LATENA NA SLOVENSKEM	94
10.1 Rekonstrukcija noše iz ženskega groba 11	95
10.2 Rekonstrukcija noše iz moškega groba 19	97
10.3 »Dama« iz groba 11.....	98
10.4 »Bojevnik« iz groba 19	103
11 ZAKLJUČEK	106
12 VIRI IN LITERATURA.....	109
13 GRAFIČNE PRILOGE	125
14 KATALOG IN TABLE.....	130

1 UVOD

Danes je mesto Celje znano predvsem po svoji pestri rimski in srednjeveški preteklosti, je bogata dediščina mlajše železne dobe tega območja prav tako izjemna. Iz mesta, kot tudi Celjske kotline, poznamo številne naselbine, grobišča in posamezne najdbe, med katerimi po razkošnih najdbah posebej izstopa grobišče Slatina. Odkrito je bilo v osemdesetih letih 20. stoletja in nato v naslednjih nekaj letih sistematično raziskano, danes pa velja za največje poznano keltsko grobišče na območju Celjske kotline. Sloves je doživelo v devetdesetih letih 20. stoletja z razstavo Kelti na Celjskem takratne kustosinje Pokrajinskega muzeja v Celju Darje Pirkmajer (Pirkmajer 1991; Jevšnik 2023), ki jo je predstavila v Sloveniji ter v tujini.

Slatina v Rožni dolini se nahaja okoli 8 km severno od Celja. Arheologija območja okoli najdišča je skromno poznana, v neposredni bližini pa je najdišče Slajček, od koder izvirajo sledi prazgodovinske poselitve (Bolta 1975, 294). Odkritje grobišča v Slatini je zato pomenilo pomemben doprinos k poznavanju pozne prazgodovine Celja in regije, sistematično izkopano grobišče pa je ponujal velik potencial za študij mlajše železne dobe tega prostora. V magistrski nalogi bosta samo dva grobova te nekropole, ki do sedaj še nista bila deležna podrobnejše in celovite analize kljub številnim omembam v strokovni literaturi tako slovenskih kot tujih avtorjev (Lejars 1994, 52; Božič 1999a, 210; Jovanovič 2006; Guštin 2011; Dizdar 2013, 200–201).

1. 1 Namen in cilj raziskovalnega dela

Kelti so svojim pokojnim v grobove prilagali prdatke, ki nam omogočajo analiziranje materialne kulture, razumevanje njihovih tehnologij ter spoznanje njihove estetike. Predmeti, odkriti v grobovih 11 in 19, močno odstopajo od najdb v drugi grobovih po izjemno kvalitetni izdelavi in bogati, spretno izdelani dekoraciji. Nedvomno so odraz velikega pomena pokojnikov in njihovega statusa v skupnosti. Posebej pozlata na meču iz moškega groba 19 je na sočasnih predmetih keltskega sveta izjemno redka. V okviru naloge bom analitično raziskal ter predstavil pomen teh najdb, končne ugotovitve pa bom s komparativno metodo vključil v širši sklop kulturne zgodovine Keltov v Evropi, s poudarkom na srednji in vzhodni Evropi.

Nekateri večji pregledi keltske arheologije so bili napisani pred enim ali več desetletji. V tem času se lahko ideje in predstave stroke dopolni, zanika ali nadgradi. Ravno zaradi tega bom na podlagi upoštevanja novejših odkritij in dognanj preveril verodostojnost starejših trditev o razširjenosti nekaterih predmetov iz grobišča v Slatini na področju, kjer so živeli vzhodni Kelti. Na tem mestu bi izpostavil trakasto ščitno grbo iz moškega groba, ki naj bi veljala za redkost na tem področju, vendar je ta trditev že nekoliko zastarela, saj je teza nastala v času poznih osemdesetih let, preden so bila odkrita ali objavljena nekatera zelo obsežna najdišča Keltov na vzhodu, kot so na primer Novo mesto, Brežice, Slatina in Zvonimirovo – Veliko polje.

Slovaški arheolog Josef Bujna (1982, 314–317) je poudaril, da se v času prehoda zgodnjega v srednji laten zgodijo spremembe materialne kulture zaradi sprememb družbe same. Predmeti širšega prostora Keltov so postali čedalje bolj medsebojno podobni in nekatere oblike se v velikem številu pojavijo na širšem območju Evrope.. Močno izstopajoči grobovi veljakov navidezno izginejo in jih zamenjajo nekoliko skromnejši, v katerih status pokojnika odražajo predmeti sami.

Eden izmed ciljev naloge je na podlagi analize materialne kulture iz grobov in njihove primerjave s predmeti iz sočasnih najdišč dobiti vpogled v družbeni in gospodarski svet srednjega latena ter v grobih orisih preveriti domnevo Bujne. Predmeti niso nastali izolirano, ampak so jih izdelali obrtniki, ki so bili del družbe in so proizvajali za njo. Nastali so pod vplivom drugih sočasnih ljudstev in tako odražajo medkulturne stike v času mlajše železne dobe, ki so povzročili nastanek enotne ideje o vidnih kazalnikih družbenega položaja.

Ljudje preteklosti kot ljudje danes so bili edinstveni posamezniki (Wells 1998, 241), pripadali so skupku raznolikih kultur in so po lastni presoji izbirali, katere elemente svojega okolja bodo prevzeli. Vsak je lahko bil del več skupin, ki so bile prisotne v družbi, času in okolju (Rustoiu 2022, 47). Prostorska razprostranjenost materialne kulture mi bo omogočala prepoznavo predmetov, vezanih na celotni keltski svet, regijo ali posamezno skupnost. Na ta način želim preveriti, kako se odraža identiteta v grobovih in s katerimi predmeti jo lahko povežemo ter kakšne so razlike med moškimi in ženskimi pokopi.

V preteklosti je bila težnja, da se spol pokojnika poveže s grobnimi pridatki, ki so bili bodisi moškega bodisi ženskega značaja. Peter C. Ramsel (2020), je to idejo za obdobje mlajše železne dobe dopolnil in nekoliko zanikal. Na nekaterih primerih je dokazal, da marsikateri pridatki niso bili izključni samo za enega od spolov, vendar se lahko pojavljajo pri obeh. V skladu s to idejo bom preveril pridatke iz obeh analiziranih grobov in njuno povezavo s spolom pokojnega.

Nekatere izmed mojih hipotez se nanašajo na posamezne pridatke iz obeh grobov in njihovo izpovednost o vzhodni Sloveniji v času 2. stoletja pr. n. št. Primer tega je v moškem grobu meč z okrasom, ki je izven prostora Tavriskov redok in ga bom na podlagi argumentov predstavil za izdelek lokalne obrti.

Med bolj nenavadnimi nepričakovanimi iz moškega groba je zvončasto oblikovan branik, za katerega bi bilo možno, da je bil dodan pokojnemu kot *pars pro toto* za drugi meč, kot je to bilo domnevano za podobno najdbo z grobišča Zvonimirovo – Veliko polje na Hrvaškem (Dizdar 2013, 81).

1. 2 Metodologija dela

Osnovne metode dela so tipološko-tehnološka, primerjalna, slogovna in kronološka analiza grobnih pridatkov. Pri interpretaciji sem upošteval novejšje objave na področju arheologije mlajše železne dobe in zgodovinske vire. Tipološko-tehnološka in primerjalna analiza je uporabljena za natančno opredelitev predmetov, najdenih v obeh grobovih in prepoznavo njihove časovne in prostorske zamejitve. S tem bodo razvidne morebitne povezave s preostalimi keltskimi in drugimi prazgodovinskimi skupnostmi v širši regiji. Bolj dosledno sem upošteval najdišča na Slovenskem in v ostalih državah srednje Evrope. Preostale regije sem v nalogi upošteval, kjer je to bilo primerno.

Postopek izdelave posameznih predmetov temelji na principu metode *chaîne opératoire*. Pri tem so mi v glavno vodilo bili rezultati eksperimentalne arheologije in najdbe polizdelkov ter predmetov povezanih s kovaško obrtjo.

Najdbe same so bile nazadnje sistematično dokumentirane pred izidom kataloga Kelti na Celjskem, vendar niso bile vse fotografirane in zrisane. Za potrebe naloge sem gradivo

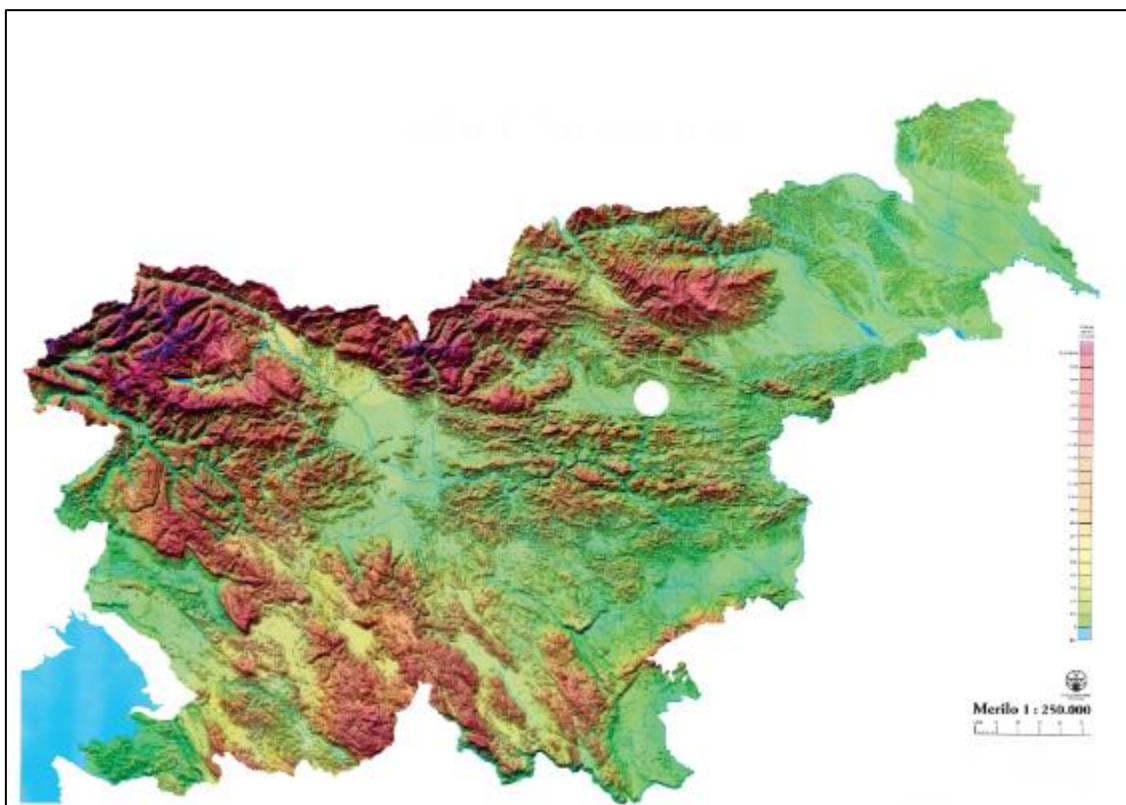
ponovno izrisal, fotografiral in izmeril. Vse pridobljene podatke sem katalogiziral z namenom večje preglednosti.

Raziskava ima tudi omejitve. Primarno se to nanaša na trenutno stanje raziskav in izgubi njene relevantnosti zaradi novejših dognanj na področju arheologije mlajše železne dobe na območju Slovenije in njenih obmejnih regij. Na tem mestu izpostavljam novejše raziskave grobišča v Slatini iz leta 2021 in še nimajo objavljenih rezultatov. Omejena je tudi s trenutnim stanjem predmetov in njihovo dostopnostjo. Fotografije najdb pred in po restavratorskih posegih dokazujejo, da so nekateri detajli bili odstranjeni ali so sami predmeti bili spremenjeni. Primer tega je meč, ki je bil prvotno najden v dveh delih, ki sta pozneje bila spojena detajli šrafure na nožnici pa so bili na nekaterih mestih odstranjeni. Nedostopnost predmetov bo predstavljala oviro posebej pri odlomku keramične posode iz groba 19, ki je v času izdelave naloge bila izgubljena. Slaba ohranjenost najdb bo problematična tudi pri antropološki analizi, saj so močno razdrobljene kosti manj povedne kot celotno ohranjene.

Keltska grobišča srednjega latena na prostoru vzhodne Slovenije v večini primerov nimajo opravljene antropološke analize oziroma imajo to opravljeno zgolj za posamezne grobove. Ohranjen manjši skupek kostnih ostankov iz obravnavanih grobov je zato antropološko analiziran, s ciljem pridobivanja osnovnih podatkov o spolu, starosti in patoloških spremembah osebkov.

2 SLATINA V ROŽNI DOLINI: GEOGRAFSKI ORIS NAJDIŠČA

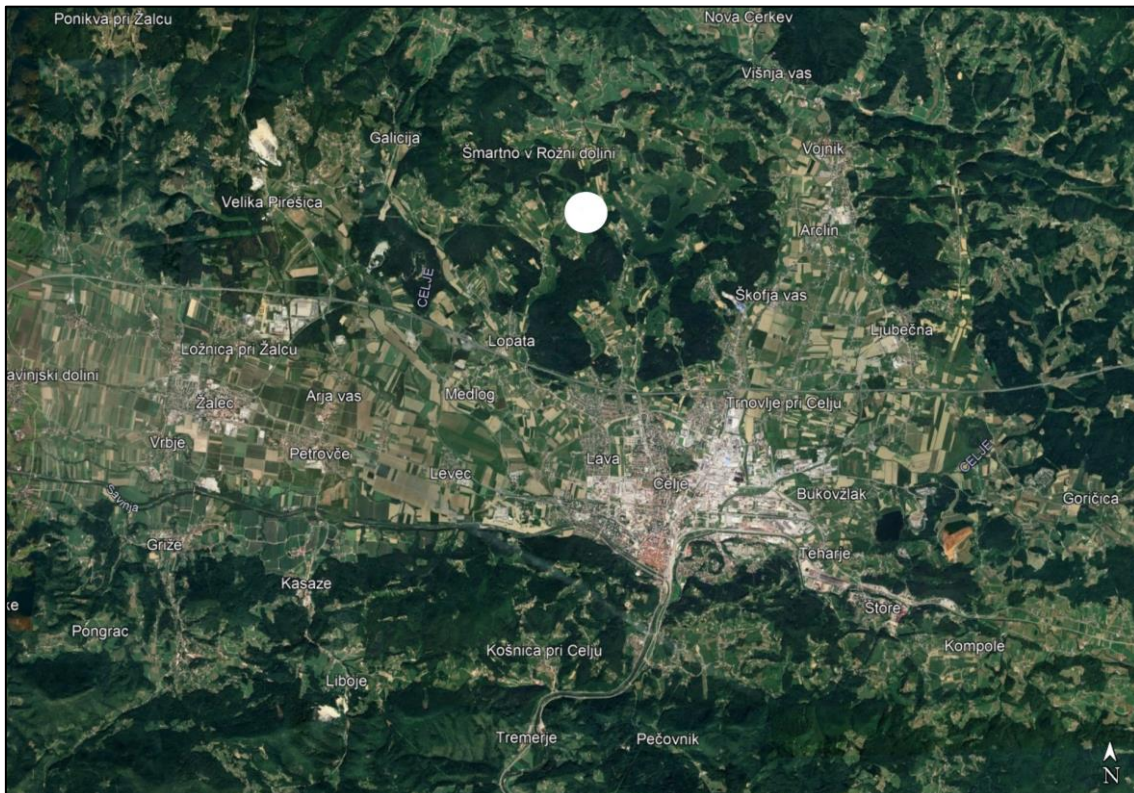
Slatina v Rožni dolini se nahaja 8 km severno od Celja tik ob zahodnem robu Šmartinskega jezera. Razloženo naselje leži na rahlo dvignjenem območju Ložniškega gričevja med potokoma Koprivnica in Sušnica. Vključuje tudi zaselka Slajček ter Tesno (»Slatina v Rožni dolini« 1995). Nahaja se na prehodu južnega ravninskega dela Celjske kotline v gričevnati severni del, ki je geološko pestre sestave s prevlado terciarnih kamnin. Ložniško gričevje se razprostira na 8 do 9 km širokem in 24 km dolgem pasu gričevnatega sveta med Velenjsko kotlino in Dobrnskim podoljem na severu ter spodnjo Savinjsko dolino na jugu. Njegovo zahodno stran zamejujeta ozka dolina Pake med Šoštanjem in Gorenjem, vzhodno pa široka dolina Hudinje med Vojnikom in Celjem (Natek 1983 (1984), 61).

Slika 1: Lokacija Slatine označena z belo na reliefni karti Slovenije (Perko in Orožen Adamič 1995).

Ravninski del je nastal, ko je tektonsko udornino reka Savinja zapolnila s prodrom in peskom, zaradi tega je ta del tudi zelo ugoden za kmetijsko dejavnost. Iz treh strani je zamejena s predalpskimi pokrajinami, le na vzhodu se stika z obpanonskim gričevjem

(Senegačnik 2012, 325). Severno je kotlina omejena z Vitanjskimi Karavankami in na jugu z Boškim hribovjem (Senegačnik 2012, 306). Samo površje Slatine je močno zaznamovala reka Koprivnica s svojo manjšo erozijsko močjo. Sprva je njen tok usmerjen na zahod, proti jugu se obrne šele s prehodom v severni rob Spodnje Savinjske doline. Menjava nastane zaradi pogreznjenega neotektonskega bazena na tem območju (Natek 1983 (1984), 79).

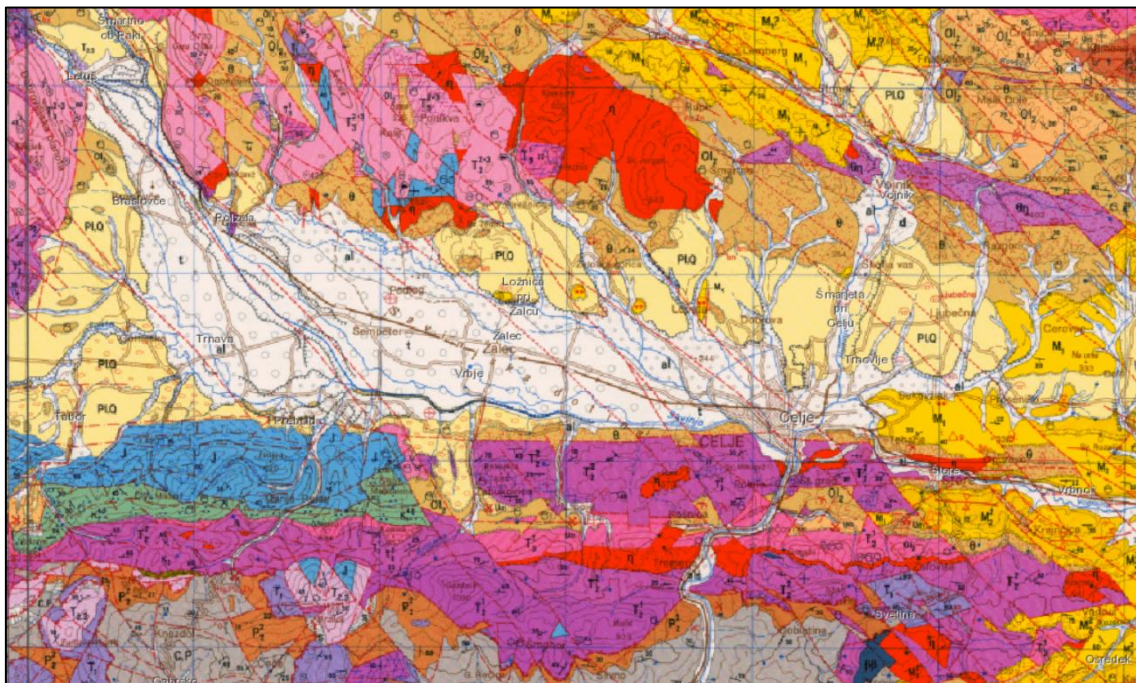

Slika 2: Natančna lokacija Slatine označena z belo piko (podlaga: Google Earth Pro. 21. 8. 2023).

Celjska kotlina je druga največja kotlina na območju predalpskih pokrajin v osrednji Sloveniji. Nastala je v času alpinske orogeneze, ko so se dvignila hribovja in pogrezale kotline. Prevladujoča oblika reliefa so hribovja in ravnine. Slednji so praviloma iz neprepustnih in proti odnašanju manj odpornih glinavcev in peščenjakov paleozoijske starosti, višji predeli pa iz prepustnih in proti odnašanju bolj odpornih apnencev in dolomitov mezozojske starosti. Dna kotlin so zasuta s kvartarnimi rečnimi nanosi, kot so prod, pesek in glina. Zaradi vpliva Panonskega morja so na vzhodnem delu značilne sedimentne plasti terciarnega nastanka. Zaradi vlažnega podnebja je to področje nadpovprečno gozdnato. Na območju nagnjenega površja na karbonatnih kamninah so

prsti rendizne in rjave pokarbonatne, na nekarbonatnih kamninah pa distrične (kisle) rjave prsti. Za rečne karbonatne nanose v Ljubljanski in Celjski kotlini so značilne evtrične rjave prsti, ki so ene najrodovitnejših (Senegačnik 2012, 274–279). Geološko osnovo območja okoli Slatine tvorijo v glavnem oligocenske in miocenske kamnine, nad katero se nahaja siva laporna glina. Vrhnji sloji te hitro preperevajo in se spremenijo v debel ilovnati sloj (Natek 1983 (1984), 64).

Geomorfološke značilnosti površja Slatine (vodotoki, nizko gričevnato površje, ugodna prst), kot tudi bližina rodovitni Celjski kotlini, so razlogi, da je območje okoli grobišča bilo primerno za poselitev.

Slika 3: Območje celjske kotline na geološki karti Slovenije (Geološki zavod Slovenije 2023).

3 ZGODOVINSKI VIRI IN NJIHOVA INTERPRETACIJA

Čas 2. stoletja pr. n. št. je v zgodovini celjske okolice zaznamovano s tančico skrivnosti. Eden zadnjih, ki se je ukvarjal z zgodovinskim pomenom tega prostora je bil avstrijski zgodovinar Karl Strobel (2012, 20) (sl. 4), ki je postavil tezo o obstoju pomembnega središča Keltov, ki naj bi bilo vzhodno od Julijskih Alp v času okoli leta 170 pr. n. št. Celjsko okolico specifično poveže s Cincinbilom, po njegovem mnenjuvladarjem noriškega kraljestva ali tistega dela, poseljenega s Tavriski. Svojo trditev je opiral na domnevo, da je predrimska Celeja bila do tedaj najpomembnejše keltsko mesto na severnem območju mokronoške kulture (Strobel 2012, 20). Pri prepoznavanju pomena celjske okolice se je večinoma navezoval na najdbe novcev. Izpostavil je, da se v okolici Celeje križajo območja obtoka starejših tavriskih in mlajših noriških srebrnikov (Strobel 2012, 13). Ostalih arheoloških najdb ne omenja. Desetletje kasneje ostaja njegova teza nepotrjena, vendar vkljub temu to ne zmanjšuje pomena celjske okolice v času srednjega latena.

Slika 4: Zgodovinar Karl Strobel (Institute for Advanced Study 2023).

Strobova teza temelji na povezovanju Cincinbila in transapinskih Galcev, kot jih omenja Livij, z Noriki. Že pred njim so jo skušali na podoben način utemeljiti različni drugi avtorji. Prvi je to ljudstvo s skupnostmi na prostoru jugovzhodnih Alp povezal Franco Sartori (1960). Nekateri arheologi in zgodovinarji (npr. Walter Schmid, Gustav Zippel, Ulrich Kahrstedt, Géza Alföldy in Max Fluß) so isto ljudstvo tudi videli tudi v zapisu o Catmelusovih bojovníkih ter Galcih, ki so 186 vdrlí na prostor severovzhodne Italije (Dobesch 1980, 102). Istega prepričanja je bil tudi Daniele Vitali (1996, 333). Vendar,

kot poudari Jan Kysela (2020, 35), zgolj poimenovanje »*Galli Transalpini*« ni zadostno za povezovanje omenjenih Keltov s določeno skupnostjo.

Enakega mnenja o identiteti Cincibila in njegovega ljudstva je bila Marjeta Šašel Kos, ki izpostavi, da je v oznaki »onstran Alp« trenutno najbolj smiselno videti Norike ali Tavriske. Svoje stališče upira na poimenovanju »*Galli Transalpini*« v Livijevevemu opisu plenilnega pohoda rimskega konzula Gaja Kasija Longina. Njegova pot je namreč verjetno vodila prek prelaza Okra v dolino Ljubljaničice in Save, oziroma čez območja blizu Navporta, koder naj bi prebivali Tavriski (Šašel Kos 2015, 407). Prav tako kot Strobel tudi Šašel Kosova Cincinbilovo središče vidi v predrimski Celeji. Pri tem se je sklicevala na izjemne količine novcev in arheološke najdbe iz 2. stoletja pr. n. št. (Šašel Kos 2015, 402–403).

Območje Celja je bilo v literaturi dostikrat povezano z Noriškimi kraljestvi (Dobesch 1980; Šašel Kos 1998a; Šašel Kos 1998b; Strobel 2012), ki ima svoj začetek v zgodovinskih pregledih iz 19. stoletja. Zaradi različnosti interpretacij v zvezi s »Noriškimi kraljestvi«, se bo to poimenovanje v besedilu nanašalo na zaključeno ozemeljsko celoto in ne na politično tvorbo. Že Albert Von Muchar (1825, 202–203) je območje »Norikum« enačil z mejami rimske province, vendar »Norikum« ne imenuje kraljestvo. Besedo »Königreich/Kraljestvo« uporabi isti avtor 19 let pozneje v svojem pregledu zgodovine Štajerske, kjer začne razpravo ali je območje »Norikum« zares bilo kraljestvo. Sklicuje se na epigrafske vire in besedila rimskih piscev. Izpostavi, da vključ omembam noriških kraljev izvira edini do danes ohranjen zapis iz Tiberijevega časa, kjer je napisano »... *locus Norici regni* ... / območje Noriškega kraljestva ...« (Muchar 1844, 41–50). Danes se večina argumentov za umestitev Celja v Noriško kraljestvo nanaša na velike količine noriških srebrnikov iz Celja in domnevo o obstoju kovnice (Šašel Kos 1995, 37).

Celjsko področje naj bi poseljevali Tavriski, ki jih je Stane Gabrovec (1966, 195) prepoznal kot nosilce mokronoške skupine. Enako tezo je že pred njim izrazil Hermann Müller-Karpe (1951, 594). Prostor južno od Karavank naj bi poselili v času 3. stoletja pr. n. št. (Božič 1991, 471). V povezavi z njimi se pogosto omenjajo Noriki. Razmerje med obema skupnostnima je, zaradi skromnih zgodovinskih virov, težko razumljivo. Strabon (1903, 4: 6), povzemajoč Pavzanija, omenja »noriške Tavriske«, ki so ločena skupnost

Slika 5: Albert von Muchar (Österreichisches Biographisches Lexikon 2022).

znotraj Norikov. Tudi ostali antični pisci omenjajo skupnosti ločeno. Pozneje je Norike in Tavriskie omenil Plinij Starejši, ki napiše, da so se Tavriski preimenovali v Norike (3, 133). Trenutno stanje arheoloških raziskav ne zadostuje za boljšo preučitev tega problema. Skupnosti sta mogoče v določenih obdobjih bili v političnih razmerjih, kar deloma pojasni zamenljivost imen. Noriške dežele so najverjetneje bile razdeljene na manjše skupnosti s svojo identiteto in oblastjo. Kulturno se niso dosti razlikovale in zunanji opazovalci bi lahko vsako od njih, ki se je bolj uveljavila, razumeli kot Noriško, saj so zgolj to ime poznali (Šašel Kos 2015, 404).

Slika 6: Arheolog Stane Gabrovec (Perko 2002, 241).

Težava razumevanja celjskega območja tiči v pomenu Keleje. Izjemno število novcev govori v prid, da se je tod nahajala pomembna naselbina, kot je sklepal Strobel (2012,

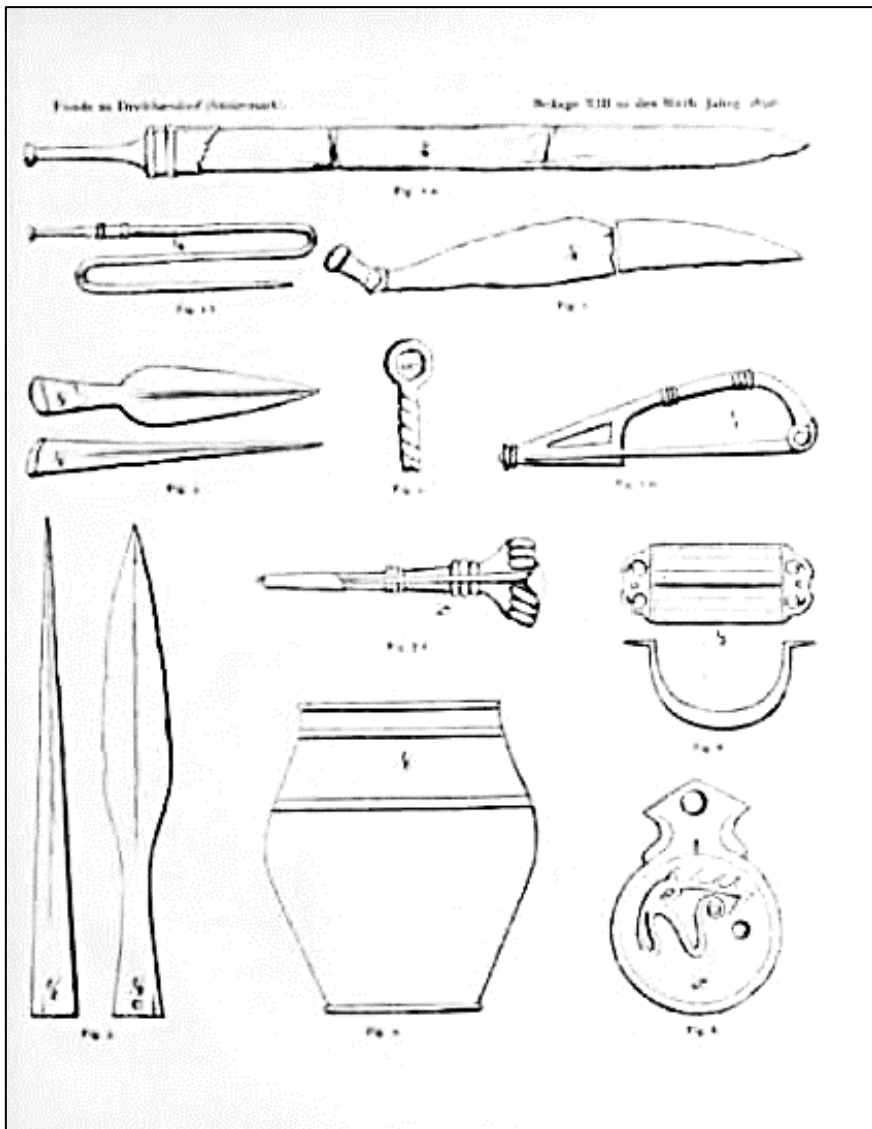
13). Podobno je razvidno, tudi iz najdb, ki izvirajo iz dežel severno in južno po jantarni poti (Lazar 1996, 292). Preostali arheološki podatki o mestu so zelo skromni in ne omogočajo prepoznavo obsega naselbine in njenega jedra. Večina arheoloških podatkov iz samega mesta izvira iz Savinje in izkopavanj na Miklavškem hribu, kjer se najstarejše najdbe umešča v čas srednjega latena (Tiefengraber 2011, 97–98).

4 RAZISKOVANJE MLAJŠE ŽELEZNE DOBE NA CELJSKEM

Ena izmed prvih najdb iz časa mlajše železne dobe na območju Slovenije je zaklad novcev odkrit blizu Lemberga pri Dobrni leta 1829, ki tudi zaznamuje pričetek raziskovanja Keltov na Celjskem. Prvi je o najdbi poročal Albert von Muchar (1844) v svojem monumentalnem pregledu zgodovine Štajerske vojvodine. Dobrih 20 let po najdbi iz Lemberga je bil odkrit tudi zaklad velikih jantarnih jagod v bližini Spodnjega Lanovža pri Celju (Pirkmajer 1991, 19). Pozneje je v *Repertorium der steierischen Münzkunde* Fritz Pichler (19865) na podlagi primerjave z novci galskih plemen Galije, Iberskega polotoka in Bretanje tudi celjske pripisal keltskemu plemenom Norikov. Poleg nemških so razprave o predrimski preteklosti celjske okolice pisali tudi slovenski avtorji. V prvem pregledu zgodovine Štajerske v slovenskem jeziku je Anton Krempl (1845, 8–11) Kelte imenoval za prvotno prebivalstvo na tem območju. Celjski zgodovinar Ignacij Orožen (1854, 5) je za razliko od njega izrazil, da so takratni Noriki bili vindsko in ne keltsko ljudstvo. Janko Orožen (1927, 13–14) je v tridesetih letih 20. st. zanikal svojega predhodnika in napise na keltskih novcih prepoznal za imena noriških kraljev in knezov, ki so po njegovem mnenju bili keltskega porekla.

Poleg začetnih razprav o novcih in etnični pripadnosti predrimskega prebivalstva, je konec 19. st. prišlo do pomembne najdbe v Drešinji vasi zahodno od Celja (sl. 7). Pri oranju polja za pripravo nasada hmelja so domačini naleteli na različne kovinske in keramične predmete. Pionir arheologije na celjskem Emanuel Riedel (1889, 223–224) je najdbe preučil in jih prepoznal za grobne pridatke grobišča iz časa mlajše železne in rimske dobe. Omenjene najdbe predstavljajo eno zgodnejših prepoznav keltske materialne kulture, ki ni bila povezana z novci, saj se je zgodila zgolj štiri leta po tem, ko je Karel Dežman definiral keltsko materialno kulturo na Slovenskem (Pirkmajer 1991, 3). V sledečih desetletjih je bilo poleg Drešinje vasi še odkrit grob bojvnika v Gotovljah (Pirkmajer 1991, 19) in predmeti, ki so mogoče izviral iz grobov na Gaberjah pri Celju (Eichler 1912, 86–87).

Prve sistematske raziskave, med katerimi so se odkrile najdbe iz mlajše železne dobe so bile opravljene na Rifniku, Brinjevi gori in na terasi Miklavškega hriba. Med slednjimi so bile odkrite poznoprazgodovinske plasti, ki jih je Josip Klemenc (1957, 102) prepoznal

Slika 7: Prvotne risbe najdb iz Drešinje vasi (Riedl 1889, T. 13).

kot sledi keltskega svetišča, trditve ni podrobneje utemeljil. Med izkopavanji na Rifniku in Brinjevi gori so poleg starejših in mlajših najdb na dan prišli tudi posamezni predmeti iz časa mlajše železne dobe, vendar se teh ni dalo povezati z zaključenim naselbinskim slojem (Pahič 1981, 122; Vrenčur 2018, 161).

Povojno obdobje so zaznamovale tudi razprave o keltskem elementu na napisih in nagrobnikih iz rimske dobe. Prva je na to značilnost celjskih nagrobnikov opozorila Bernarda Perc (1951). Nadaljeval je Jaroslav Šašel z razpravo o nagrobniku Gaija Julija Vepa in dokazal, da je ime »Vepo« keltskega izvora ter da odraža visok položaj staroselske elite pod Rimsko oblastjo (Šašel 1954). Lokalne prvine je na nagrobnikih nekropole v Šempetru tudi definiral Josip Klemenc (1966), ki je upodobljeno nošo žensk

in noriško-panonsko sedlasto voluto prepoznal za predrimsko tradicijo, tezo, ki so jo pozneje nadaljevali še drugi strokovnjaki (prim. Šmid 2022, 12, 34).

Leto 1966 je prelomna letnica, ne zgolj za celjsko arheologijo mlajše železne dobe, ampak za celotno slovensko stroko. V 17. izdaji Arheološkega vestnika so izšli referati kolokvija Arheološkega društva Jugoslavije na temo mlajše železne dobe, ki je dve leti prej potekal v Mariboru. Med prispevki je bil tudi članek Lojzeta Bolte (1966), kjer je navedel vsa do tedaj znana latenska najdišča in opredelil nekatere najdbe ter objavil njihove risbe. Poleg besedila Bolte je izšel še prelomni članek Staneta Gabrovca (1966), kjer je opredelil mokronoško kulturno skupino in vanju vključil najdbe iz celjskega območja. Poznejše so arheologi nadaljevali to idejo v svojih pregledih (Guštin 1977; Božič 1987; Božič 1999a; Guštin 2011; Laharnar 2018).

Izredno pomembno je bilo odkritje grobišča v Slatini leta 1982, ki je bilo nato med leti 1985 in 1988 sistematično raziskano. Skupaj je bilo odkritih 30 grobov, med katerimi so nekateri vsebovali prdatke noše in orožja (Pirkmajer 1991). Najdišče je tudi bila prva sistematično raziskana nekropola latenske dobe na celjskem območju in je zaradi tega izjemno pomembno za razumevanje časa 3. in 2. stoletja pr. n. št. tega prostora.

Gradnja štajerske avtoceste je privedla do vrste novih arheoloških odkritji na območju Celjske kotline. Naselbine v današnjih Trnavi, Šmatevžu in Leskovcu so temeljito dopolnile poznavanje poselitve tega območja. Naselbini Trnava in Šmatevž sta se nahajali zgolj nekaj kilometrov narazen in, čeprav je prva omenjena nekoliko starejša, sta obstajali sočasno do časa 1. stoletja pr. n. št. (Novšak in Tica 1998). Sledi kmetije, odkriti v Leskovcu, pa se časovno umeščajo v stopnjo prehoda iz poznega latena v zgodnjjerimsko obdobje (Horvat 2013, 14).

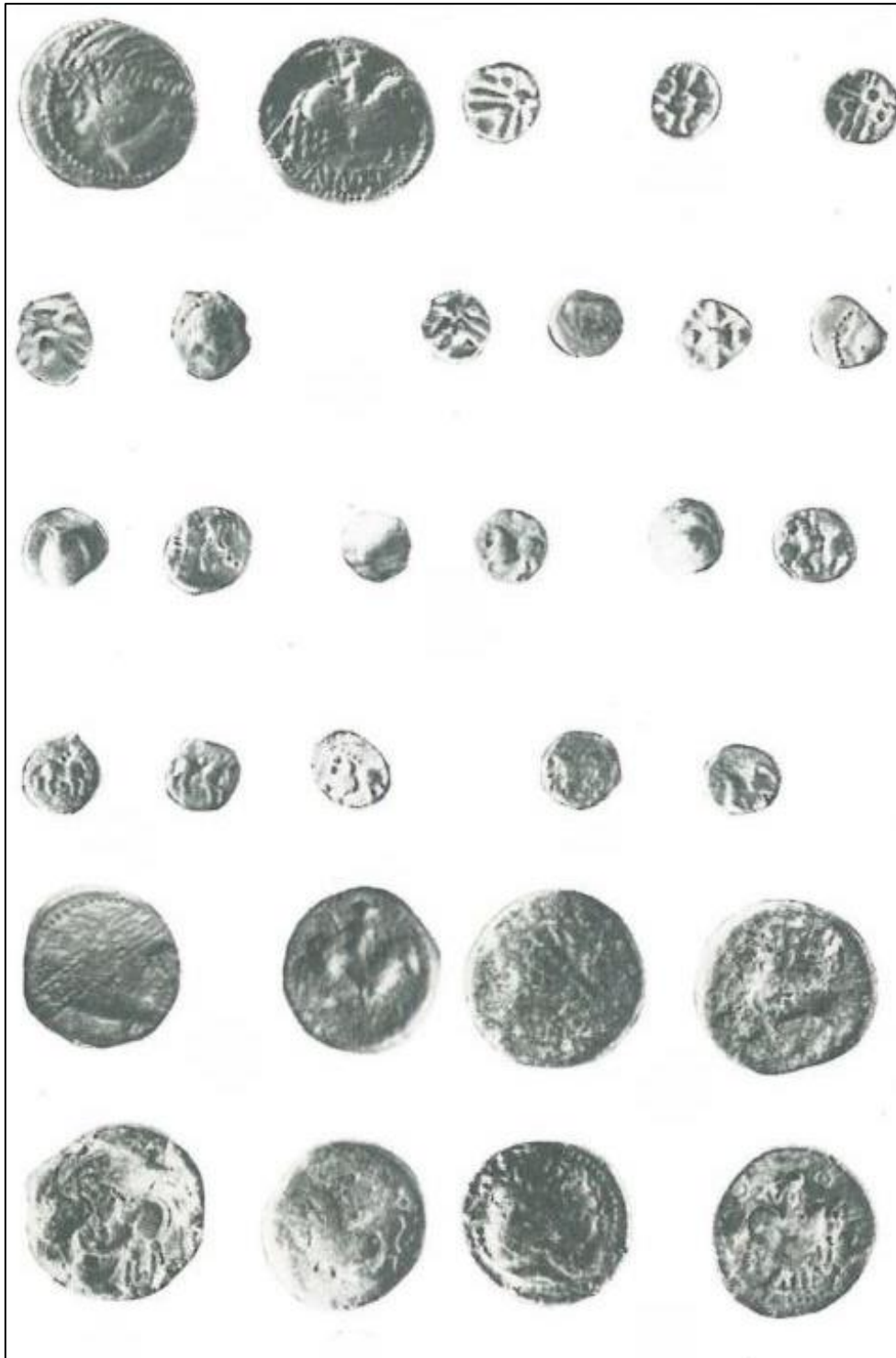
Ob koncu 20. stoletja je bila izdana tudi 47. številka Arheološkega vestnika, ki je vsebovala nekatere referate prispevkov kolokvija na Ptuju o Keltih in romanizaciji. V omenjeni reviji je izšel prispevek Irene Lazar (1996), kjer je objavila analizo posameznih bronastih najdb iz Savinje. Izpostavila je predmete iz časa 2. do konca 1. stoletja pr. n. št., ki so izvirali iz Apeninskega polotoka in so odražali stike, ki jih je gojila predrimska Keleja.

Številne arheološke najdbe izvirajo tudi iz samega Celja, posebej tukaj izstopa terasa na Miklavškem hribu, za katero sta že Bolta (1951) in Klemenc (1961) predvidevala, da je bila središče predrimске poselitve. Slednji je tudi omenil možnost obljudenosti ravnice med Savinjo in Voglajno. Poznejša odkritja keltske materialne kulture na območju Turške mačke, Ipavčece ulice (Pirkmajer 1991, T. 22), I. osnovne šole (Bausovac 2015, 17), Osrednje knjižnice (Bausovac 2014), Mariborske ceste (Gaspari in sodelavci 2007, 836–837), okolice železniške postaje, Knežjega dvora (Gaspari in sodelavci 2001, 283) in struge Savinje (Bolta 1966, 377) so dopolnila idejo o keltski naselbini med Savinjo in Voglajno. Poselitev takoni bila vezana zgolj na Miklavški hrib, vendar se je raztezala tudi po ravnini severno od njega. Do sedaj so bile edine ostaline stavb odkrite leta 2015 na območju Maistrove ulice in izvirajo iz poznolatenskega ali zgodnjeavgustejskega obdobja (Bausovac in Praportnik 2016, 8).

Temi naselbine Keleja se je leta 2011 posvetil Georg Tiefengraber, ki je na podlagi najdb keramike iz Sadnikovega vrta (terasa na Miklavškem hribu) prepoznal začetek latenske poselitve v 2. stoletju pr. n. št. in opozoril na pomembnost celjskega območja v zadnjih stoletjih pred prevlado Rima. Pod vprašanjem je tudi obstoj obrambne arhitekture o kateri ni dokazov, kar pomeni, da je lahko bila uničena ali pa sploh ni obstajala (Tiefengraber 2011, 94).

Pomen predrimskega mesta je bil pogosto argumentiran z obstojem kovnice (Šašel Kos 1995, 37). Prvi je to tezo izrazil Karl Pink leta 1950, ki je zanikal idejo o tem, da so novci pripadali depoju. Njegovo mnenje je delila Vera Kolšek (1966, 410) in Peter Kos (1977, 35), ki sta najdbe srebra v kosih in kapljicah prepoznala za metalurški odpad. Tezo o obstoju kovnice je v svoji magistrski nalogi zanikal Andrej Šemrov (2011, 22–23), s tem, da je najdbe koščkov srebra tolmačil za srebrni granulat. Številne keltske novce je namesto s kovnico povezal s tempeljskim zakladom svetišča, uničenega med poplavo Savinje. Problem te interpretacije je, da svetišča ne imenuje natančno. Najbližje svetišče, oddaljeno od struge Savinje, je stalo na mestu Glasbene šole Celje, vendar se med najdbami templja novci ne omenjajo (Videc 2019, 24–27). Če bi zares bila v tem svetišču hranjena velika količina novcev, bi se verjetno večja koncentracija pojavila tudi na samem mestu templja. Problem interpretacije s kovnico je tudi povezan z odsotnimi značilnimi najdbami, ker v vseh dosedanjih raziskavah še niso našli kalupov in ostalega orodja potrebnega za izdelavo novcev.

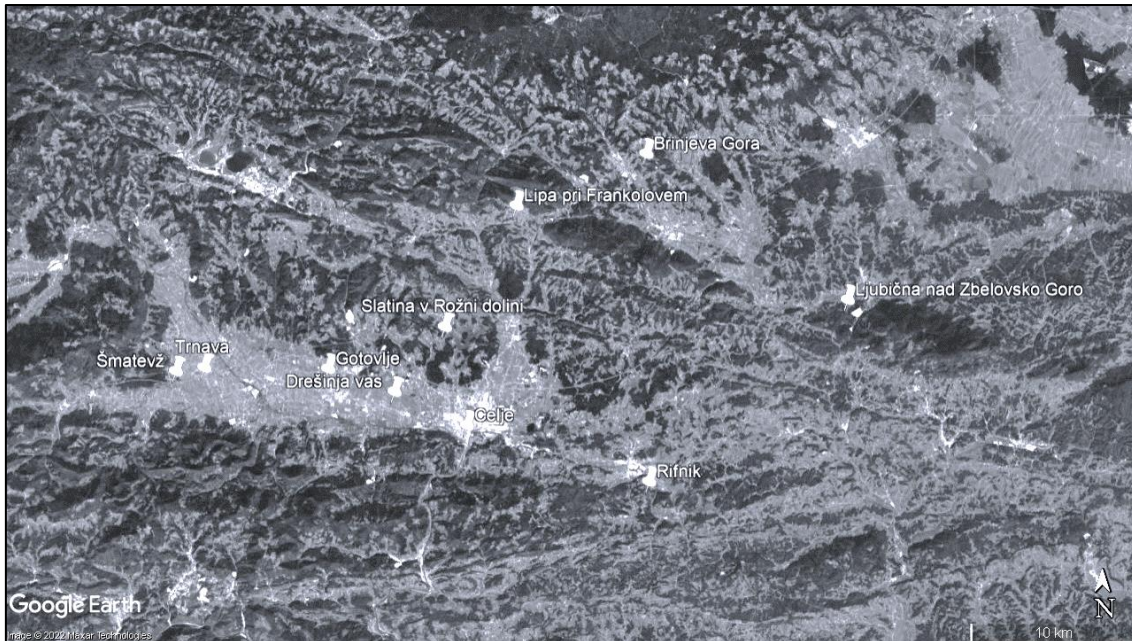

Slika 8: Nekateri izmed novcev najdenih v strugi Savinje (Kolšek 1966, T. 1).

Skozi stoletji raziskav mlajše železne dobe na Celjskem so mnoga odkritja pokazala na pomen območja. Kljub temu, z izjemo nekaterih starejših objav in osredotočenosti na novčne najdbe, celjska kotlina ni bila deležna večje znanstvene pozornosti. Tudi grobišča, kot so Drešinja vas, Gotovlje, Gaberje in Slatina, ostajajo brez analitične objave, z izjemo

fotografij in risb v katalogu razstave Kelti na Celjskem (Pirkmajer 1991). Posebej zadnje nam nudi izjemni vpogled v čas, ko antični avtorji začnejo omenjati ljudstva vzhodne Slovenije in ko verjetno pride do nastanka naselbine Celeje.

Slika 9: Pomembnejša najdišča mlajše železne dobe v okolici Celja (Jevšnik 2023, 218).

Leta 2012 je izšlo monumentalno delo *Lexikon zur keltischen Archäologie* z mnogimi gesli posvečenimi tudi slovenskim najdiščem. Avtor velike večine teh o celjskih najdiščih je bil Boris Kavur (2012a; 2012b; 2012c; 2012d; 2012e; 2012f), prispevek o Celeji sta pa napisala Irena Lazar in Peter Kos (2012).

5 ODKRITJE IN RAZISKAVE GROBIŠČA V SLATINI

Prva omenjena arheološka najdba na tem območju je rimski nagrobnik, najden pri gradnji ceste leta 1893 (»Slatina v Rožni dolini« 1976). V okolici Šmartnega v Rožni dolini se tudi domneva obstoj rimskodobne stavbe, in sicer zaradi velike količine gradbenega materiala, ki so ga odkrili domačini (Bolta 1975, 294). Zahodno od keltskega grobišča so na hribu Slajček odkrili sledi prazgodovinske poselitve (Pirkmajer 1990, 159), ki še niso bile temeljito raziskane.

Keltsko grobišče iz Slatine v Rožni dolini je odkril eden od domačinov leta 1972, ki je pri manjših gradbenih delih okoli svoje hiše naletel na najdbe grobnih pridatkov in žganine. Najditelj je predmete spravil doma in o njih ni obvestil nikogar. Pozneje je enega od najdenih mečev sin najditelja prodal svojemu prijatelju, ki ga je ponudil na odkup Pokrajinskemu muzeju Celje. Ostale najdbe je pozneje najditelj tudi daroval istemu muzeju. Nekropola leži na južnem pobočju manjšega hriba severno od zaselka (Pirkmajer 1991, 21). Grobovi so bili v večini osredotočeni na Govejškovo parcelo, nekoliko manj jih je segalo tudi na Leskovškov vrt. Testni izkopi na južnem pobočju in vzhodni parceli niso odkrili nadaljnjih pokopov. Darja Pirkmajer je predvidevala, da se grobišče nadaljuje v severno smer po pobočju hriba navzgor, zaradi dveh grobov najdenih na tej strani ceste. V devetdesetih je bil tam tudi odkrit železni sekač (Gaspari in sodelavci 2004, 267–268).

Slika 10: Arheologinja Darja Pirkmajer (Marot 2016).

Vest o odkritju je privedla do raziskav med leti 1985 in 1989 pod vodstvom Darje Pirkmajer. Izkopavanja so odkrila 29 grobov moških, žensk in otrok (Pirkmajer 1991, 21). Leta 2021 jim je bilo dodanih še nekaj pokopov, vendar za sedaj ti ostajajo še neobjavljeni.¹ Poleg grobišč v Brežicah, Dobovi, Novem mestu in Zvonimirovem spada najdišče iz Slatine med boljše raziskana Lt C2 grobišča na prostoru Tavriskov (Guštin 2011, 125). Predmeti iz grobov so zlasti primerljivi s preostalo materialno kulturo vzhodnih Keltov (Gaspari in sodelavci 2004, 268).

Najdbe iz Slatine so doživele svoj sloves z razstavo Kelti na Celjskem, ki jo je postavila Darja Pirkmajer. Prvič je bila predstavljena v Celju leta 1991 in je v naslednjih letih gostovala še v drugih muzejih Slovenije in v tujini. Leta 1997 je tudi gostovala v Musée de la Civilisation Celtique v Bibractu (Pirkmajer 1997a), med letoma 1997 in 1998 pa je bila postavljena v Arheološkem muzeju v Zagrebu in v Arheološkem muzeju v Zadru (Pirkmajer 1997b) ter tudi v Italiji in Avstriji.

Grobišče je zaslovelo zaradi dobro pripravljene razstave, kot tudi z objavami vrevijah in knjigah. Prva omemba odkritja je kratka objava rezultatov raziskav v reviji Varstvo spomenikov. Darja Pirkmajer (1986) opiše okoliščine odkritja in število do tedaj raziskanih grobov ter nekaj njihovih lastnosti. Drugi del izkopavanj je bil objavljen par let pozneje v isti reviji (Pirkmajer 1988). Najdišče je objavila tudi v prispevku za zbornik *Die Zeit der Kelten*, ki je bil nekoliko predrugačeno besedilo kataloga razstave z drugimi fotografijami (Pirkmajer 1998). Poleg navedenega se najdišče omenja v nekaterih drugih objavah domačih in tujih avtorjev. Risba okrasa na nožnici iz groba 19 je bila objavljena v knjigi *Zakladi tisočletij* (Božič 1999b, 158). Najdišče in samo posamezne grobove omenja Dragan Božič (1999a) v pregledu raziskovanja mlajše železne dobe na Slovenskem. Nekateri tuji arheologi, kot sta Thierry Leyars (1994, 52–53) in Marko Dizdar (2013, 24, 47, 53) so pri svojih objavah upoštevali nekatere najdbe iz Slatine.

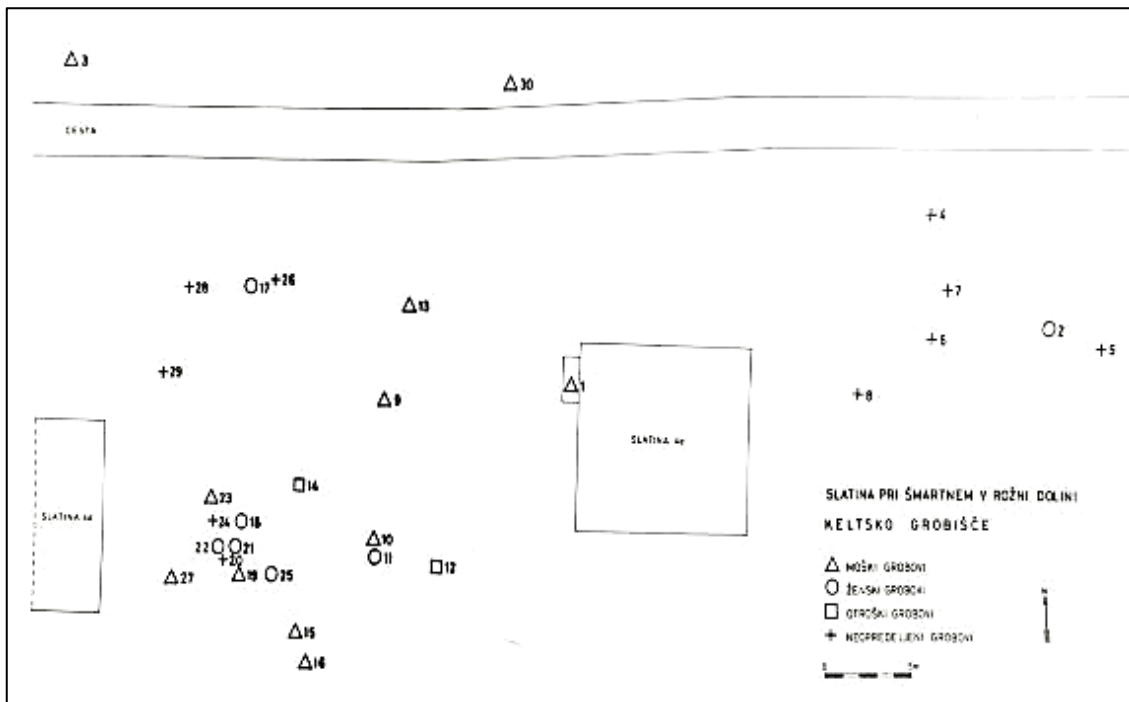
¹ Za informacijo se zahvaljujem kustosinji dr. Maji Bausovac iz Pokrajinskega muzeja Celje.

Slika 11: Pogled na najdišče iz zraka. Raziskano območje grobišča je označeno z rožnato barvo (podlaga: Google Earth Pro 21. 8. 2023).

Grobovi v Slatini so bili razporejeni nepravilno in brez natančne orientacije. Na tlorisu (sl. 12) so prikazani razdeljeni v vzhodno in zahodno skupino vendar je to posledica neraziskanosti srednjega prostora, kjer je bil dovoz in pot do vhoda za stavbo z naslovom Slatina 4e. Pridatke so pokojnikom v grobno jamo položili po skupinah, večji predmeti na eno in manjši na drugo stran. Sežgani posmrtni ostanki so bili položeni na kupček. Posodje je ležalo nekoliko stran od ostalega gradiva (Pirkmajer 1991, 21). Pri pogledu na tloris grobišča je opazno, da se na vzhodnem delu pojavljajo pretežno grobovi z bolj skromnim številom pridatkov (Pirkmajer 1985), za katere domneva Marko Dizdar kot morebitne predstavnike starejših grobov tega grobišča (Dizdar 2013, 24).

Grobne jame ovalnih oblik so bile dolge med 15 in 103 cm. Njihova velikost je bila odvisna od mer in števila pokojnikovih pridatkov. Vkopane so bile v sterilno plast ilovice do globine 70 cm. Večina vkopov je bila zasutih z ilovico, nekateri pa z ogljem in žganino, pomešano med ilovico (Pirkmajer 1991, 21). Obred pokopa je podoben kot na preostalih grobiščih mokronoške skupine, kot so Dobova, Brežice, Mokronog in Novo mesto (Božič 1987, 885).

Slika 12: Razporeditev grobov na tlorisu grobišča Slatina v Rožni dolini (Pirkmajer 1991, 20).

Za njih je značilno, da so pokojnike zažgali na grmadi skupaj z osebnimi predmeti in darovi hrane. Posmrtno ostanke so zložili na kup znotraj grobne jame in zraven njih postavili pridatke (Guštin 1984a, 312). Posamezne predmete so verjetno pred pokopom ovili z blagom (Guštin 1984a, sl. 19: 5, sl. 21: 4).

Zaradi številnih pridatkov na grobišču v Slatini najbolj izstopata ženski grob 11 in moški grob 19 (Pirkmajer 1991, T. 11 in T. 16). Odsevata nošo in oborožitev višjega sloja takratne keltske družbe celjskega prostora. Grob 11 je bil odkrit med prvo etapo izkopavanja maja 1985. Najden je bil na globini 50 cm, vkopan v sterilno plast sivorumene ilovice. Zasut je bil zgolj z ilovico. Pokop se je nahajal na južnem delu grobišča, edini njemu bližnji je bil grob 10. Večina grobnih pridatkov je bila položenih na vzhodno stran grobne jame. Bronasta fibula se je nahajala ločena od teh na zahodni strani, med njo in preostalimi pridatki so bili kostni ostanke pokojne. V terenskem dnevniku je Darja Pirkmajer (Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje) našela dve železni verigi, dva železna obročka, večjo železno fibulo, nepoškodovano fibulo in delce zažganih kosti. Delo v restavratorski delavnici je v gmoti iz groba našlo še dve železni fibuli, tordirano žico, železni paličasti odlomek in nožek. Od obročkov se je potrdil zgolj eden, drugi je verjetno pripadal zanki verižnega pasu (Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje).

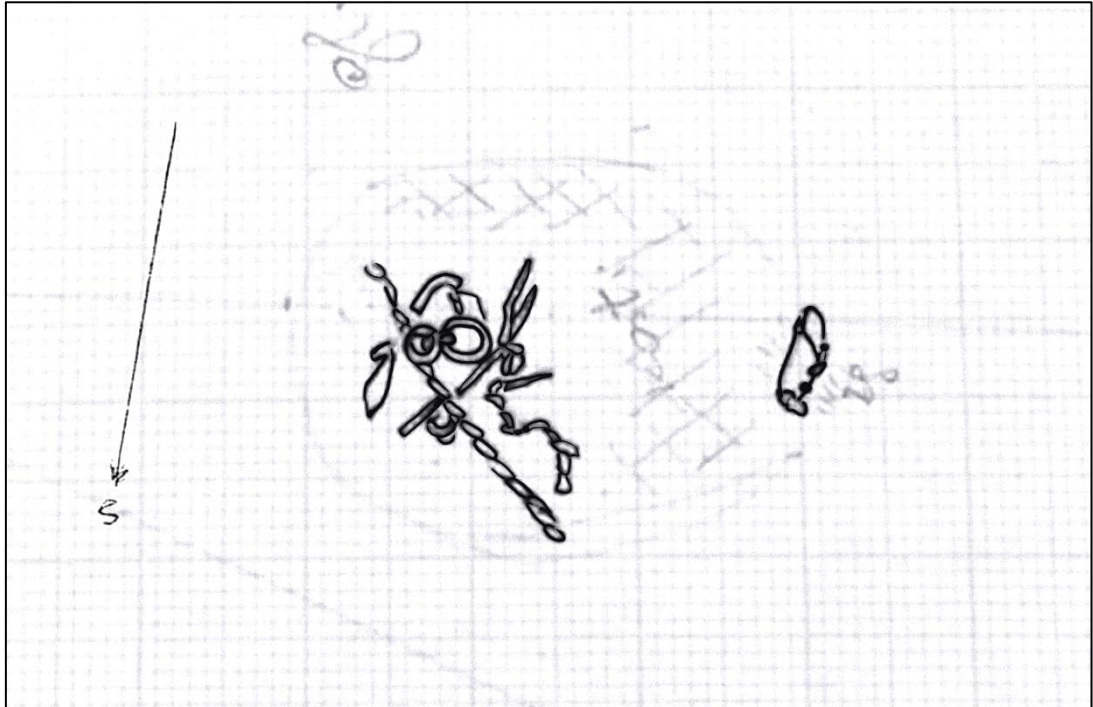
Slika 13: Fotografija izkopavanj grobišča leta 1988 (Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje).

Žgano skeletno gradivo iz groba predstavljajo koščki kraniuma in dolgih kosti, ki so belorumenkaste barve. Sestavljajo jih človeške kosti kraniuma, postkraniuma ter živalske kosti, ki jih zaradi majhnosti ni bilo mogoče določiti. Močno razlomljeno stanje nakazuje, da je bil pokojnik sežgan pri temperaturi nad 650 °C. Zaradi slabe ohranjenosti skeletnega gradiva ni bilo mogoče določati spola in starosti oseb (Novak 2023).

Grob 19 je bil odkrit med izkopavanjem maja leta 1987. Nahajal se je na jugozahodnem delu grobišča, v bližini grobov 20, 21, 22 in 25. Oblika grobne jame ni bila zabeležena v risbi. Kostni ostanki so ležali na vzhodnem delu in pridatki na zahodnem. Odlomek keramične posode se je nahajal tik ob posmrtnih ostankih in vzhodno od meča. Ob trnastem ročaju slednjega je bila najdena fibula in pod njem sulična ost. Ščitna grba je bila položena na skrajni zahodni rob. Med najdbami se v dnevniku izkopavanj omenjajo tudi upognjen kos kovine – branik meča. Meč je bil v slabem stanju in je močno restavriran. Poznejše delo v restavratorski delavnici ni poleg omenjenih najdb odkrilo nič novega (Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje).

Slika 14: Fotografija groba 11 (Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje).

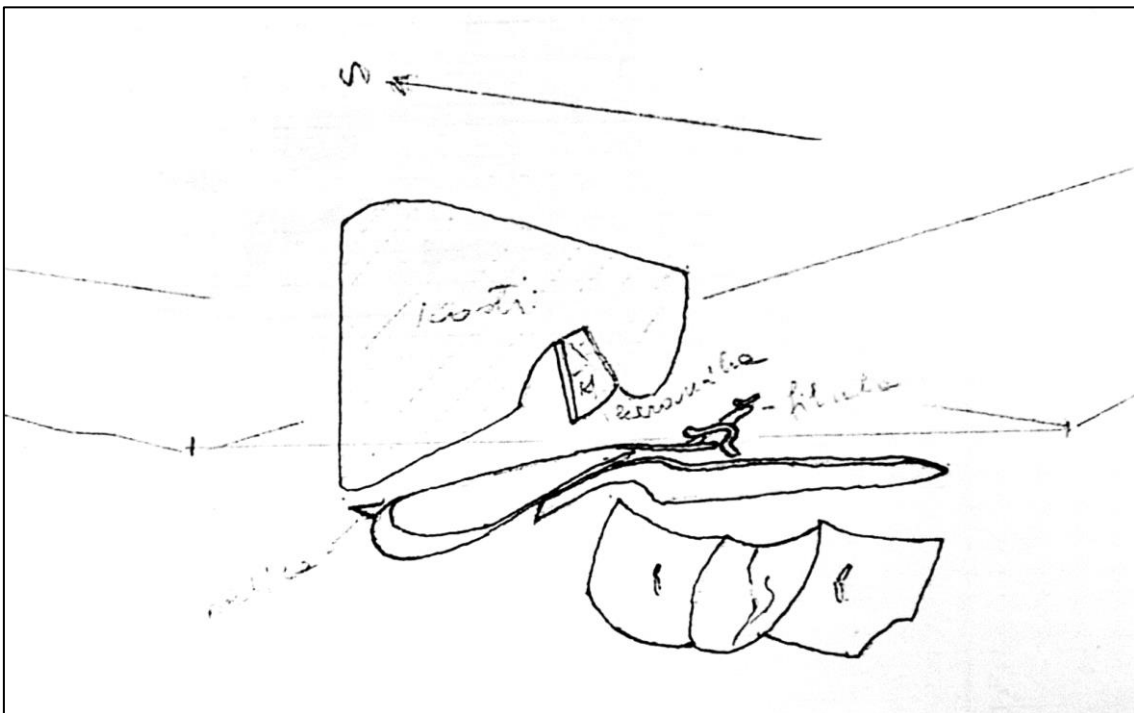

Slika 15: Terenska risba groba 11 (Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje).

Slika 16: Fotografija groba 19 (Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje).

Slika 17: Terenska risba groba 19 (Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje).

6 PREGLED KRONOLOGIJE MLAJŠE ŽELEZNE DOBE VZHODNE SLOVENIJE

Relativna kronologija mlajše železne dobe vzhodne Slovenije je od njenih začetkov do danes doživela mnogo sprememb. Datacije, ki so posamezna obdobja zamejevala pred nekaj desetletji, so danes že bistveno drugačne. Zaradi odsotnosti objavljenih absolutnih datacij, ki bi bile pridobljene z radiometričnim datiranjem, so arheologi svoje teze o časovnih zamejitvah temeljili na podlagi primerjav z znanimi zgodovinskimi dogodki in letnicami iz klasičnega sveta. Skozi znanstveni diskurz se je tako zamisel, kateri čas je pravzaprav obdobje srednjega latena, spreminjala. V nadaljevanju bom na kratko predstavil spremembe v relativni kronologiji, ki so se zgodile od njenih zametkov do danes.

Prvo, skromno oceno o časovni zamejitvi latenskih najdb vzhodne Slovenije je podal Hermann Müller-Karpe (1951, 670). Najdbe je razdelil v dve skupini, starejšo so predstavljale najdbe iz Mokronoga, ki so po njegovo časovno sovpadale s širitvijo keltskega vpliva v 3. stoletju pr. n. št. Najdbe iz Šmarjete in Podzemlja je določil za mlajšo skupino, ki jo je zaradi poznorepublikanskih novcev umestil v čas konca 1. stoletja pr. n. št. Posamezne zgodnjelatenske najdbe je postavil v srednjeevropsko stopnjo Lt B, zaradi česar je določil keltizacijo slovenskega prostora v času 4. stoletja pr. n. št. (Müller-Karpe 1951, 677). V pregledu latenskega obdobja na Slovenskem je komentar h kronologiji podal tudi Stane Gabrovec. Veliko večino najdb iz vzhodne Slovenije je postavil v Lt C stopnjo po kronologiji Paula Reineckeja in poznejši dopolnitvi Wernerja Krämerja (Gabrovec 1966). Začetek keltske kulture na slovenskih tleh je podobno kot predhodniki umestil v čas poznega zgodnjega latena, vendar je bil bolj natančen in ga določil v Lt B2. Materialne kulture, ki jo je Paul Reinecke opredelil kot značilno za Lt D stopnjo, Gabrovec v vzhodni Sloveniji ni prepoznal, vendar ni izključil nadaljevanja rabe nekaterih oblik predmetov v poznejšem času. Svojo časovno razporeditev je primerjal z absolutnimi datacijami, ki sta jih predlagala Jan Filip in Werner Krämer, a so se njune datacije med sabo močno razlikovale. Po Krämerju bi bila materialna kultura iz časa 3. do prve polovice 1. stoletja pr. n. št, po Filipu pa iz časa konca 2. in večinoma iz 1. stoletja pr. n. št. (Gabrovec 1966, 192–193).

Prvo celostno relativno kronološko shemo latenske kulture osredje in vzhodne Slovenije

in njenih faz je leta 1977 predlagal Mitja Guštin. Razdelil jo je na dva posamezna horizonta – Mokronog (srednji laten) in Beletov vrt (pozni laten). Prvega je razmejil v stopnje 1 do 3 in drugega v stopnji 5 in 6, prehod med obema horizontoma je opredelil za fazo 4. Stopnjo 1 so predstavljale posamezne najdbe zgodnje latenske kulture iz časa Lt B2. Naslednji dve, ki sta zaznamovali začetek srednjelatenskega obdobja in njegovo razvito stopnjo (Lt C1 in Lt C2), je prepoznal na najdiščih Novo mesto – Kandija, Mihovo, Dobova, Veliko Marševo, Spodnja Slivnica, Skorba in Valična vas. Stopnjo 4, ki naj bi bila prehod srednjega v pozni laten, je opredelil z najdbami iz grobišča Roje pri Moravčah, Pungart pri Metliki in Novo mesto – Beletov vrt ter s posameznimi grobovi iz Mihovega. Materialna kultura te stopnje naj bi bila že poznolatenska, vendar so se v grobovih še vedno pojavljali nekateri predmeti prejšnje stopnje. Zadnjo, še popolnoma keltsko materialno kulturo, je Guštin predstavil z najdbami, ki jih je umestil v stopnjo 5. Pozne oblike predmetov so se razvijale naprej, vendar je bila prekinjena srednjelatenska tradicija. Tja je pripisal posamezne grobove iz Roj pri Moravčah, Mihovega, Novega mesta – Beletov vrt, Pungarta pri Metliki in Mokronoga. Zadnja stopnja mokronoške skupine je opredeljena kot stopnja 6. Najbolj tipični predstavniki so grobne celote, odkrite na Beletovem vrtu v Novem mestu in naselbinske najdbe iz Vira pri Stični. Poleg materialne kulture poznega latena so imeli pokojniki pridane tudi predmete severnoitalskih delavnic in lokalnih posnetkov le teh (Guštin 1977). Pri iskanju absolutnih prelomnic svoje kronologije se je ravnal po datacijah, ki so jih predlagali Jan Filip, Hartmut Polenz in Werner Ernst Stöckli, pri slednjih dveh se datacije nekoliko ujemajo. Predstavljeno kronologijo je sedem let pozneje na podlagi izkopavanj grobišča v Dobovi v pregledu keltske kulture v Jugoslaviji dopolnil in nekatere grobove zaradi novejših odkritij in spoznanj drugače umestil (Guštin 1984a).

Polenz	LT A	450	Stöckli	LT A	450/450
	LT B1	385		LT B1	365/378
	LT B2	300		LT B2	280/306
	LT C1	225		LT C1	215/234
	LT C2	150/120		LT C2	150/163
	LT D	75		LT D	85/92

Slika 18: Absolutne kronologije po katerih se je ravnal Guštin (1977, 75).

Leta 1987 je v pregledu keltske arheologije Tavriskov v 5. knjigi *Praistorije jugoslavenskih zemalja* Dragan Božič predlagal novo kronološko shemo mokronoške skupine (Božič 1987). Čeprav jo je temeljil na kronologiji Guština, jo je, za razliko od njega, razdelil na tri stopnje, ki predstavljajo zgodnje, srednje in pozno obdobje ter prenehal uporabljati delitev na dva horizonta. Srednjo stopnjo je dodatno razdelil na podstopnji Mokronog IIa in IIb. Iz svoje sheme je izključil stopnjo 4, ker je po njegovem mnenju edini takratni predstavnik bil grob 1 iz Mokronoga. Stopnjo 5 in 6 pa je združil v enotno fazo Mokronog III. Pri določitvi absolutnih datacij je upošteval najdbe iz jugoslovanskega Podonavja, ki jih je bilo lažje časovno umestiti zaradi prisotnosti importov iz klasičnega sveta (Božič 1987, 880–881). Pri letnicah se je opiral na časovne zamejitve Hartmuta Polenza iz leta 1982 in Otto-Hermana Freya iz leta 1984. Božič je pozneje stopnjo Mokronog III zaradi novejših odkritij in rekonstruiranega groba s Strmca nad Belo Cerkvijo razdelil na IIIa in IIIb (Božič 1999a, 210–211).

Mokronog I (= LT B2) od 300. do 250. pr. n. št.,
Mokronog IIa (= LT C1) od 250. do 180. pr. n. št.,
Mokronog IIb (= LT C2) od 180. do 110. pr. n. št.,
Mokronog III (= LT D) od 110. pr. n. št. do začetka našega štetja.

Slika 19: Relativna in absolutna kronologija mokronoške skupine po Božiču (1987, 881).

490/480	Heuneburg I a	Begin of the LT A
340/320	Waldalgesheim, Beograd-Karaburma grave 22, Hurbanovo grave 18/64	End of the Early LT B2
ca. 140	End of the graveyards at Brežice, Dobova 16, 19, etc.	Begin of the LT D1 on the territory of <i>Tavrisci</i>
ca. 80	Novo mesto-Beletov vrt	Intense presence of Roman material outside the boundaries of the Republic LT D2

Slika 20: Absolutna kronologija kot sta jo predlagala Guštin in Kavur (2011, 129).

V luči novih dognanj sta Mitja Guštin in Boris Kavur postavila predlog absolutne zamejitve posameznih faz mlajše železne dobe vzhodne Slovenije. Pri datacijah sta se opirala na nove ugotovitve u časovni umestitvi pomembnih zgodovinskih dogodkov in

predmetov. Vseeno glede na takrat znane podatke ni bilo mogoče natančno razmejiti C1 in C2 obdobja, ki ju lahko okvirno umeščamo v čas med letoma 340/320 in 140 pr. n. št. (Guštin in Kavur 2011).

7 TIPOLOŠKO-STILSKA IN KRONOLOŠKA OPREDELITEV MATERIALNE KULTURE

V pričujočem poglavju bo analizirana materialna kultura odkrita v grobu 11 in 19 grobišča v Slatini. Grobova sta bila že časovno umeščena v 2. stoletje pr. n. št. (Pirkmajer 1991, 22), vendar se je glede na spremembe absolutnih kronologij njuna kronološka pozicija spremenila (Guštin in Kavur 2011). Predmeti bodo klasificirani v obstoječe in uveljavljene tipološke sheme (npr. po de Navarro 1972a, Gebhard 1991 in Bujna 2003) in kronološko opredeljeni glede na njihove datacije v zaprtih in dobro datiranih kontekstih na najdiščih bližje in širše kulturne regije.

7.1 »Ženski« grob 11

Časovno in kulturno je bil grob 11 umeščen v stopnjo IIb (Lt C2) mokronoške skupine po Božiču. Predmeti, kot so železni fibuli, verižna pasova tipa Zvonimirovo in domnevna »spona« tipa Brežice so eni izmed značilnih predmetov ženskih grobov na prostoru vzhodne Slovenije v času poznega 3. in 2. stoletja pr. n. št. Nekateri sočasni grobovi so imeli pridane še orehaste nanožnice ter bronaste in steklene zapestnice. Te so bile sicer najdene v nekaterih drugih grobovih iz Slatine (Pirkmajer 1991, T. 13: 87, T. 17: 114), vendar jih v grobu 11 ni.

7.1.1 Fibule

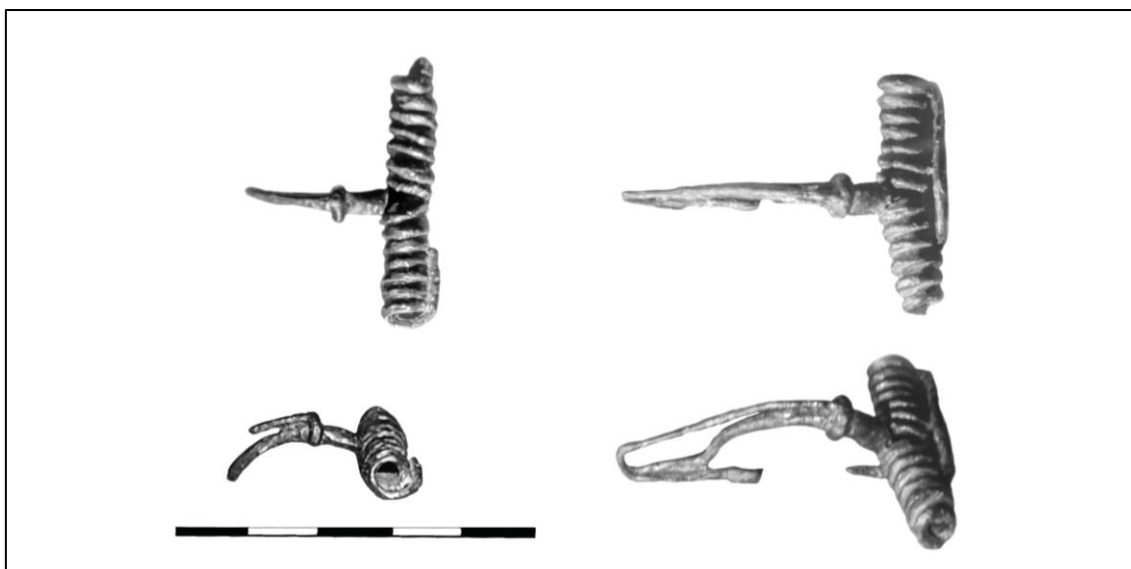
Fibule so se ob prehodu iz zgodnjega v srednji laten spremenile, nazaj zavihan del noge se v tej fazi nanj pritrdi z objemko. Začnejo prevladovati fibule izdelane iz tanjše žice, redkejša so tudi bronaste (Božič 1987, 886). Poznejše srednjelatenske fibule so od zgodnejših krajše in tanjše z manjšim premerom loka, kar se nadaljuje v poznem latenu. Rupert Gebhard (1991, 45) razlog spremembe vidi v menjavi načina oblačenja, kjer se uveljavijo oblačila iz tanjše tkanine, ki ne potrebujejo večjih fibul za spenjanje.

Fibule v Slatini so večinoma železne, pojavljajo se v različnih skupinah, ena večja z dvema manjšima, dve majhni bronasti skupaj z dvema majhnima železnima in ena velika železna z dvema majhnima železnima ali bronasto fibulo. Skupaj je bilo najdenih tudi pet

manjših železnih fibul zraven ene večje, kot tudi zgolj par bronastih fibul (Pirkmajer 1991, 36).

7.1.2 Majhni železni fibuli srednjelatenske sheme s podaljšano peresovino

Parni železni fibuli (sl. 21, T. 1: 1–2; Pirkmajer 1991, T. 11: 76–77) imata polkrožno upognjen lok ovalne oblike, ki se proti nogi stanjša. Nazaj upognjena noga je na lok pritrjena z objemko. Široka peresovina ima zunanjo tetivo. Fibuli nista ohranjeni v celoti, ena od njiju (T. 1: 1) nima ohranjene igle, noge, dela loka in večine zunanje tetive. Drugi (T. 1: 2), bolje ohranjeni fibuli manjka samo manjši del peresovine ter tetive in igle. Zaradi velikega števila navojev peresovine in ovalne oblike loka sta najbolj podobni gladkim fibulam s podaljšano peresovino. Tovrstne fibule so lahko narejene iz brona ali iz železa. Čeprav so nekateri njihovo obliko primerjali z fibulami tipa Mötschwil (Stähli 1977, 87), je to napačno. Slednje so daljše in imajo precej bolj ploščat lok ter masivnejšo nogo. Na najdišču Manching so bile podobne fibule umeščene v skupino 23 po Gebhardu, ki zaradi majhne velikosti različice ohranjajo veliko medsebojnih podobnosti (Gebhard 1991, 22).

Slika 21: Železni fibuli iz groba 11. M: 5 cm (fotografije: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).

Podobna para fibul sta bili na Slatini še odkrita v ženskih grobovih 18 (Pirkmajer 1991, T. 15: 103–104) in 21 (Pirkmajer 1991, T. 17: 112–113). Iz sočasnih najdišč vzhodne Slovenije in Slavonije poznamo dobre primerjave. Narejene iz brona, iz grobov 12 in 23

v Brežicah, kjer so bile umeščene v skupino 8 bronastih fibul (Jovanović 2006, T. 20: 1–2, T. 30: 1–2).

Odkrite so bile prav tako v grobovih LT 5, LT 12 (Dizdar 2013, T. 11: 2–3, T. 27: 3–4), LT 90 in ena železna v grobu LT 91 (Dizdar in Ljuština 2019, T. 1: 2–3, T. 2: 7) iz grobišča Zvonimirovo – Veliko polje.

Opisano obliko fibul iz najdišč Slavonije in Srema je Nives Majnarić Pandžić (1970, 26) opredelila za tipični element noše Skordiskov, vendar je danes, zaradi njihove prostorske in kulturne razširjenosti, njena interpretacija bistveno dopolnjena. Poleg omenjenih z območja vzhodne Slovenije in Slavonije so bile odkrite tudi v grobovih in naselbinah na Bavarskem (Krämer 1985, T. 3: 1, T. 23: 4, T. 25: 2–5; Gebhard 1989, sl. 42: 9–10; Gebhard 1991, T. 42: 641–657), na grobiščih Berna (Stähli 1977, T. 20: 4–8, T. 23: 3–5, T. 24: 1–4, T. 34: 10) in Münsingen-Reinu v Švici (Hodson 1968, T. 88: 615–616, T. 90: 597–599, T. 92: 592–593). V teh regijah so bile prisotne skoraj izključno v ženskih grobovih. Edino grob 10 iz Steinbichla se je razlikoval od preostalih, saj bi lahko glede prisotnost bojne panobleje (ščitne grbe, meča in sulične osti) predstavljal pokop moškega (Gebhard 1991, 47).

Fibule iz grobnih celot nekropole Münsingen-Rain je Frank Roy Hodson (1968, 39–40) na podlagi drugih pridatkov, odkritih skupaj s fibulami, umestil v srednji laten. Na najdiščih v Švici jih je Benedicht Stähli (1977, 87) umestil večinoma v stopnjo Lt C2, z redkimi primeri iz stopnje Lt C1. Enako jih je datiral tudi Rupert Gebhard na Bavarskem (1991, 82–84). Tovrstne fibule so na najdiščih vzhodne Slovenije raziskovalci tradicionalno umeščali v čas prehoda srednjega v pozni laten (Guštin 1977, 73; Božič 1999a, 210; Jovanović 2007, 54), vendar so verjetno bile po Marku Dizdarju prisotne v noši skozi celotno Lt C2 stopnjo (Dizdar 2013, 251). Tako Dizdar domneva njihov razvoj iz gladkih bronastih fibul s trikotno upognjeno nogo in tetivo peresovine na notranji strani, ki se na jugo-zahodnem Slovaškem in v Transdanubiji pojavijo že v Lt C1 stopnji (Dizdar 2013, 531–532). Njegova teza o poreklu fibul je dvomljiva, saj so takrat fibule tipa 23 po Gebhardu že bile prisotne na prostoru današnje Švice (Hodson 1968, 39–40; Stähli 1977, 87).

Topografska razporejenost fibul nakazuje, da so bile posebej pogoste v noši kulturnih skupin Švice, Bavarske, vzhodne Slovenije, Slavonije in Srema. Kljub temu je potrebno upoštevati, da je ta slika posledica stanja raziskav in slabega poznavanja srednjelatenskih grobov (Dizdar 2013, 252). Glede na trenutno stanje raziskav, lahko domnevamo, da se je ta vrsta fibul morda razvila v stopnji Lt C1 na območju osrednjih Alp in se pozneje razširila v ženski noši proti vzhodu.

7.1.3 Velika železna žičnata fibula srednjelatenske sheme

Železna žičnata fibula iz groba 11 (sl. 22, T. 1: 3; Pirkmajer 1991, T. 11: 75) ima nazaj zavihano nogo, ki se je odlomila od ležišča igle, zaradi česar domnevam, da se je lok spona nekoliko sploščil. Peresovina s tetivo na zunanji strani ima na vsaki strani po dva zavoja. Lok je enakomerno upognjen in nima opaznih pregibov.

Pri analizi podobnih žičnatih fibul iz najdišča Zvonimirovo je Marko Dizdar fibulo iz groba 11 zmotno umestil v skupino 17 po Gebhardu (Dizdar 2013, 200–201), ki imajo drugačeno obliko loka kot slatinska. Pred prehodom v ležišče igle se lok spona skupine 17 opazno prepogne (Gebhard 1991, 18). Odsotnost te oblikovne značilnosti pomeni, da je fibula iz Slatine bolj podobna tistim skupine 16 (Gebhard 1991, 17–18). Eden od drugih uveljavljenih imen za takšne fibule je tudi Kostrozewski A (Drda in Rybová 1992, 335).

Slika 22: Velika železna fibula iz groba 11. M: 5 cm (fotografija: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).

Fibula iz Slatine od preostalih bavarskih primerkov izstopa po velikosti s 13,7 cm dolžine, kar je za skoraj 2 cm več od največje iz Manchinga (Gebhard 1991, 131). V nekaterih primerih imajo fibule tega tipa nogo okrašeno z enostavnim črtastim vzorcem (Gebhard 1991, 17–18) ali pa imajo na nazaj zavihnjeni nogi manjši okrasni gumbast člen (Jovanović 2007, 35).

Najbližji primerljivi fibuli so odkrili v grobu 19 iz Dobove (Guštin 1984a, sl. 21: 1–2). Na bavarskem so podobne fibule bile prisotne med najdbami z nekropole Steinbichel v ženskih pokopih 37 in 39 (Krämer 1985, T. 23: 2, T. 25: 1), v pokopih v Belingriesu (Krämer 1985, T. 94: 4) in v Rondoldenu (Krämer 1985, T. 94: 5). Fibuli te vrste sta bili najdeni tudi na oppidu Staré Hradisko na Češkem, in imata po štiri navoje na peresovini (Čižmář in sodelavci 2018, T. 25: 122–123). Bili sta spet zmotno opredeljeni v skupino 21a po Gebhardu, ki pa imajo peresovino z zgolj dvema navojema (Gebhard 1991, 20). Poznane so tudi med najdbami na oppidih Trísov (Karasová 2002, T. XI: 7) in Závist (Drda in Rybová 1992, sl. 21: 1). Primerljive fibule so bile najdene na najdiščih Púchovske kulture na Slovaškem (Pieta 1982, T. 2: 1, T. 3: 1). Iz moravskega grobišča Lovčičky 1 je poznana takšna fibula odkrita v skeletnem ženskem grobu 1 in v moškem grobu 2 (Čižmářová 2013, T. 26: 6–7, T. 27: 12). Tudi na Madžarskem je bila fibula tega tipa odkrita v grobu 88/168 nekropole Sajópetri – Homoki-szólóskert (Szabó, Czajlik in Tankó 2018, T. 59: 4). V severoitalskem prostoru je znana ena fibula te vrste iz groba 66 nekropole S. Maria di Zevio pri Veroni (Salzani 1996, T. 28: 4). Posebno razkošno iz zlata izdelano fibulo te vrste so odkrili v ženskem grobu iz Horgen – Thalackerja v Švici (Kaenel 1999, sl. 14). Posamezne najdbe brez znanega konteksta so prav tako odkrili v osrednji Franciji.²

Primerki iz Manchinga so bili na podlagi datacij grobov umeščeni v obdobje Lt C2 (Gebhard 1991, 81). Podobno so tudi bile datirane na oppidu Závist, na osnovi stratigrafije plasti vrat D. Prisotne so bile v horizontu II, ki je sinhroniziran z srednjeevropsko stopnjo Lt C2 (Drda in Rybová 1992, 339). Mitja Guštin je podobno fibulo iz groba 23 v Dobovi umestil v stopnjo 3 mokronoške skupine, fibuli iz moškega groba 19 pa v stopnjo 4 (Guštin 1984a, 331). Nekoliko starejši je grob 2 iz najdišča

---

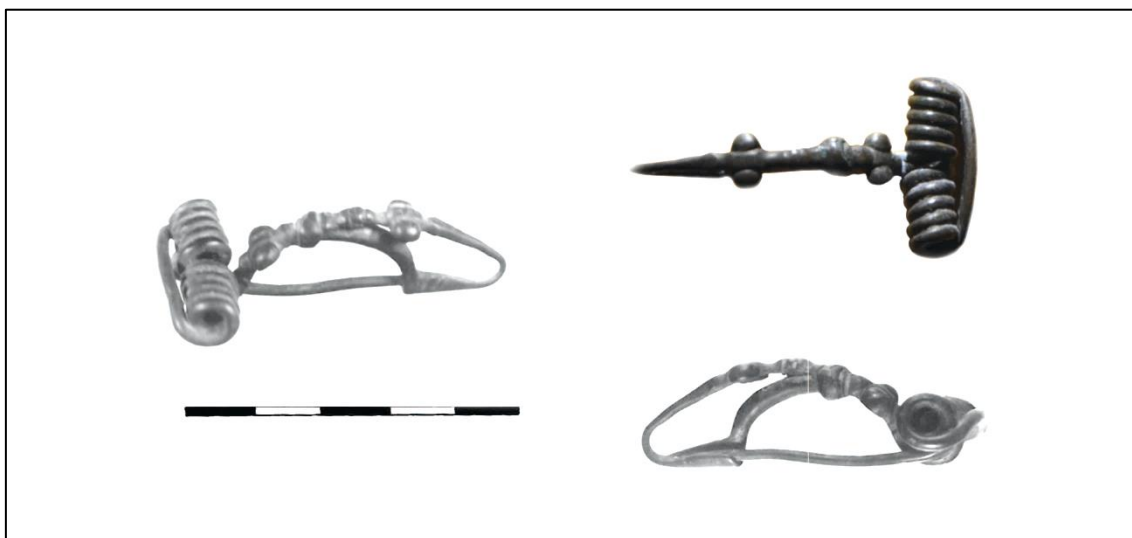
² Posamezni primeri teh fibul so razstavljeni v izbirki *The Morel Collection* (najdbe iz Šampanje) v *British Museum* v Londonu ki je objavljena na spletni strani muzeja. Povezava do spletne zbirke: <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIB3084>. (dostopano: 20. 8. 2013)

Ločičky 1, ki predstavlja pozno stopnjo tega grobišča z datacijo v Lt C1 stopnjo (Čižmářová 2013, 33).

Železne žičnate fibule podobne slatinski so zelo prostrano razširjene in odkrili so jih tako v naselbinskih kot v grobnih kontekstih. Na Slovenskem poznane primarno iz grobov. Oblikovno so skoraj enotne, razlikujejo se v veliki meri po velikosti in prisotnosti gumbkov na nazaj zavihani nogi ter oblikovanosti objemke. Glede na njihovo zastopanost tako v moških kot ženskih grobovih ne predstavljajo zanesljive opore pri morebitni določitvi spola pokojnika na podlagi noše.

7.1.4 Majhna bronasta fibula

Majhna bronasta fibula (sl. 23, T. 1: 6; Pirkmajer 1991, T. 11: 74) se na grobišču iz Slatine pojavlja zgolj v tem grobu. Tako na preostalih najdiščih mlajše železne dobe v Sloveniji kot tudi najdiščih srednje Evrope ne poznamo podobnih. Je klasične srednjelatske sheme s polkrožno oblikovanim lokom, ki je na spodnji strani sploščen. Nazaj zavihana noga je na lok pripeta z okroglo objemko. Peresovina z po petimi navoji na vsaki strani ima tetivo na zunanji strani. Na desni in levi strani loka in noge so prisotne štiri simetrično postavljene okrogle izbokline. Lok in noga sta prav tako reliefno oblikovana. Okras je na fibuli prisoten tudi na zunanji strani ležišča igle, ki ima tri vzporedno vrezane linije.

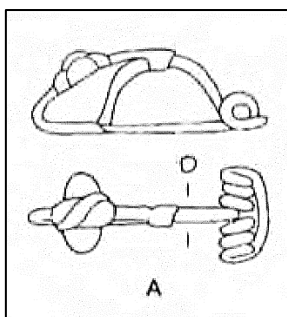

Slika 23: Majhna bronasta fibula iz groba 11. M: 5 cm (fotografije: Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje in Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).

Oblikovanost loka, noge in delno peresovine lahko vidimo pri različnih sočasnih fibulah, kot so majhne gladke bronaste fibule po Dizdaru (2013, 251) ali fibule tipa Podzemelj (Božič 2001, 188), ki pa nimajo stranskih izboklin.

Eden izmed tipov, kjer so prisotne stranske izbokline, so bronaste fibule BF-C4 A (sl. 24), kot jih je definiral Josef Bujna (2003, 51), vendar jih te imajo simetrično postavljene na zunanji strani noge. Spadajo v skupino fibul, ki imajo na nazaj zavihanem delu noge okroglo odebelitev s plastičnim okrasom (Bujna 2003, 88). Fibula iz groba 11 se od njih razlikuje po številu izboklin in širini peresovine, ki je pri tipu BF-C4 za nekaj ovojev ožja. Znani primerki imajo praviloma peresovino izdelano s tremi navoji na vsaki strani (Bujna 2003, 51–55).

Takšne fibule so pogosto zastopane na najdiščih Slovaške in Madžarske, kjer so bile odkrite v ženskem grobu iz Chotína (Gebhard 1989, sl. 28: 2) in v grobovih 8/38, 15/61, 37/104, 79/153 na najdišču Sajópetri – Homoki-szőlőskert (Szabó, Czajlik in Tankó 2018, T. 5: 5, T. T. 10: 1–2, T. 23: 1, T. 50: 5). Tip BF-C4, varianta A je bila časovno umeščena v čas Lt C1 (Bujna 2003, 89–90.).

Slika 24: Klasična oblika fibule tipa BF-C4 A (Bujna 2003, sl. 13).

Majhna bronasta fibula je, zaradi svojih podobnosti z fibulami tipa BF-C4, varianta A nastala pod njihovim vplivom. Prostorsko bi tako slatinska fibula bila vezana na panonsko območje okoli Slovaške in Madžarske. Vsekakor pa tudi v teh okoliščinah ni nemogoče misliti, da gre za unikatni izdelek, ki nima ustreznih paralel v širšem kulturnem prostoru, podobno kot to velja za nenavadno odkrito fibulo na najdišču Némčice (Čížmář in sodelavci 2018, 16, sl. 6).

Element plastičnega okrasa, ki izstopa iz površine fibul, je prisoten na nekaterih lokalnih oblik srednjelatenskih fibul na območju Slovenije in severnega Jadrana. Primeri tega so fibule tipa Valična vas (Božič 1993, 179), Zvonimirovo (Božič 2016, 57–58) in Nezakcij (Blečić Kavur 2009, 200–204; Blečić Kavur 2015, 165–169). Zato lahko slatinska bronasta fibula iz groba 11 mogoče odraža lokalne obrtniške tradicije.

7.1.5 Majhen železni nož

Majhen železni nož ima konkavno upognjeno rezilo, ročajni trn pravokotnega preseka z dolgim gumbastim zaključkom (sl. 25, T. 1: 6; Pirkmajer 1991: T. 12: 83).

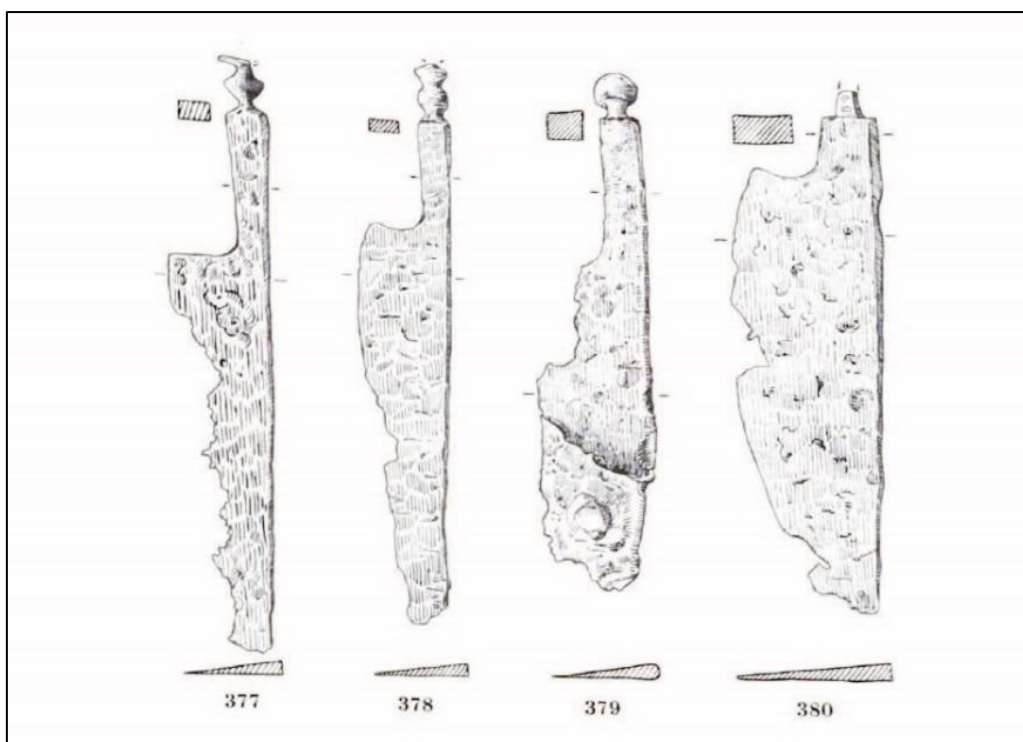
Slika 25: Nožek iz groba 11. M: 5 cm (Pirkmajer 1991, T. 12: 83).

Železni nožki na splošno sodijo v skupino osebnih predmetov, ki bi lahko viseli obešeni na pas (Pirkmajer 1991, 36). V vzhodni Sloveniji so znani iz groba 14 in 18 iz Dobove (Guštin 1984a, 315) in grobov 16, 17, 40, 71 bližnje nekropole v Brežicah (Jovanović 2006, T. 24: 4, T. 25: 2, T. 47: 2–3, T. 81: 9). Veliko zgodnejši pokop 7 iz stopnje Lt B1 v Srednici pri Ptuju (Kavur in Tušek 2011, 41–43), je verjetno eden izmed najstarejših latenskih pokopov ženske z nožkom v regiji.

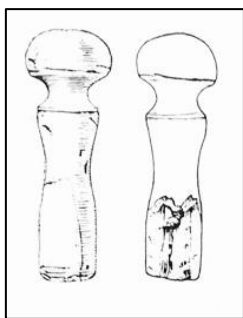
Na širšem območju vzhodnih Keltov nožke v ženskih grobovih poznamo iz Mannersdorfa (Ramsl 2011, T. 33: 20). V Panoniji so bili prisotni v grobovih nekropole Sajópetri – Homoki-szólóskert in Ludas – Varjú-dűlő, kjer so odkriti tako v moških kot ženskih grobovih (Szabó, Czajlik in Tankó 2012, 126–128; Szabó, Czajlik in Tankó 2018, 185).

Navada prilaganja manjših nožev v grobove je očitno bila pogosta na območju Panonije in vzhodne Slovenije. Bili so odkriti tako v moških kot ženskih grobovih mlajše železne dobe, zato hipoteza Boruta Križa, da so ti nožki značilni pridatek žensk napačna. Nekaj jih je prisotnih v naboru najdb večjih naselbin, kot sta Staré Hradisko (Medina 1980, T. 26: 3, 4, 6, T. 27: 6, T. 28: 6) in Manching (Jacobi 1974, 80–81), kar nakazuje na njihovo občo razširjenost v času mlajše železne dobe centralne Evrope.

Podobno oblikovana rezila so odkrili v Manchingu, kjer jim je Gerhard Jacobi pripisal vlogo obrezovanja in nabiranja rastlin (Jacobi 1974, 80–81, 286–287). Ti nožki z ukrivljenim rezilom imajo pa trnast ročaj, vendar iz istega najdišča poznamo večje nože s trnastim nastavkom zaključenim z gumbom (sl. 26; Jacobi 1974, T. 23: 378–379). Eden izmed njih je primerljiv s tistim iz Slatine (Jacobi 1974, T. 23: 379), toda manjka mu stopničasti prehod v konkavni del gumbka, ki je bolj okroglo zaključen. Podoben je železni odlomek z najdišča Pravčice na Češkem z gumbastim koncem, konkavnega vratu in z zaobljeno glavo (sl. 27; Meduna 1980, T. 115: 3).. Slatinskemu podoben nožek je razstavljen v *Musée de la Civilisation Celtique* v Bibractu, ki ima enako oblikovano rezilo ter gumbast zaključek trnastega ročaja.

Slika 26: Noži z gumbastim zaključkom ročajnega trna iz Manchinga (Jacobi 1974, T. 22: 367–374).

Slika 27: Odlomek z gumbastim zaključkom iz Pravčic (Meduna 1980, T. 115: 3).

7.1.6 Železna verižna pasova

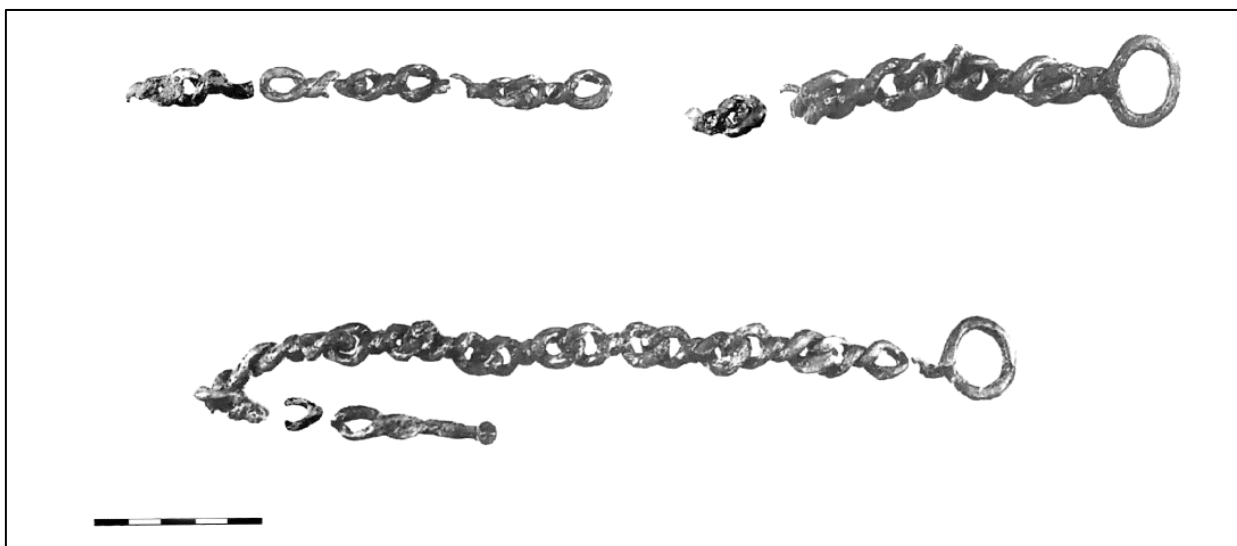
Verižni pasovi so v Slatini podobno kot pri preostalih grobiščih stopnje Morkonog IIb (Lt C2), pogost pridatek v ženskih grobovih (Božič 1987, 886). Primeri iz Slatine so izključno izdelani iz osmičastih železnih členov in večkrat nastopata po dva skupaj. Poznamo jih iz uničenega groba 1a (Pirkmajer 1991, T. 5: 24, 26–27), ki najverjetneje vsebuje pridatke večjih pokopov. To je razvidno iz predmetov, ki so tipično povezanimi z moškimi (meč), kot tudi takšnimi značilnimi za ženske pokope (»spona« tipa Brežice). Dva verižna pasova sta bila najdena v grobu 11 (Pirkmajer 1991, T. 12: 79, 80) in grobu 25 (Pirkmajer 1991, T. 18: 129, 130). V grobu 21 je bil najden zgolj en primerek (Pirkmajer 1991, T. 17: 115). Čeprav so pasovi močno uničeni, ohranjeni odlomki v dolžino merijo med 9,2 cm in 41,2 cm.

Pasova iz groba 11 (sl. 28, T. 1: 4–5; Pirkmajer 1991, T. 12: 79–80) sta sestavljena iz osmičastih členov, ki so dvakrat zaviti. Eden od njiju (T. 1: 5) ima ohranjen gumbasti kavelj. Oba pasova imata obročasto zanko ovalnega preseka, ki je na eni strani okrašena z nizom vzporednih črt. Pasova zaradi oblikovanosti členov in zanke umeščam v vrsto Brežice 2 po Guštinu (1977, 71, T. 7: 1), oziroma v tip Zvonimirovo LT 12 po Dizdaru (Dizdar 2009, 273). Druga največja koncentracija pasov tega tipa je ravno v grobišču iz Slatine (Dizdar 2009, 274). Dejstvo, da sta bila v grobu 11 najdena dva pasova, Marko Dizdar (2021, 66) interpretira kot možni dvojni pokop, kar antropološka analiza ni potrdila.

Sorodni tem so pasovi vrste Zvonimirovo LT 6, ki so prav tako sestavljeni iz dvakrat zavitih členov v obliki osmice, ampak so razdeljeni na dva dela. Daljši del ima na obeh koncih zanko in je s pločevinasto ploščico povezan s krajšim delom, ki se končuje z zanko

(Dizdar 2009, 274). Veliko skupnega pasovi vrste Zvonimirovo delijo s tipom Ludas iz stopnje Lt C1. Dvodelni pas je sestavljen iz dveh neenako dolgih verig, ki sta sestavljeni iz dvakrat zavitih členov v obliki osmice. Krajši jih ima tri ali več (Dizdar 2021, 51). Konstrukcija iz tovrstnih členov je tudi tipična za pasove vrste Mokronog, ki so svojevrstni pridatek v grobovih bojevnikov. Njihova prepoznavna lastnost so velike zanke, ena je na koncu daljšega dela in krajši jo ima na vsaki strani (Dizdar 2021, 40).

Pasovi tipa Zvonimirovo LT 12 so poznani na grobiščih vzhodne Slovenije že v Lt C1 stopnji, kjer so jih prilagali pokopom moških. Uporabljali so jih za obešanje in nošenje mečev v nožnicah (Guštin 1977, 71; Guštin 1984a, 330). Verjetno so tudi odlomki pasov iz Valične vasi (Teržan 1973, T. 22: 5–7) pripadali pokopom moških, kot to, na podlagi velikosti zanke, domneva Marko Dizdar (2021, 67).

Slika 28: Veržna pasova iz groba 11. M: 5 cm (Pirkmajer 1991, T. 12: 79–80).

Primerljivi pasovi so tudi odkriti med najdbami iz Formina (Pahič 1966, T. 5: 4, T. 6: 5–6, 10–11), povezani s pokopom bojevnika so znani tudi iz prostora avstrijske Koroške, vendar grobni konteksti niso ohranjeni (Dolenz 2005, 548). Na grobišču Ižkovce so jih odkrili v dveh moških grobovih, 8 in 10, ki sta umeščena v Lt C2 stopnjo (Vizdal 1976, 182–183, sl. 24: 9, sl. 26: 4). Pas enakega tipa v moškem grobu 2 pa je Jaroslav Vizdal umestil v čas Lt C1 stopnje (Vizdal 1976, 181–182, sl. 10: 2).

V ženskih grobovih so se pasovi tipa Zvonimirovo LT 12 pojavili sočasno z moškimi, vendar so se v občini rabi obdržali tudi v času Lt C2 stopnje (Guštin 1984a, 333). Težava se kaže pri prepoznavanju pasov tega tipa v zgodnje srednjelatenskih ženskih grobovih. Skromno ohranjeni fragmenti bi lahko bili ostanki katerega od drugih pasov sorodne oblike. Takšen primer je bil odkrit v grobu 200 iz Novega mesta – Kapiteljska njiva, kjer so našli zgolj nekaj dvojno zavutih osmičastih členov (Križ 2005, T. 60: 3). Enako drži tudi za grobove 49 (Guštin 1984a, sl. 18: 7) in 5 (Jovanović 2007, 38: A) iz grobišča v Brežicah, ki jih je Dizdar (2021, 53) umestil v vrsto Ludas, vendar bi lahko spadala v katero drugo skupino. Vzhodno, na področju Skordiskov, je ženski grob 6 nekropole Osijek – Zeleno Polje imel pridan verižni pas vrste Zvonimirovo LT 12, ki ga je, na podlagi primerjalne analize fibule in bradavičaste zapestnice, že Emil Spajić umestil v stopnjo Lt C1 (Spajić 1954, 10–11, T. 2: 17a).

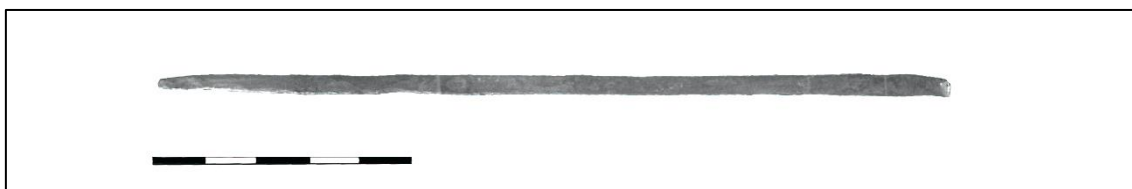
Poleg Slatine poznamo številne pasove iz stopnje Lt C2 grobišča Zvonimirovo, kjer so jih odkrili v skupinskem grobu LT 12 (Majnarić Pandžić 2001, T. 2: 3) in v ženskem LT 17 grobu (Dizdar 2013, T. 31: 1). Na Slovenskem so bili pridani v ženski grob 195 iz Novega mesta – Kapiteljska njiva (Križ 2005, 82; T. 57: 6) in v grob 5 iz Brežic (Jovanović 2006, T. 7: 1).

V Karpatški kotlini so žičnati pasovi vrste Zvonimirovo LT 12 poznani iz ženskih pokopov Lt C1 stopnje (Dizdar 2021, 68). Našli so jih v grobu 1 in 2 nekropole Lengyeltóti (Németh 1998, 73; T. 3: 5–6), podoben pas pa je bil odkrit tudi v grobu 10 grobišča Szabadi (Horváth in Németh 2009, sl. 9: 5) in v grobu 85/163 nekropole Sajópetri – Homoki-szőlőskert (Szabó, Czajlik in Tankó 2018, T. 55: 7). Pas sorodne oblike iz Juc de Sus v Transilvaniji (Roska 1944, sl. 20: 4) Marko Dizdar prav tako pripisuje tej vrsti (Dizdar 2021, 68). Na Slovaškem sta podobna pasova bila odkrita v ženskih grobovih 16 in 20 na grobišču Ižkovce (Vizdal 1976, sl. 33: 1, sl. 38: 1). Oba sta umeščena v čas Lt C1 stopnje (Dizdar 2021, 69). Odlomki pasov, ki so umeščeni v to vrsto, so znani tudi iz ženskih grobov 151 Mannersdorfa na avstrijskem, groba 11 iz Nitre in iz stratigrafske enote 1 na istem najdišču (Pieta 1993, sl. 4: 1, sl. 6: 5–7; Ramsel 2011, T. 158: 4; Dizdar 2021, 68). Vprašljiva ostaja njihova zastopanost v Lt C2 grobovih zaradi slabšega stanja raziskav grobišč te dobe znotraj omenjenih regij.

Pasovi tipa Zvonimirovo LT 12 se na področju Karpatske kotline v času zgodnjega srednjega latena pojavijo v pokopih obeh spolov. Sočasno so tudi bili v uporabi na prostoru vzhodne Slovenije in Slavonije. Pozneje izginejo iz rabe v moški noši in se obdržijo smo v ženski, kjer postanejo značilni element osebnega okrasa Tavriskov. Razširijo se tudi južno na prostor Skordiskov (Dizdar 2009, 277; Dizdar 2021, 75).

7.1.7 Železen paličast odlomek

Železen paličast odlomek iz groba 11 (sl. 29, T. 1: 8; Pirkmajer 1991, T. 12: 82) je ploščatega pravokotnega preseka in podolgovate oblike, ki se konča v konici. Odlomek je podoben »sponam« tipa Brežice (Božič 1987, 886). Na grobišču iz Slatine je še en tovrsten predmet pripisana uničenemu grobu 1a (Pirkmajer 1991, T. 5: 28).

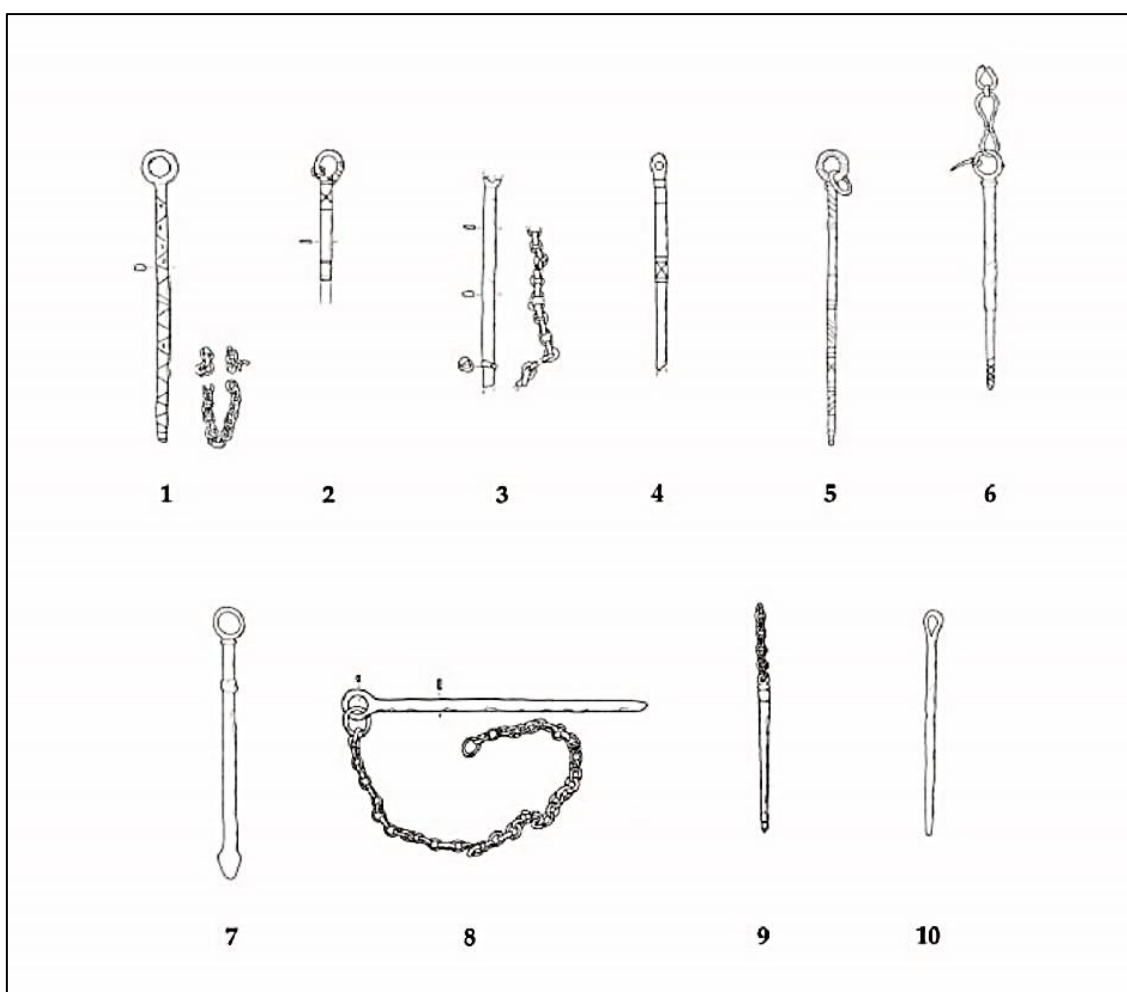
Slika 29: Želen paličast odlomek (Pirkmajer 1991, T. 12: 82).

Največja koncentracija podobnih najdb izvira iz Brežic, zato so bile poimenovane »spone« tipa Brežice (Guštin 2003, 322–324). Znani primerki v dolžino merijo od 15 do 20 cm in so debeli od 0,8 do 1 cm. Tako kot predmet iz Slatine so tudi ostale izdelane iz tankega, okoli 0,7 cm debelega železa. Glavo imajo oblikovano v do 2,5 cm veliko uho. Po površini so lahko okrašene z geometričnim vzorcem vzporednih poševnih in ravnih črt ali s prekržanimi vrezi v obliki črke »X«. Posamezne imajo na uho pripeto verižico iz manjših členkov.

Do sedaj so bile odkrite predvsem najdiščih vzhodne Slovenije in Zvonimirovo. Tako sta na brežiški nekropoli najlepša primerka bila najdena v grobovih 49 (Guštin 1984a, sl. 18: 7a) in 56 (Jovanović 2011, 60). Iz preostalih ženskih grobov poznamo še osem enostavnejših primerkov (Guštin 2003, 322). Tudi na bližnjem grobišču v Dobovi je ena podoben predmet ležala v grobu 26 (Guštin 1984a, sl. 20: 1a), prav tako je ena bila odkrita v Novem mestu – Kapiteljski njivi grob 194 (Križ 2001, 99: 149). Prav tako je bila »spona« tipa Brežice skupaj s krajšo verigo odkrita v grobovih 18 in 115 na Novi tabli

(Guštin 2003, sl. 1: 3; Guštin in sodelavci 2017, 671: 2528).³ Odlomku primerljive oblike sta bili najdeni tudi na grobišču Formin, vendar nimata jasnega konteksta (Guštin 2003, sl. 1: 5–6). Vzhodno jih zasledimo v petih ženskih grobovih grobišča Zvonimirovo (LT 1, LT 3, LT 12 in LT 17) (Dizdar 2013, T. 1: 3–4, T. 5: 7, T. 25: 2, T. 31: 2).

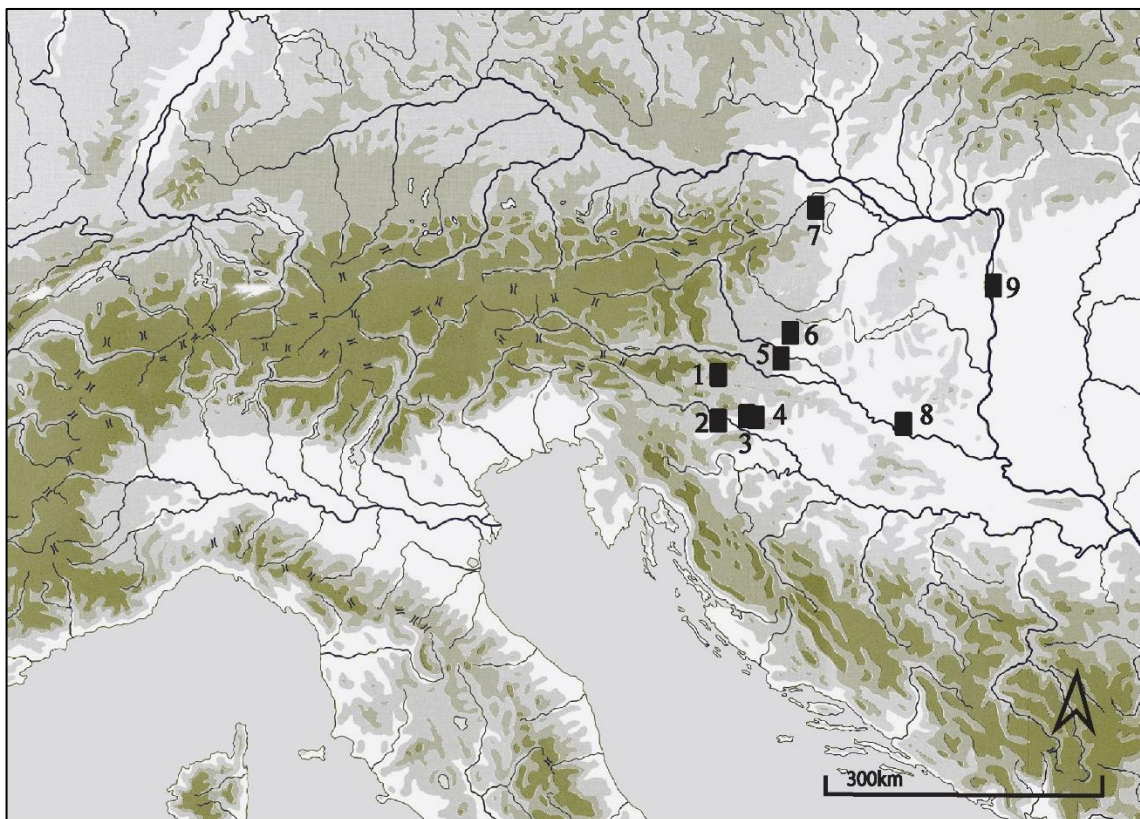
Podobno palico so odkrite tudi v Avstriji na najdišču Kleinhöflein (Pittioni 1954, sl. 473: 10). Iz zahodnopanonskega prostora sta znani dve palici iz groba 6 v Szobu (Horváth 1945, sl. 3: 3) in iz Perkáte, najdena skupaj z majhno verigo (Hunyady 1944, T. 19: 20).

Slika 30: Primeri "spon" tipa Brežice: 1: Brežice (g. 49), 2: Dobova (g. 26), 3: Nova tabla (g. 18), 4: Slatina (g. 1a), 5 in 6: Formin, 7: Novo mesto – Kapiteljska njiva, 8: Zvonimirovo, 9: Perkáta in 10: Kleinhöflein (Guštin 2003, sl. 1).

³ V monografiji najdišča Nova tabla je isti grob v katalogu zabeležen pod označbo »grob 119« (Guštin in sodelavci 2017, 674–675).

Kronološko se »spone« tipa Brežice umeščajo v čas srednjega latena. Starejšo skupino pokopov s palicami predstavljajo grobovi 49 v Brežicah, 18 iz Nove table in 194 iz Novo mesto – Kapiteljska njiva ter se umeščajo v čas Lt C1 stopnje (Guštin 2003, 324). Mlajšo skupino iz stopnje Lt C2 predstavljajo najdbe iz grobov v Zvonimirovu (Dizdar 2013, 223) ter primerek iz groba 26 v Dobovi (Guštin 1984a, sl. 20: 1a). V mlajšo skupino se na podlagi datacije Pirkmajerjeve (1991, T. 11) umešča tudi ta primerek iz Slatine.

Slika 31: Distribucija »spon« tipa Brežice. 1: Slatina pri Celju, 2: Novo Mesto – Kapiteljska njiva, 3: Brežice, 4: Dobova, 5: Formin, 6: Nova tabla, 7: Kleinhöflein, 8: Zvonimirovo, 9: Perkáta (po Guštin 2003).

»Spone« tipa Brežice se bile odkrite izključno v ženskih grobovih, večinoma skupaj z verižnimi pasovi (Guštin 2003, 324). Osredotočene so na območje vzhodne Slovenije, kjer so verjetno bile izdelovane in so predstavljale družbeni in statusni simbol žensk. Redke primere iz Avstrije in zahodne Panonije Dizdar razloži (2013, 227) kot posledico medsebojnih stikov skupnosti, bodisi trgovskih ali migracijskih (poroke in selitve). O njihovi uporabi sta bili postavljeni dve tezi. Mitja Guštin je namreč predlagal, da gre za spone, ki so služile spenjanju zimskega ogrinjala. Trditev je utemeljil z odsotnostjo okrasa

na mnogih izmed znanih primerov (Guštin 2003, 324). Drugačno mnenje o vlogi »spon« tipa Brežice sta imela Božič (1987, 875–876) in Majnarić Pandžićeva (2001, 86). Po njunem mnenju bi lahko služile za okras in bi bile z majhno verigo obešene na verižne pasove, ki so bili pogosto zraven njih najdeni v grobovih. Imele naj bi simbolno vlogo v takratni družbi. Tezo je ponovno poskušal argumentirati tudi Marko Dizdar, ki je menil, da preveč zaobljena konica palice ni primerna za prebijanje skozi tkanino (Dizdar 2013, 225).

7.1.8 Železni obroček

Na grobišču Slatina je nesklenjen železni bil prisoten zgolj v grobu 11 (sl. 32, T. 1: 9; Pirkmajer 1991, T. 12: 81). Narejen je iz masivnega železa in ima okrogel presek.

Slika 32: Železni obroček iz groba 11. M: 5 cm (Pirkmajer 1991, T. 12: 81).

Podobni obroči so znani iz grobov LT 1, LT 2 in LT 22 iz Zvonimirovega, kjer so bili del »spon« tipa Brežice, a le ta iz groba LT 2 je nesklenjen (Dizdar 2013, T. 1: 3, T. 5: 7, T. 25: 2). Služili so kot vmesni člen pri obešanju verige na uho palice. Podobno vlogo naj bi imel obroček sorodne oblike iz Formina (Guštin 2003, sl. 1: 5). Grob 12 iz Brežic je imel pridan tudi podoben obroček in »spono« vrste Brežice, vendar so ga razlagali kot del verižnega pasu vrste Zvonimirovo LT 6 (Jovanović 2006, T. 20: 7).

Obroček iz groba 11 v Slatini je verjetno imel podobno vlogo kot primerek iz Zvonimirovega. Verižni del »spone« se v tem primeru ni ohranil, bodisi ni bil pridan v grob ali je bil iz organskega materiala. Čeprav so obročki različnih velikosti lahko imeli

številne druge funkcije, je tukaj prepoznavni element prisotnost del »spone« vrste Brežice.

7.1.9 Tordirana železna žica

Zanimiv grobni pridelek v Slatini je tordirana žica, ohranjena v dveh delih (sl. 33, T. 1: 10). Eden izmed koncev deluje koničasto oblikovan. V prvotnem zapisu terenskega dnevnika Darje Pirkmajer (Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje) se omenjajo trije deli žice, vendar je eden izmed njih izgubljen. Žica je bila verjetno del nekega daljšega predmeta, ki je zaradi ohranjenosti težko prepoznaven. Podobno obliko ima šilu podoben predmet odkrit v okolici Vinkovcev (Dizdar 2001, T. 45: 4).

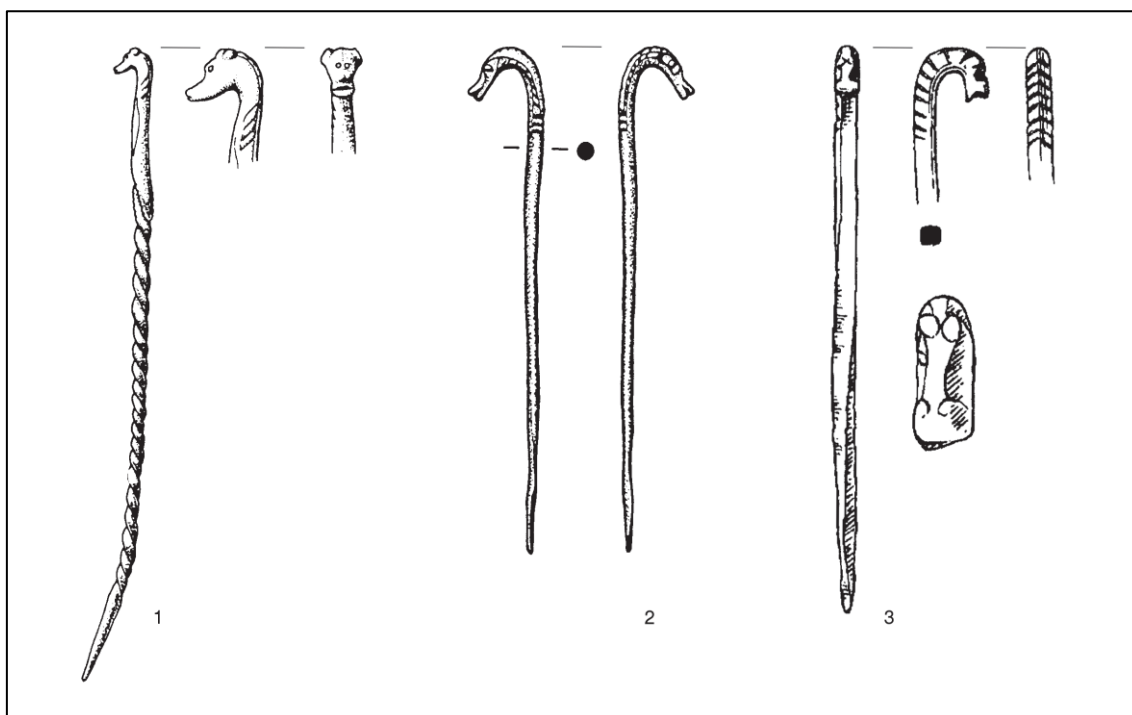
Slika 33: Tordirana železna žica iz groba 11. M: 5 cm (fotografija: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).

Zaradi skromne ohranjenosti je nemogoče prepoznati njegovo prvotno obliko. Tordiranje je prisotno na mnogih različnih predmetih kot je razvidno iz najdb Manchinga – npr. na orodju z žličastim zaključkom, na lopaticah za peč, vilicah za meso ali na verigah za kotle (Jacobi 1974, T. 10: 172, T. 30: 533, 537, 541, T. 32: 564–566, 568, T. 34: 592), zaradi tega tukaj interpretacija temelji na isti podlagi, kot pri železnem paličastem predmetu.

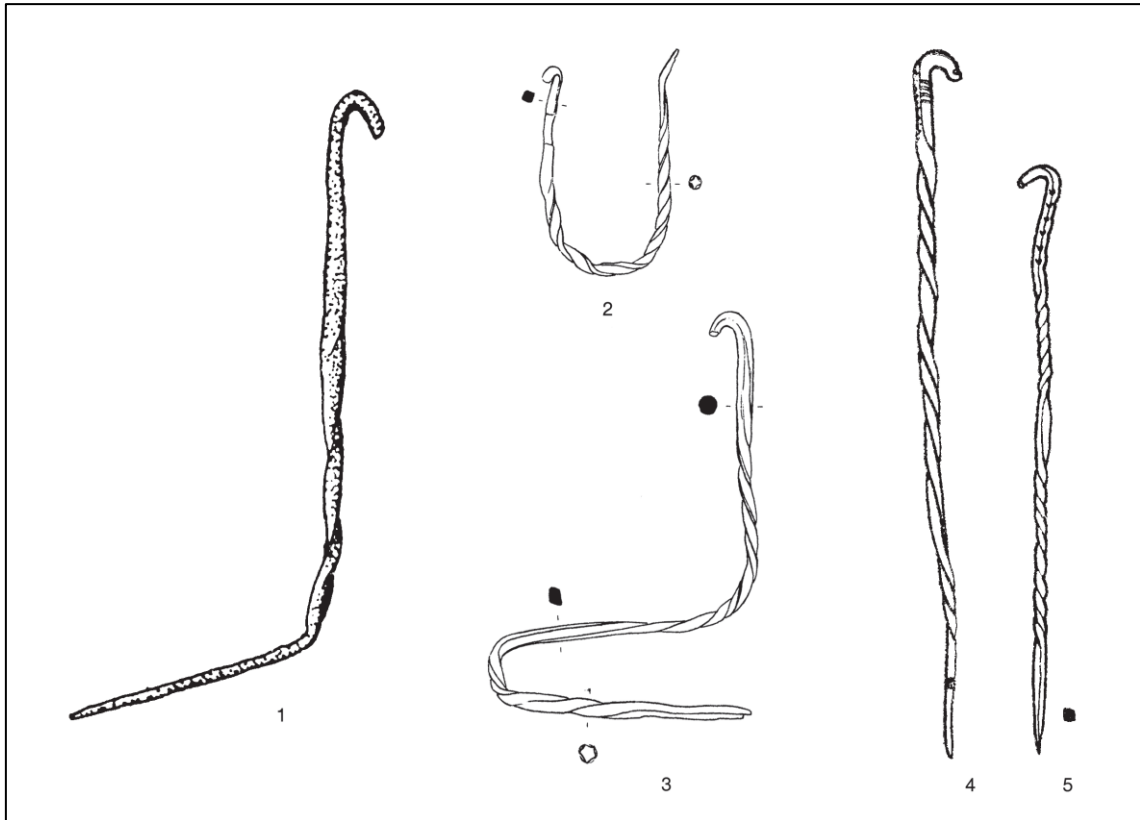
Odlomek iz Slatine bi lahko pripadal tordirani igli. Poznamo jih na prostoru od jugovzhodnih Alp do Baltika v času pozne prazgodovine in zgodnje rimske dobe (Dizdar in Ljuština 2019, 63). Najdene so bile na nekaterih srednjelatenskih najdiščih vzhodno keltskega kulturnega kroga. Znotraj prostora vzhodne Slovenije je bila najdena ena v grobu 436 iz Novega mesta – Kapiteljska njiva (Križ 1999 16, sl. 1–2) in v grobu LT 91 iz Zvonimirovega (Dizdar in Ljuština 2019, T. 2: 10). Na preostalih najdiščih širšega območja poznamo dve z najdišča Vinkovci – Blato (Dizdar 2016, sl. 11: 6–7) in posamezne iz Purgstalla an der Erlauf (Rausch 1995, T. 1: 1), Staréga Hradiska (Čižmář

2010, Sl. 1A), Bratislave (Zachar in Rexa 1988, sl. 14: 3) ter iz okolice Zemuna (Todorović 1971, T. 37: 7–8). Trenutno najstarejši primer tovrstne igle je bil odkrit v Novem mestu – Kapiteljska njiva in se umešča v čas Lt C1 stopnje (Križ 1999, 16). Pogoste so nato postale v času poznega latena, najmlajši primerki pa so se nahajali v rimskih kontekstih, vendar so te za razliko od starejših manjši (Dizdar 2019, 63).

Tordiranim iglam so pripisali raznolike funkcije. Karol Pieta (1982, 82) jih povezal z izdelovanjem mrež. Za razliko od njega so jih Kordula Gostenčnik (2000, 9), Marko Dizdar in Marija Ljuština (2019, 61–63) povezovala s prejo niti, saj so bili poleg njih v grobovih pogosto prisotni vijčki. Tkalski značaj je tudi glavni razlog zakaj jih povezujemo z žensko nošo in posledično z ženskim spolom (Dizdar in Ljuština 2019, 63).

Slika 34: Primeri železnih igel z zoomorfnimi glavami. 1: Novo mesto – Kapiteljska njiva, 2: Purgstall an der Erlauf in 3: Staré Hradisko (Dizdar in Ljuština 2019, sl. 6).

Slika 35: Primeri bronastih igel z zavito glavo. 1: Bratislava, 2 in 3: Vinkovci – Blato, 4 in 5: Donava blizu Zemuna (Dizdar in Ljuština 2019, sl. 7).

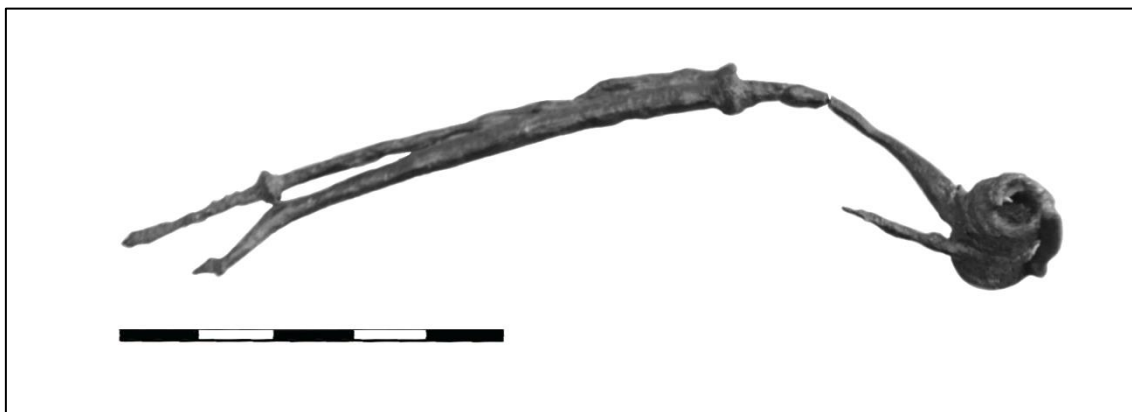

7.2 »Moški« grob 19

Za razliko od preostalih grobov z orožjem iz Slatine so dodatki v grobu 19 dokaj skromni, vendar izstopajo po kakovosti in estetiki. Njihova sestava predstavlja klasični inventar moških pokopov stopnje Mokronog IIb. Pokojnik je imel v grob pridano železno žičnato fibulo, meč, ščitno grbo, sulično ost, keramično posodo in zvončasto oblikovan branik meča (Pirkmajer 1991, T. 16: 107–111). Preostali moški grobovi imajo še pridane britve, sekače, pasno garnituro in v enem primeru celo igralno kocko (Pirkmajer 1991).

7.2.1 Železna žičnata fibula

Fibule v moških grobovih Slatine so bile izključno železne. Pojavljajo se dolge z nizkim trikotnim lokom, kratko nogo in majhnim gumbom na nazaj zavihanim delom, ter takšne s kratkim simetričnim lokom (Božič 1999a, 210).

Slika 36: Velika železna fibula iz groba 19. M: 5 cm (fotografija: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).

Fibula iz groba 19 (sl. 36, T. 2: 11; Pirkmajer 1991, T. 16: 107) spada v skupino srednjelatenskih žičnatih fibul. Dolg ovalno upognjen lok se proti ležišču igle opazno prepogne. Nazaj zavihana noga je na lok pritrjena z ovalno objemko, okrašeno z bikoničnim gumbkom. Peresovina ima po dva navoja na vsaki strani, ki sta povezana z zunanjo tetivo. Tipološko-stilsko je že bila opredeljena v skupino 17 po Gebhardovi razdelitvi fibul iz Manchinga (Dizdar 2013, 199–200). Zaradi slabe ohranjenosti loka pred peresovino je ni mogoče podrobneje umestiti v različici 17a ali 17b. Primerljivo fibulo najdemo tudi v slatinskem grobu 27 (Pirkmajer T. 19: 132).

V vzhodni Sloveniji poznamo podobne fibule iz Novega mesta – Kapiteljska njiva iz grobov 134 in 522, vendar je tista iz groba 134 slabo ohranjena, fibula iz groba 522 odstopa po tem, da ima skupaj šest navojev peresovine (Križ 2005, T. 20: 134–3, T. 83: 5). Fibulo iz groba 13 v Brežicah je Alenka Jovanović umestila v stopnjo 3 grobišča, ki jo vzporeja s preходом iz pozne Lt C1 v zgodnjo Lt C2 stopnjo (Jovanović 2006, 170–172, T. 21: 3).

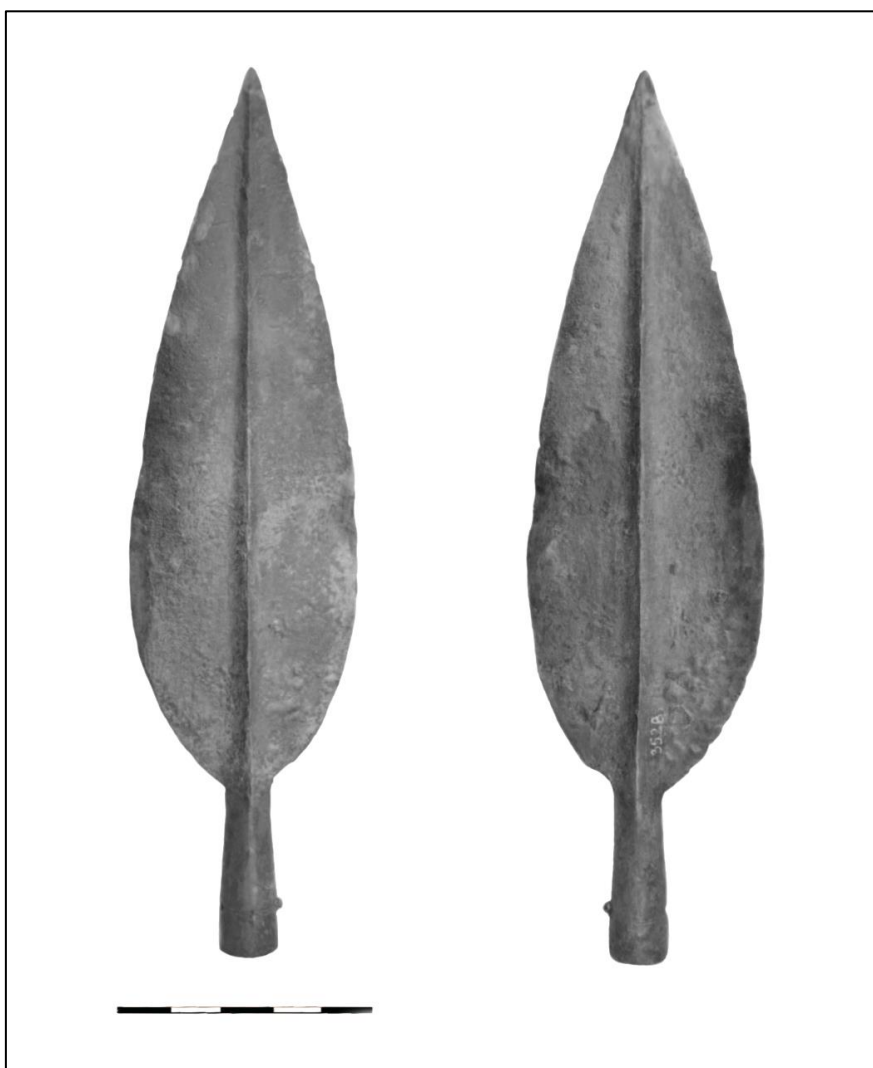
Številne fibule te vrste poznamo iz bavarskega območja– iz naselbine Manching (Gebhard 1991, T. 25–T. 28) in nekaterih iz okoliških grobišč (Gebhard 1991, 18), iz groba 34 iz Steinbichla, gomile 59 v Mühlartu ter iz posameznih grobov iz Ronsoldena in Prünthala (Krämer 1985, T. 20: 4, T. 49: 12, T. 94: 5, 7). V naselbinskih kontekstih jih sledimo na Moravskem, iz Staré Hradiska (Čižmář in sodelavci 2018, T. 25: 121) in iz Miroslavskih Koníc (Meduna 1980, T. 78: 2), najdena je bila tudi v moškem grobu 6 grobišča Lovčičky 1 (Čižmářová 2013, T. 28: 1). Na Češkem je podobna fibula bila odkrita na najdišču Liboc-Šárka pri Pragi (Filip 1956, T. 66: 14), kot tudi na najdišču Liptovská Mara na Slovaškem (Pieta 19882, T. 2: 1). Zahodno, na prostoru Padske nižine, je bila po ena odkrita v grobu 14 grobišča De Luca v Bologni (Vitali 1992, T. 47: 2) ter na eponimnem najdišču La Tène v Švici (Vouga 1923, T. 20: 34).

Oblikovno so te fibule prav tako kot preostale fibule skupin 16 do 19 iz Manchinga med sabo različne po velikosti, obliki objemke in prisotnosti ter obliki gumbka na nogi (Gebhard 1991, 16–20). Tudi v tem primeru velja, da so fibule zastopane tako v moških kot v ženskih grobovih in s tem niso natančneje povezane s spolom in starostjo pokojnikov.

7.2.2 Sulična ost

Širokolistna sulična ost (sl. 37, T. 2: 14; Pirkmajer 1991, T. 16: 109) ima izrazito sredinsko trikotno rebro trikotne oblike, ki se proti konici stanjša. Robovi lista so valoviti, kar je verjetno posledica izpostavljenosti ognju. Tul, ki je služil za namestitev osti na palico, ima dve odprtini. Bili sta uporabljeni za pritrditev osti na kol z žebličkoma. Eden od teh se je še ohranil.

Sulične osti oblike, kot je slatinska, predstavljajo eno klasičnih oblik orožja mlajše železne dobe, ki je prisotna na najdiščih tako vzhodnega kot zahodnega keltskega kulturnega kroga (Rapin 1988, 133). Podobne oblike sulic so bile umeščene v skupino IA po Rapinu (1988, 120–122; Grahek 2015, 301), vendar imajo te osti spodnji del pri tulu oblikovan dosti manj strmo, zaradi česar je njihova oblika bolj trikotna. Dolge širokolistne osti je od preostalih klasičnih oblik suličnih osti na najdišču Mannersdorf razlikoval tudi Ramsel (2011, 156–157). Enako je to storil v svojem pregledu sulic jugovzhodne Panonije Ivan Drnić, ki jih je umestil v svojo skupino 1.2 (Drnić 2015b, 116).

Slika 37: Sulična ost iz groba 19. M: 5 cm (fotografiji: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).

Na prostoru vzhodne Slovenije dokaj podobne sulične osti izvirajo iz groba na Pobrežju pri Mariboru (Pahič 1966, T. 13: 5), iz Orehove vasi, groba 1 (Grahek 2015, sl. 3: 2), Roj pri Moravčah, grobov 37 in 1 (Knez 1977, T. 1: 10, T. 2: 2) in iz Dobove, grob 5 (Guštin

1984a, sl. 19: 1). Slabše ohranjena sulična ost, ki bi lahko pripadla tej skupini, je bila najdena v grobu 1 na najdišču Veliko Mraševo (Guštin 1977, T. 8: 1).

Širokolistne dolge sulične osti so uporabljala mlajšeželeznodobna ljudstva na prostoru od Podonavja (Beograd) na jugu (Todorović 1972, T. 9 g. 23: 1, T. 24: 5, T. 25 g. 71: 5, T. 33: g111 – 6) do Češke (Čižmářová 2013, T. 25: 2, T. 34, 2, T. 39: 4, T. 41: 7, 11) in Slovaške na severovzhodu (Ratimorská 1981, T. 11 A: 5), Bavarske na severu (Krämer 1985, T. 70: 2) ter Francije na zahodu (Rapin 1988, T. 44: 1364, T. 46: 1848, T. 49: 2137, 2408, 2586, T. 51: 4285, 4565, T. 52: 4579). Nekateri redki primeri te oblike imajo list obrezan ali namerno narejene predrtine, zaradi česar bi bile manj primerne za boj in bolj za statusne in paradne namene (Rapin 1988, 122).

Večina suličnih osti te oblike se umešča v čas konca zgodnjega latena, kot to velja za grobove na Moravskem (Čižmářová 2013, 33, T. 25: 2, T. 34, 2, T. 39: 4, T. 41: 7, 11), iz Osijeka in Karaburme (Todorović 1972, T. 9 g. 23: 1, T. 24: 5, T. 25 g. 71: 5, T. 33 g. 111: 6; Božič 1981, 317, 324, T. 6: 2) ter iz Mannersdorfa (Ramsl 2011, 214; T. 138: 8, T. 190: 2, T. 221: 9). Na prostoru vzhodne Slovenije je to nekoliko drugače. Velika večina se jih umešča pozneje, v Lt C2 (Knez 1977, 106; Guštin 1984a, 330–331). V srednji laten je prav tako umeščen grob iz Odžakov (Guštin 1984, 126; T. 6: 7). Zgodnejše umeščen, v stopnjo Lt C1, bi lahko bil grob 1 iz Orehove vasi, ki ga je Lucija Grahek previsoko umestila v čas Lt B2 (Grahek 2015, 304).⁴ Poznolatenski grobovi, ki so vsebovali tudi to obliko sulične osti, npr. grob iz Kelheima (Krämer 1985, 35–36, T. 70: 2) in pokop 42 v gomili V iz Magdalenske gore (Hencken 1978, 40, sl. 163: a).

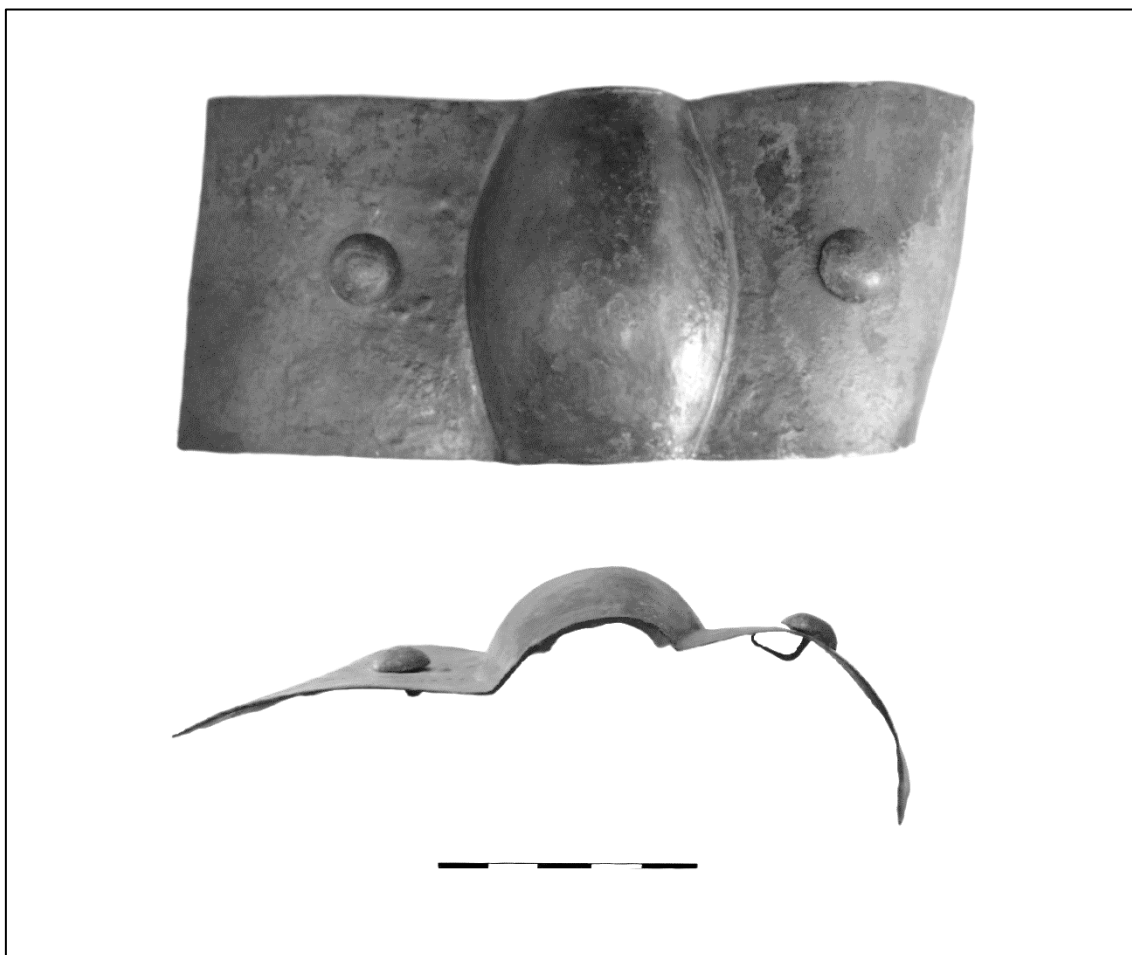
Primerljive sulične osti so večinoma umeščene v časovno obdobje od konca zgodnjega do konca srednjega latena, vendar se je očitno v nekaterih primerih njihova raba nadaljevala izjemoma v pozni laten (Rapin 1988, 132). Slatinska ost, zaradi svoje širokolistne oblike ne spada popolnoma v skupino klasičnih suličnih osti po Rapinu. Ne glede na to široka prostorska distribucija in dolgi kronološki razpon uporabe nakazuje na njeno popularnost.

---

⁴ Datacija meča v Lt B2 obdobje je vprašljiva in najverjetneje napačna, saj je koničnik nožnice krajši od 13 cm, kar je značilnost mlajših mečev skupine 3 po tipologiji najdišča Gournay, kjer so natančno datirani v Lt C1 stopnjo (Lejars 1994, 45). Lonec, čeprav prisoten v zgodnjelatenskih pokopih (Grahek 2015, 304), so odkrili tudi v pokopih stopnje Lt C1 grobišča Malé Kosihy zraven mlajših predmetov, kot sta grafitiran lonec in železna žičnata fibula (Bujna 1995, T. 40 A: 2, 4, T. 49 B: 4, T. 50: 3; Bujna 1998, 306).

7.2.3 Ščitna grba

Trakasta ščitna grba iz groba 19 (sl. 38, T. 2: 15, Pirkmajer 1991, T. 16: 110) ima skoraj pravilno pravokotno obliko. Sodčasta kalota je elipsoidno oblikovana. Na zgornjem in spodnjem robu je bila okrašena s tremi vzporednimi vrezi. Robova pod njimi sta nekoliko odebeljena v primerjavi s preostalo kaloto. Zakovice, s katerimi je grba bila pritrjena na ščit, so konkavno oblikovane in imajo dvakrat upognjen trn. Iz velikosti upogiba trna predvidevam, da je les ščita bil debel okoli 1,3 cm. Na istem najdišču je ta oblika ščitne grbe najdena še v grobu 27 (Pirkmajer 1991, T. 19: 137), obstaja tudi možnost, da je slabo ohranjena grba iz groba 14 spadala prav v to skupino (Pirkmajer 1991, T. 15: 100).

Slika 38: Ščitna grba iz groba 19. M: 5 cm (fotografiji: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).

Thierry Leyars (1994, 52) je grbi iz grobov 19 in 27 umestil v skupino VI po Rapinu. Za njih je značilna pravokotna oblika s izjemno dolgimi krili, ki presegajo 13 ali 14 cm. Elipsoidno oblikovana kalota je verjetno povezana z manj izrazitim sredinskim rebrom

ščita. Zakovice za pritrditev grbe na ščit imajo po dve na vsaki strani, vendar to ni nujno. Par večjih s konveksno oblikovano glavo se nahaja bližje kaloti, ob robovih kril sta bili uporabljeni manjši. Razvile se naj bi iz grb skupine I, s katerimi delijo trakasto obliko (Rapin 1988, 81).

Ožje sredinsko rebro je ščitu zmanjšalo trdnost in odpornost na dolgotrajne udarce, vendar mu je zato izboljšalo upogljivost. Sočasne in poznejše upodobitve ščitov s takšnimi grbami jih pogosto prikazujejo kot orožje konjenice. Zaradi teh in možne večje fleksibilnosti je André Rapin domneval uporabo teh ščitov pri konjenikih in njihovih napadih. Manj trdni ščiti bi se ob trku z nasprotnikom upognili in ne zlomili (Rapin 1988, 81). Najdbe v grobovih te povezave ne potrjujejo, saj so grbe oblike VI redko kdaj bile najdene skupaj z kosi konjeniške opreme. Trenutno je edino znani primer, ki argumentira Rapinovo trditev grob iz Odžakov, kjer so bili v grobu prisotni še ostanki voza in obročastih konjskih brz (Guštin 1984b, 122).

V vzhodnem keltskem krogu je Mieczysław Domaradzki (1977, 61) tovrstne grbe poimenoval vrsta III A. Za razliko od zahodnega kroga, kjer je samo iz območja Pikardije poznanih več kot 50 primerkov, so v vzhodni Evropi tovrstne grbe dosti bolj redke (Rapin 1988, 81–83). Poleg dveh iz Slatine je bila odkrita ena v grobu 5 iz Dobove (Guštin 1984a, sl. 19: 3) ter več v Novem mestu na Kapiteljski njivi v grobovih 124, 203, 442, 521, 522, 523 (Križ 2005, T. 13: 124–3, T. 62: 5, T. 76: 442–5, T. 82: 4, T. 84: 522–8, T. 85: 4). Relativno veliko število grb vrste VI, najdenih v Novem mestu, mogoče nakazuje, da je teza o redkosti teh grb v vzhodnokeltskem svetu zavajajoča in da prav na tem prostoru lahko domnevamo njihov morebitni produkcijski center.

Na Madžarskem najdišču Pusztagéc (Hunyady 1957, 173) in na srbskem Zvečka (Todorović 1971, T. 22: 6) sta bili najdeni grbi podobne oblike. Sorodne poznamo tudi iz groba 38 iz Steinbichla v bližini Manchinga (Krämer 1985, T. 24: 4). Ščitni grbi tega tipa sta bili prisotni tudi v grobu bojavnika iz Harta (Szabó in Petres 1992, T. 80) in Odžakov (Guštin 1984b, T. 6: 1). Trakasta krila in elipsoidno kaloto imajo tudi nekatere ščitne grbe, najdene na področju Przeworsk kulture na Poljskem iz najdišča Piotrków Kujawski, ki je trenutno tudi najbolj vzhodna tovrstna najdba (Bochnak 2014, 190). Nekoliko izven obravnavanega prostora znotraj Padske nižine je prav tako mnogo takšnih grb znanih iz

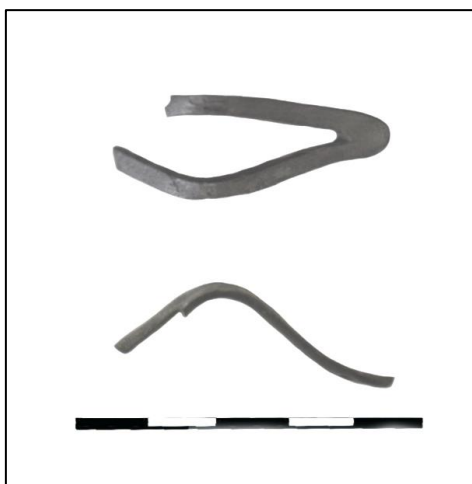
grobišča Santa Maria di Zevio (Salzani 1996, T. 33: 4, T. 34: 12a, T. 39: 9a, T. 40 B: 13, T. 47 A: 3a, T. 48: 6, T. 58: 4, T. 61 A: 2, T. 64: 15).

Dolge pravokotne grbe z elipsoidno kaloto je Mieczysław Domaradzki prvi umestil v čas stopnje Lt C2 (Domaradzki 1977, 61), kar je, pri opredelitvi grb iz Gournaya, sprejel tudi Rapin (1983, 176). Na najdišču Ribemont-sur-Ancre so grbe te oblike umestili v čas Lt C1b (Brunaux in sodelavci 1999, 243), kar kaže na nekoliko zgodnejši pojav teh grb na zahodu. V Dobovi je bil grob 5 s trakasto grbo datiran v stopnjo Mokronog III (Lt C2) (Guštin 1984a, 330–331).

Najdišča, odkrita in objavljena po letu 1988, kažejo, da so bile grbe te oblike prisotne tudi v vzhodnem krogu, kjer njihova številčnost posebej izstopa na prostoru jugovzhodnih Alp in severnovzhodne Italije. Čeprav je André Rapin postavil domnevo o njihovi uporabi, najdbe iz grobov tega ne potrjujejo, saj bi v primeru popularnosti te oblike grb pri konjenici bilo za pričakovati, da bi jih prilagali skupaj z predmeti konjeniške opreme.

7.2.4 Branik meča

Osamljen branik meča je presenetljiva najdba na grobišču (sl. 39, T. 2: 13). V risb in fotografiji groba ni mogoče prepoznati natančnega položaja predmeta znotraj grobne jame. Prav tako tudi ni bil naveden v katalogu *Kelti na Celjskem*. Oblikovno njegova oblika ustreza oblikovanosti ustja nožnic tipa A3 po de Nevarru (1972a, 23).

Slika 39: Zvončasto oblikovan branik iz groba 19. M: 5 cm (fotografiji: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).

Braniki so zaključevali organsko oblogo ročaja mečev in so redke grobni pridelek (Chidioşan in Ignat 1972, T. 4: 5; Dizdar 2013, 403). Najbližji primerek poznamo iz groba LT 8 v Zvonimirovem. Poleg njega je bil pridan tudi zgornji del koničnika (*ortbanda*) s sprednjimi sponami v obliki črke »D« in ravnim mostom (Dizdar 2013, 403, T. 15: 7, 10). Podoben branik je bil odkrit tudi v žganem pokopu 18 na najdišču Tărian v Transilvaniji (Chidioşan in Ignat 1972, T. 4: 5). Zvončasto oblikovan branik je bil pridan v grob 261 v Kalrsteinu, ki je umeščen v zgodnjemerimsko obdobje (Garbsch 1965, T. 30: 6).

Posamezni braniki se pojavljajo na najdišču Kupinovo (Drnić 2015a, T. 11: 6–10). Prav tako jih je bilo več najdenih na oppidu Manching (Sievers 2010, T. 21: 138–149). Sestavne dele in odlomke nožnic mečev so našli v svetiščih Keltov. Mnogo koničnikov poznamo iz Gournay-sur-Aronda, vendar je pri nekaterih od teh razvidno, da so pripadali celim nožnicam in so se odlomili zaradi razpada v zemlji (Lejars 1994, 152–162). Podobni sklopi najdb so bili odkriti v La Tène (de Navarro 1972b, T. 98–108), ampak bi koničniki lahko pripadali nožnicam iz organskega materiala, ki so domnevno bile sočasno v rabi (Harding 2007, 107). Za ločene dele mečev in nožnic se na najdišču Gournay-sur-Aronde predvideva, da so posledica običaja žrtvovanja odlomkov predmetov namesto celih, kar naj bi argumentiralo večjo zastopanost posameznih delov od drugih (Brunaux, Meniel in Poplin 1985, 119–120).

Deli meča in nožnice iz groba LT 8 v Zvonimirovem so bili tudi interpretirani kot *pars pro toto* (Dizdar 2013, 81). Simbolno prilaganje delov bojne opreme namesto celotnega predmeta je Marko Dizdar prepoznal tudi pri ščitih. Nekateri grobovi na tem grobišču so imeli pridane zgolj ročaje ščitov ali posamezne zakovice (Dizdar 2013, 153). Dizdar tukaj ne upošteva možnosti, da so ti deli pripadali ščitom brez železne kalote ali z lesenim ročajem. *Pars pro toto meča* bi lahko bil tudi v grobu 22 iz Brežic, kjer je bil najden zgolj koničnik nožnice (Jovanović 2006, T. 29: 1). Običaj *pars pro toto* poznamo tudi iz bližine Slatine. Med najdbami iz keltskega svetega tolmana so bili odkriti posamezni deli poznolatskega voza, ki so jih tolmačili za simbol celotnega voza (Gaspari, Krempuš in Novšak 2007, 837). V tem kontekstu, bi branik iz groba 19 tudi lahko interpretirali ali razumeli kot simbol drugega meča. Pokopi z dvema mečema so na prostoru mokronoške skupine znani iz eponimnega Mokronoga, Dobove in Mihovega, ni pa še vedno dokazano, ali ti pokopi simbolizirajo osebe višjega statusa ali dvojne pokope (Guštin 1984a, 317).

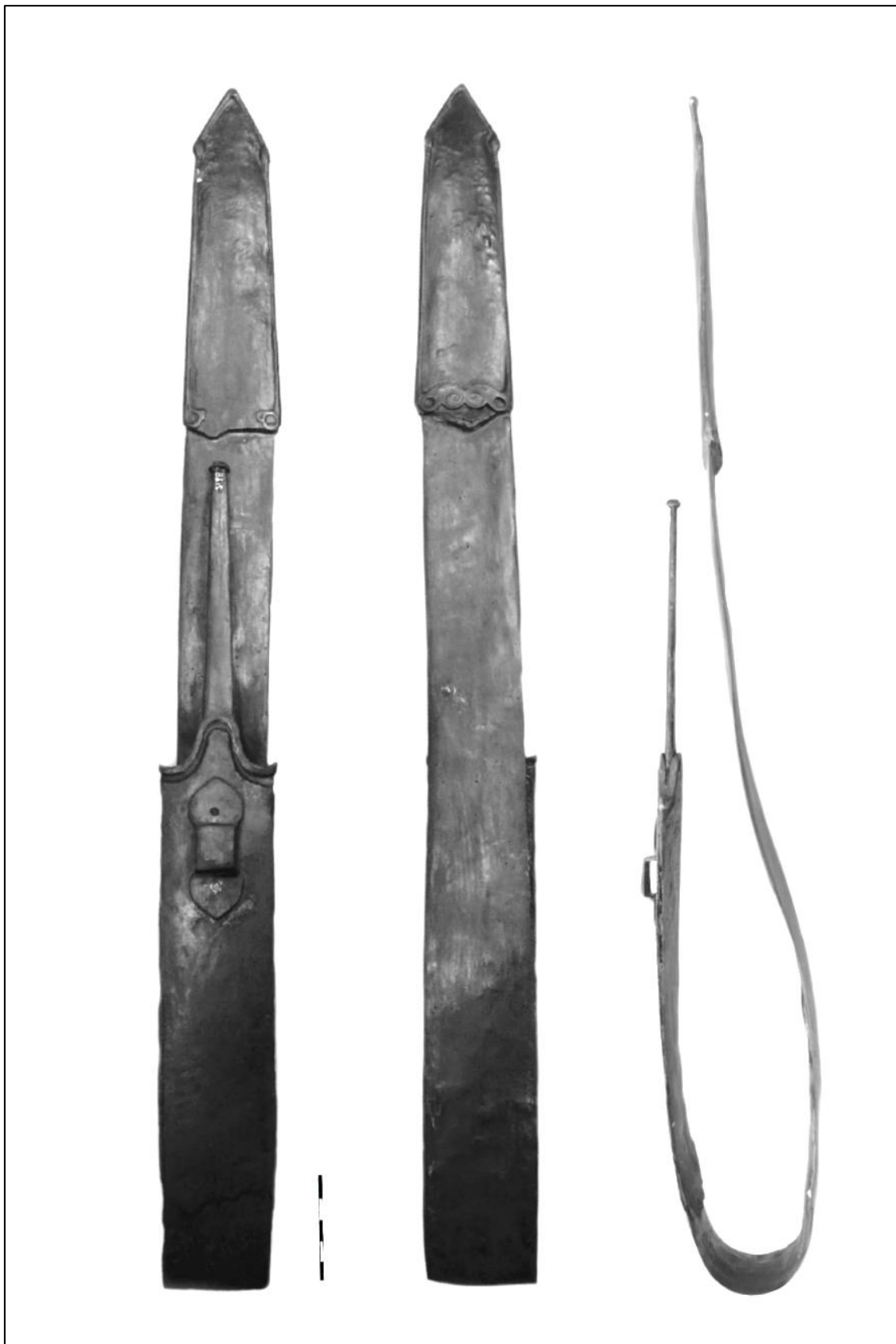

7.2.5 Meč v nožnici

V moških grobovih mokronoške skupine IIb stopnje pogosto najdemo pridane meče skupaj z nožnico. Te so pogosto okrašene z motivom trojne zavojke v zgornjem delu in s *chagrinage* okrasom pod njim. Nožnica meča iz groba 19 (sl. 40, T. 2: 12; Pirkmajer 1991, 108) je lep primer tega in tudi najlepši primer srednjelatenske umetnosti iz grobišča. Ustje nožnice je odebeljeno in okrašeno s cik-cak linijo. Tik po njim je motiv trojne zavojke, izdelan v globokem reliefu, ob njegovih straneh so prisotni motivi vitic in ribjih mehurjev. Pod zavojkami se okras nadaljuje s dvema simetrično vgraviranima »S« linijama, ki se končujeta z »glavami ptic ujed«. Na notranji strani med njima je kapljičasto oblikovan motiv. Zunanjo stran spodnjega dela okrasa predstavljata dve spirali. Posamezne prazne površine ornamenta so bile dodatno okrašene s šrafuro in kovino zlate barve. Motiv ptic se ponovno ponovi na zgornjem sprednjem delu končnika, ki je oblikovan v dve nasproti si obrnjeni »ptičji glavi«.

Meč in nožnico lahko uvrstimo v vrsto B po José Maria de Navarru (1972, 151–200) ali 6 po Lejarsu (1994, 52–53). Takšne nožnice so pogosto bile okrašene v švicarskem slogu, ki je bil definiran na podlagi številnih najdbah teh nožnic v La Tène (de Navarro 1972a, 241). Zvončasto oblikovan branik spada v skupino B1. Pravokotna zanka za obešanje na pasno garnituro ustreza obliki 3, zgornji del končnika pa sodi v skupino 4, za njegovo sprednjo, in skupino 3, za njegovo zadnjo stran. Spodnji del umeščam v skupino BII po de Navarru (de Navarro 1972a, 23–33, sl. 4: 1, sl. 8: 3, sl. 9: 4, sl. 10: 3, sl. 12: 6).

Nožnice švicarskega sloga je de Navarro (1972a, 239–279) povezal z delavnicami na področju današnje Švice. Redke, najdene izven tega območja, je razložil kot posledico trgovine. Domneval je, da so bile na območju vzhodnega kroga redkejšje. Novejši pregledi so dopolnili njegovo sintezo in opozorili na pestro distribucijo nožnic švicarskega sloga tudi na prostoru vzhodne Evrope. Zaradi tega je potrebno računati na možnost obstoja delavnic tudi na območju Podonavja, Panonije in jugovzhodno alpskega prostora (Guillaumet, Szabó 2002, 212). Medsebojne podobnosti med izdelki severno od Alp in južno od njih nakazujejo tudi na povezane stike in izmenjavo znanja med obrtniki širšega območja (Eggl 2003).

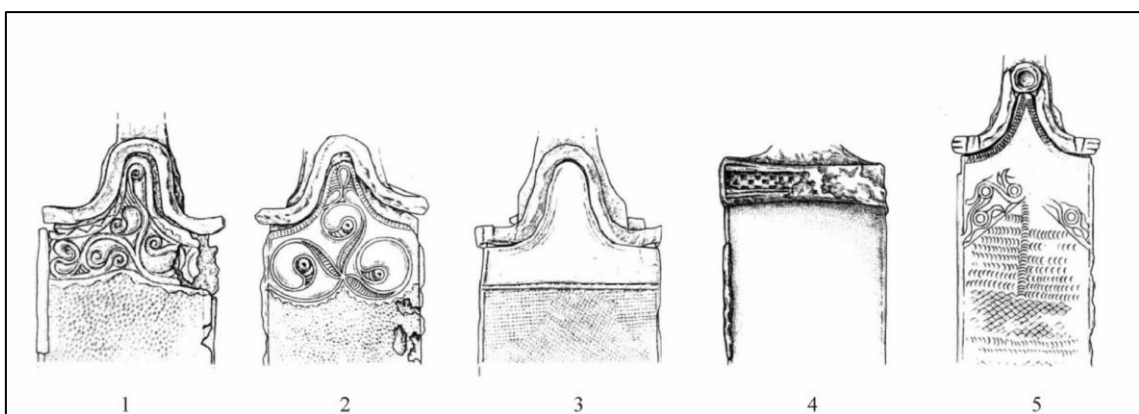

Slika 40: Fotografije meča v nožnici iz groba 19. M: 5 cm (fotografije: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).

Poleg omenjenega iz groba 19 so bili meči in nožnice v Slatini odkriti še v gobovih 1a, 1b, 9, 10, 13, 14 in 27 (sl. 41; Pirkmajer 1991, T. 5: 26, T. 7: 40, T. 8: 50, T. 10: 67, T. 13: 92, T. 14: 98, T. 19: 136). Okras nožnic v švicarskem slogu je bil izdelan na šestih odkritih primerkih. Med njimi imajo trije okras v obliki trojne zavojke – grobovi 9, 19 in 27. Posebej slednja dva sta si med sabo po izvedbi zelo podobna. Oba sta izdelana v tehniki reliefa z motivom vitic in ribjih mehurjev ob strani. Preostala površina vseh treh je okrašena s *cagrinage* v primerljivi izvedbi, kjer obrtnik ni sledil nobenemu pravilu. Koničnika nožnic iz groba 9 in 27 nista ohranjena v celoti, vendar je pri slednjem razvidno, da spodnji del spada v vrsto Bii po de Navarru (1972a, 32–33, sl. 12: 6), enako kot pri meču iz groba 19.

Podobni nožnici z mečem poznamo iz groba 23 v Dobovi in iz Odžakov (Guštin 1984b, sl. 4, T. 7). Naštetim je tudi sorodna nožnica z mečem odkrita v grobu 65 iz Brežic (Jovanović 2006, T. 76), vendar je okras v slabšem stanju. Primerljiv okras je prisoten na nožnicah odkritih v kraju Loire at Nantes v Bretanji (de Navarro 1972b, T. 155: 2) in Twann v švicarskem kantonu Bern (Lejars 2013, sl. 273). Slabo ohranjen zgornji del nožnice z vidnim motivom ribjega mehurja ima nožnica najdena pri Hartu (Modrian 1962).

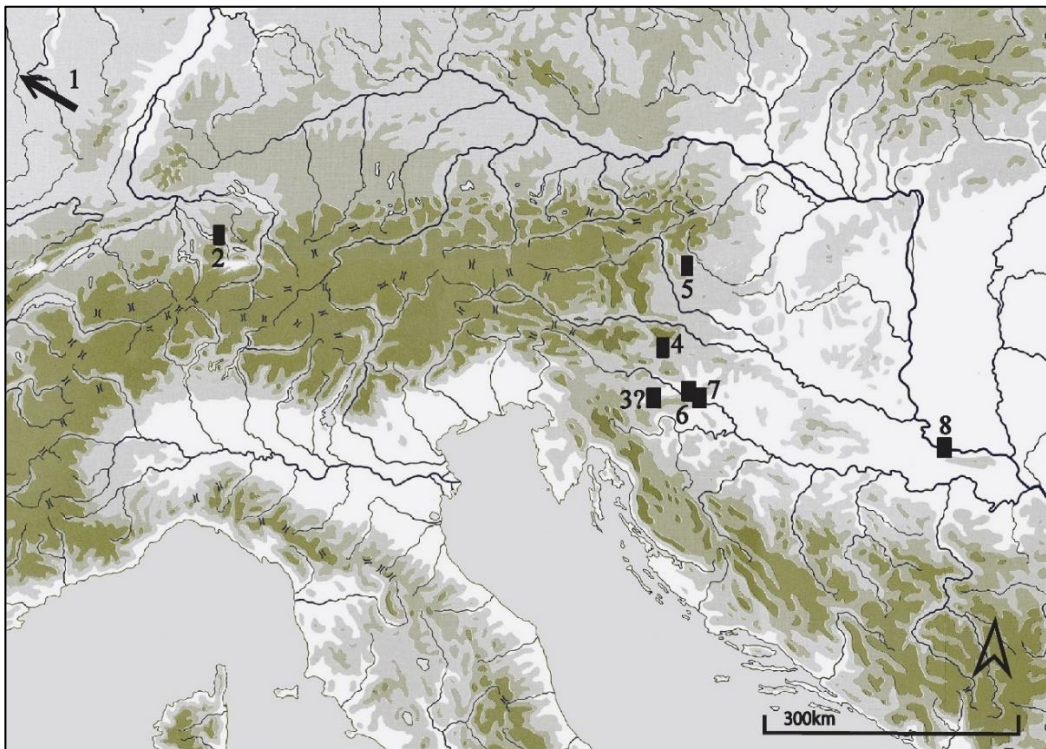
Zavojka izvedena v enaki tehniki je prisotna na mečih iz Novega mesta – Kapiteljska njiva groba 239 in 522 (Križ 2005, 87–88, 96), vendar sama oblikovanost okrasa zaradi slabe ohranjenosti ni prepoznavna.

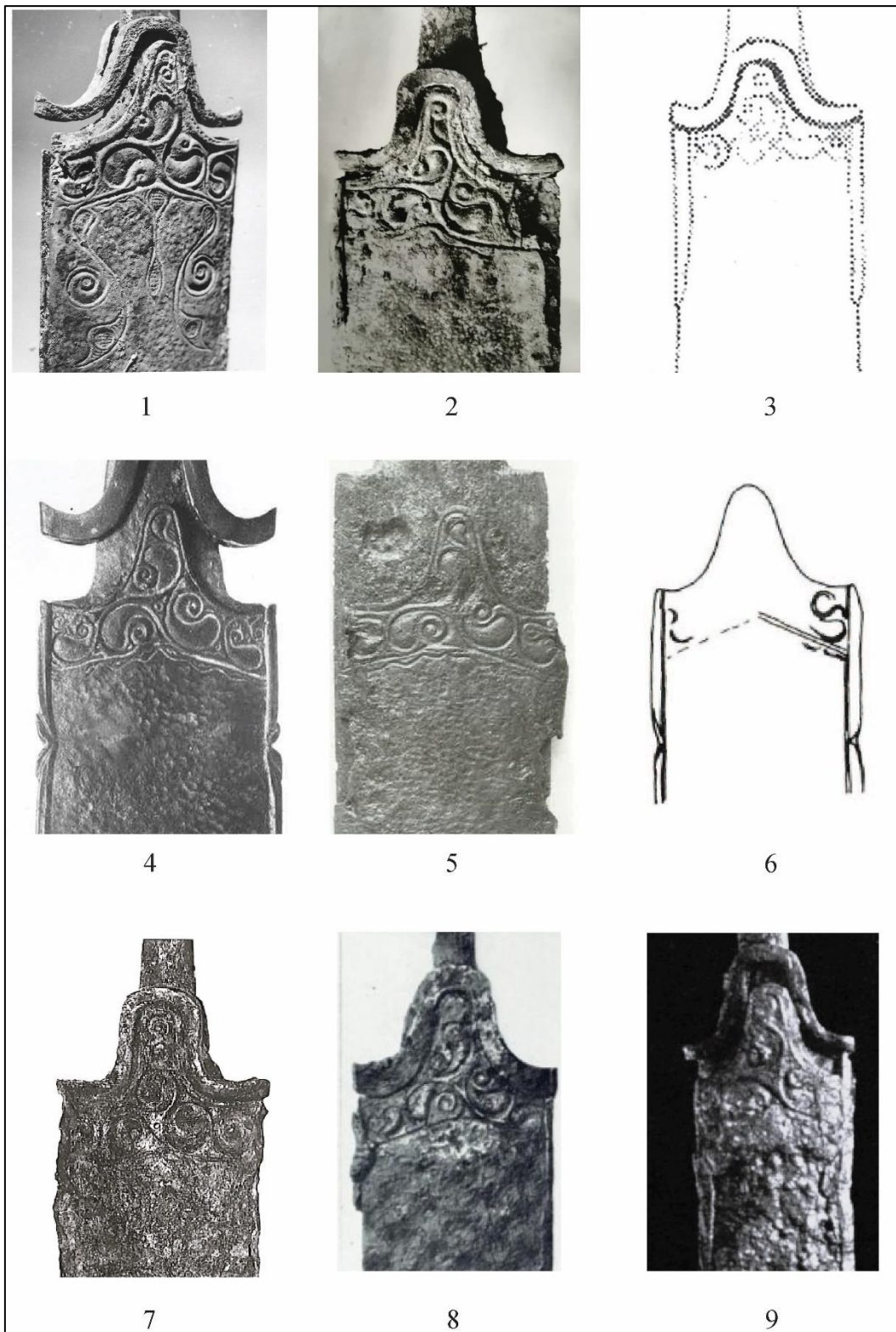
Slika 41: Nožnice okrašene v švicarskem slogu iz Slatine 1: grob 27, 2: grob 9, 3: grob 13, 4: grob 10 in 5: grob 1 (Pirkmajer 1991, 23–24).

Opazno je, da so pri meču iz groba 239 ohranjene žabje objemke, ki odstopajo od ostalih naštetih. Tudi okras ribjega mehurja je na levi in desni strani trojne zavojke zamenjan z motivom spiralno zavite vitice (Križ 2005, 25). Meč iz groba 522 ima poleg izdelanega okrasa trojne zavojke okrašen tudi koničnik, ki je iz iste skupine kot preostali na omenjenih nožnicah (Križ 2005, 96). Ti meči imajo okras trojne zavojke izveden na podoben način kot najdba iz Slatine (sl. 42). Preostali deli mečev, kot so koničnik, branik in oblika nožnice, spadajo prav tako v isto skupino (sl. 44). Zunanji sponi sta v obliki »ptičjih glav« z »očesnim lokom« na notranji strani koničnika. Spodnji del teh spada pri vseh mečih v skupino Bii. Nožnice iz Brežic, Dobove, Odžakov in Harta imajo ohranjene žabje sponi, ki so imele namen ojačati zgornji del pri ustju. Vse pa imajo tudi sponi v obliki črke »V« po de Navarru (1972a, 25–27, sl. 6), če jih imajo ohranjene.

Meč iz Odžakov ima na zgornjem levem delu pod branikom vtisnjen polmesečasti žig, podoben temu na meču iz groba 9 v Slatini. V slednjem je dobro prepoznavna stilizirana

Slika 42: Razprostranjenost omenjenih nožnic okrašenih s trojno zavojko. 1: Twann (Lejars 2013, sl. 273), 2: Loire at Nantes (de Navarro 1972b, T. 155:), 3?: Novo mesto – Kapiteljska njiva (Križ 2005, 96), 4: Slatina (Pirkmajer 1991, T. 16: 108, T. 19: 136), 5: Hart (Modrian 1962, 60), 6: Brežice (Jovanović 2006, T. 76), 7: Dobova (Guštin 1984b, sl. 4) in 8: Odžaci (Guštin 1984b, T. 7).

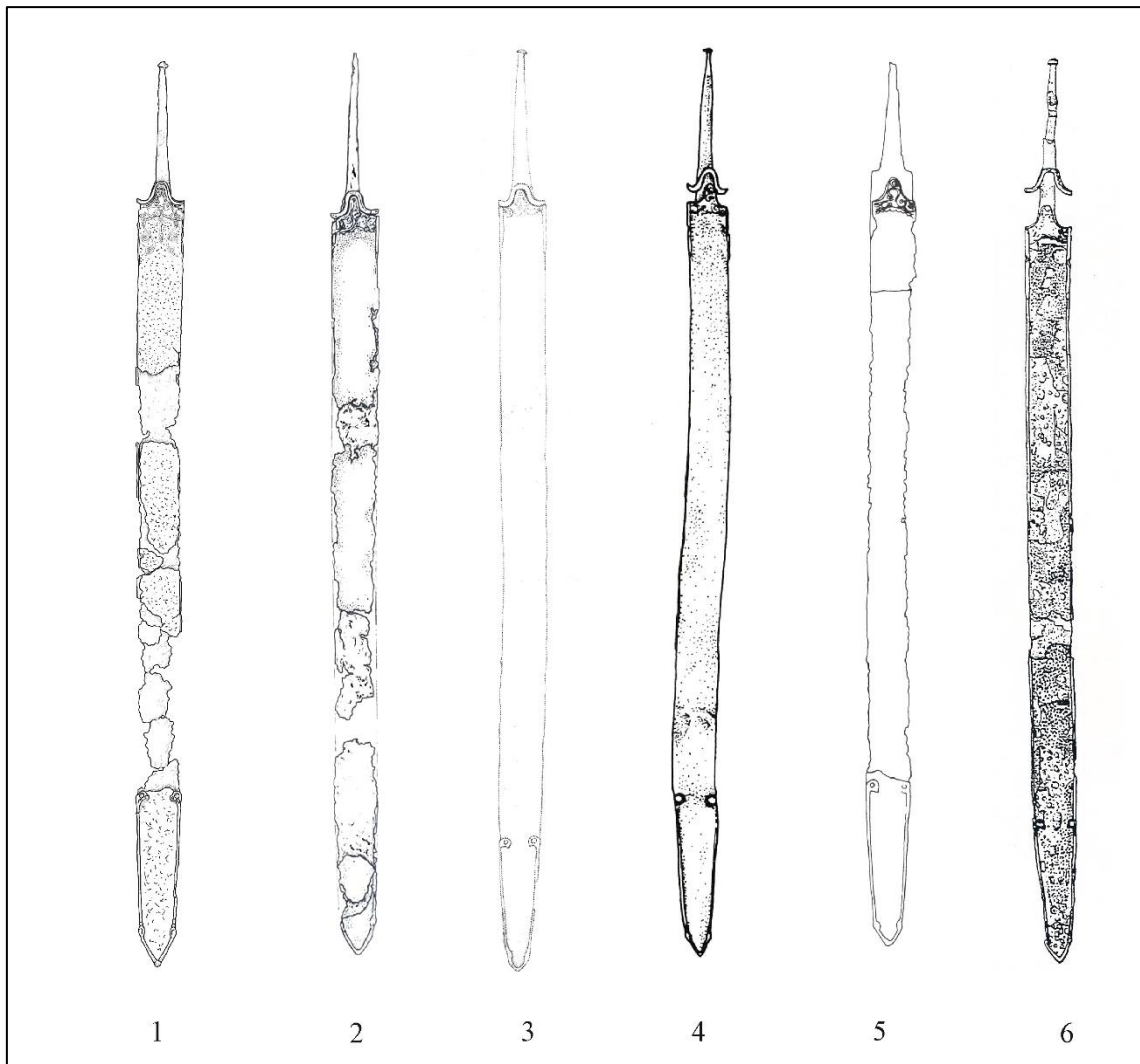

Slika 43: Okras na nožnicah mečev. 1 – 2 Slatina (Pokrajinski muzej Celje), 3: Brežice (Jovanović 2006, T. 76), 4: Dobova (Guštin 1984b, sl. 4), 5: Odžaci (Guštin 1984b, T. 7), 6: Hart (Modrian 1962, 60 7: Twann (Lejars 2013, sl. 273), 8: Loire at Nantes (de Navarro 1972b, T. 155:),) in 9?: Novo mesto – Kapiteljska njiva (Križ 2005, 96).

človeška figura z dvema pikama za oči in krilom podobnim ramenom ali oblačilom s črtastim vzorcem (Pirkmajer 1991, sl. 8). Tovrstni simboli so bili prepoznani na osemdesetih znanih mečih in so trenutno najbolj številna skupina žigov na latenskih mečih. Glede njihove interpretacije prevladujejo tri stališča – da gre za žige kovačev, da imajo vlogo simbola lastnine in da jih prepoznavamo za zaščitniška znamenja (Deutscher 2012).

Argumenti za razlago, da gre pri njih za žige kovačev, temeljijo na primerjavi s srednjeveškimi in rimskimi žigi, ki so jih mojstri vtisnili na posebej kakovostne izdelke. Latenski meči težko temu ustrezajo, saj ne le, da se žigi skoraj ne ponavljajo, kar bi pomenilo obstoj izjemno velikega števila delavnic, temveč so pogosto na izdelkih, ki navidezno ne izstopajo. Tolmačenje simbolov za znake lastništva nad predmeti je tudi malo verjetno, ker so si žigi pogosto medsebojno podobni. Žigi so vedno bili vdeleni na površino rezila, ki je bila skrita, ko je bil meč vstavljen v nožnico, zaradi česar opazovalec ni mogel prepoznati predmeta kot last nekoga. Tudi če bi simboli izražali statusno pripadnost, tega ni mogoče potrditi na podlagi grobov z žigosani meči. Posledično se zdi najbolj verjetna razlaga, da gre za simbole oziroma za zaščitniška znamenja. To potrjujejo bistveno mlajši primeri na rimskem orožju, kjer se da prepoznati upodobitve bogov tako v stilizirani in nestilizirani izvedbi, kar lahko tudi opazimo pri skupinah simbolov na latenskih mečih. Simboli zastopani na mečih pa se v različnih oblikah

pojavljajo na drugih predmetih, kar nakazuje na njihovo splošno rabo (Deutscher 2012, 305–317). Vsekakor nožnica iz groba 19 spada v skupino kakovostnih izdelkov svojega časa. Največje število primerljivih nožnic je bilo odkrito znotraj prostora jugovzhodnih Alp oziroma vzhodne Slovenije. Tudi kot posledica velikega števila grobov iz Lt C2 stopnje. Medsebojna podobnost predstavljenih nožnic je lahko posledica njihovega izvora iz iste delavnice. Od preostalih navedenih najdb najbolj odstopata meča z nožnico iz Švice in Bretanje po svoji geografski oddaljenosti. Peter Ramsel takšne primere poveže z blagovno izmenjavo, kot tudi z nadregionalnim prenosom znanja in veščin, zaradi česar lahko tudi geografsko zelo ločeni predmeti imajo mnogo podobnosti (Ramsel 2018, 46).

Slika 44: Nekateri omenjeni meči z nožnicami z okrasom trojne zavojke. 1: Slatina grob 19 (po Pirkmajer 1991, T. 15: 108), 2: Slatina grob 27 (Pirkmajer 1991, T. 19: 136), 3: Brežice grob 65 (Jovanović 2006, T. 76), 4: Dobova grob 23 (Guštin 1984b, sl. 4), 5: Odžaci (Guštin 1984b, T. 7), 6: Hart (Modrian 1962).

8 TEHNIKE IN TEHNOLOGIJA IZDELAVE PREDMETOV

Keltski mojstri so bili izjemno veščji svojega posla, kar se jasno odraža v njihovih vrhunskih izdelkih. Najdbe iz groba 11 in 19 iz Slatine so odličen primer tega, saj pričajo o spretnostih obrtnikov in njihovem temeljitem poznavanju tehnologije tistega časa. Metalurška proizvodnja na območju vzhodne Slovenije je slabo dokumentirana, zanesljivo je bila manjša delavnica prisotna v Trnavi (Novšak 2006, 62–66)

Na podlagi ugotovitev o tehnološki proizvodnji predmetov mlajše železne dobe se bo v tem poglavju poskusilo rekonstruirati proces izdelave predmetov, najdenih v obravnavanih grobovih iz Slatine. Opiral se bom na podatke, pridobljene z eksperimentalno arheologijo in metodo *chaîne opératoire*.

Prvi korak pri izdelavi katerega koli kovinskega predmeta je taljenje rude v kovino, za kar so uporabljali visoke cilindrične plavže, dobro poznane z območja Nový Smokovec na severnem Slovaškem in iz oppida Manching (Pleiner 1993,72). Iz rude pridobljena pogača je bila dodatno obdelana s kladivom, da se je iz nje izločil čim večji delež žlindre. Čistejše železo je bilo nato oblikovano v ingote. Najpogostejši so v času mlajše železne dobe dvopiramidalni ingoti, pogosto sestavljeni iz do treh posameznih pogač. Drugi primer so paličasti ingoti, katerih oblika je bila primerna za nadaljnjo obdelavo. *Schwertbarren* ali *saumons d'épée*, kot so imenovani v tuji literaturi, naj bi po nekaterih interpretacijah predstavljali predmonetarno plačilno sredstvo, vendar to ne izključuje možnosti, da so bili ingoti zgolj surovine (Pleiner 1993, 71–72).

Pridelavo bakra je v času mlajše železne dobe težje prepoznati, saj so ostanki peči za taljenje bakrene rude manj opazni in nimajo jasnih značilnosti. Enako tudi bakrova žindra ni očitno ločljiva od železne, saj lahko tudi vsebuje primesi slednjega, izdelava bron pa je postopek, ki ne ustvari žlindre. Bron je tako lahko bil uvožen ali ustvarjen iz lokalne bakrove rude ter prav tako uvoženega kositra. Na najdišču Radovesic je bil odkrit obrat za obdelavo bakra. Našli so poglobitev, ki je verjetno služila za taljenje rude, kamnite tolkače za lomljene večjih kosov rude ter ingote in bronast granulati. Obrat ni služil zgolj obdelavi ene kovine, saj so bile zraven odkrite sledi obdelave železa. Pomembno orodje

pri obdelavi bron so bili lončki v katerih je bila kovina taljena in iz njih vlivana v kalupe (Venclova in sodelavci 2015, 73–74).

8.1 Fibule

Fibule iz grobov 11 in 19, lahko razdelimo v tri skupine. Prvo zastopata parni železni fibuli s samostrelno peresovino. V drugo umeščamo žičnati fibuli iz obeh grobov, v tretjo pa bronasto fibulo. Železne fibule so si oblikovno sicer različne, ampak imajo primerljivo konstrukcijo in bo posledično njihova izdelava obravnavana skupaj.

Informacije o izdelavi srednjelatenskih fibul so napram poznejšim iz poznolatenske in rimske dobe skromnejše. Zaradi tega se je pri rekonstrukciji postopkov izdelave srednjelatenskih fibul potrebno opirati na tehnologijo izdelave poznolatenskih. Nekateri postopki, kot so izdelava surovca in oblikovanje peresovine, so bili v obeh obdobjih primerljivi. Tako nam redki odkriti polizdelki in fibule same omogočajo prepoznavo korakov njihove izdelave.

Železo ima visoko talilno temperaturo in je napram bronu manj primeren za vlivanje.⁵ Železni surovec pravokotne oblike, so nato prekovali v žico. Izdelava končnega izdelka iz žice se je začela z določitvijo dolžine igle, ki je nato pogojevala velikost celotne fibule. Peresovina se je nato oblikovala z ovijanjem žice okoli pripravljene delovne podloge. Zavoji so bili ustvarjeni za levo in desno stran ločeno, med njima je bila tetiva. Zaradi trdote železa je domnevno bilo potrebno žico med njeno obdelavo segrevati, kar pa ni bilo potrebno za oblikovanje loka. Kovanje je bilo ponovno potrebno za izdelavo ležišča igle, kjer je morala žica biti sploščena in nato prepognjena. Enako je bila oblikovana objemka, s katero se je nazaj zavihan del noge pritrdil na lok (Maire 1983). Končano fibulo so za pridobitev končnega videza še zbrusili, kar ji je dalo lesk (Guillaument 1984, 11).

Bron je s svojo relativno nizko talilno temperaturo veliko primernejši za vlivanje. Ena izmed uporabljenih tehnik v prazgodovini je bilo vlivanje z metodo izgubljenega voska,

---

⁵ Železo se prične topiti okoli temperature 1500 °C, za razliko od bronu, ki se tali na okoli 900 °C. Podatki so bili pridobljeni s sledeče strani: <https://www.onlinemetals.com/en/melting-points> (Dostopano: 27. 8. 2023).

ki je mogoče bila uporabljena za izdelavo majhne bronaste fibule iz groba 11. Začetni korak pri vlivanju predmetov je bila izdelava modela iz voska, ta se je nato obdala z glino in bila žgana v peči. Med žganjem se je vosek stopil in za njim je ostal votel prostor, kamor so lahko vlili bron. Žičnati del je verjetno bil oblikovan na koncu s kovanjem in oblikovan v peresovino ter iglo na podoben način kot pri železnih. Prav tako so tudi te bile na koncu zbrušene, da so se odstranile nekatere nepravilnosti na površini (Guillaument 1984, 11).

Kalupi za vlivanje fibul se iz časa srednjega latena niso ohranili in tudi iz poznejšega poznolatenskega sta znana zgolj dva iz Bibracta v Franciji in Szalacska na Madžarskem (Guillaument 1984, T. 54, T. 55). Sama tehnika izgubljenega voska je bila starejša in so jo že uporabljali v času pozne bronaste dobe, prav tako so jo uporabljali v času mlajše železne dobe (Harding 2007, 7).

Fibule od vseh predmetov odražajo največjo geografsko razširjenost. Na podlagi njihove izdelave bi težko prepoznali posamezne proizvodne centre, predvsem zato, ker bi lahko bila proizvodnja posnetkov izvedena tudi na lokalni ravni. Najbolj se to odraža v velikemu številu lokalnih različic bronastih fibul srednjelatenske sheme in nekaterih poznolatenskih oblik (npr. tipa Nauheim in Jezerina). Nasprotno od njih so razlike med posameznimi žičnatimi fibulami izjemno majhne in je težko prepoznati njihove značilnosti na posameznih območjih.

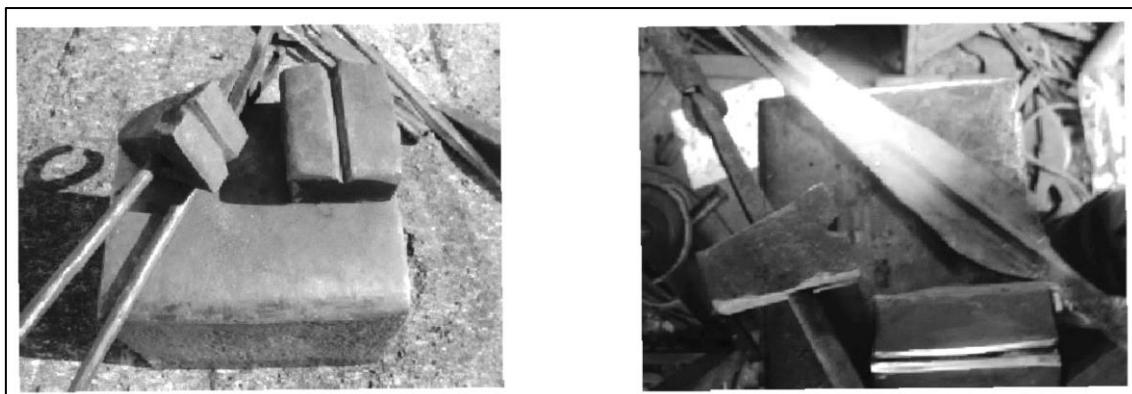
8.2 Sulična ost

Za rekonstrukcijo izdelave sulic je ključnega pomena eksperimentalna arheologija, ki temelji na kasnejših načinih izdelave orožja, znanih iz zgodovinskih virov. Oblika sulice je bila dosežena s postopkom kovanja. Spodnji del surovca se je stanjšal in zavil v stožčasto obliko, ki je bila nato na koničastem nakovalu postopno oblikovana v tul. Zgornji del je bil oblikovan v konico z udarci kladiva, najprej piramidalne oblike, ki se je nato postopoma tanjšala (sl. 45). Sredinsko rebro je bilo lahko oblikovano z udarci kladiva po robu suličnega lista na ploščatem nakovalu. Enak učinek so lahko kovači dosegli z uporabo posebnega orodja, modela za rebro (sl. 46; Reich in Gillet 2015). Slatinska sulična ost nima vidnih sledi uporabe, vendar glede na splošne značilnosti njihove

izdelave so tudi njo oblikovali na podoben način. Okras dveh črt na njenem tulu bi lahko bil vdelan s šilom.

Slika 45: Posamezne stopnje izdelave sulične osti (Reich in Gillet 2015, sl. 8).

Slika 46: Orodje za izdelavo sredinskega rebra in njegova uporaba (Reich in Gillet 2015, sl. 13, sl. 16).

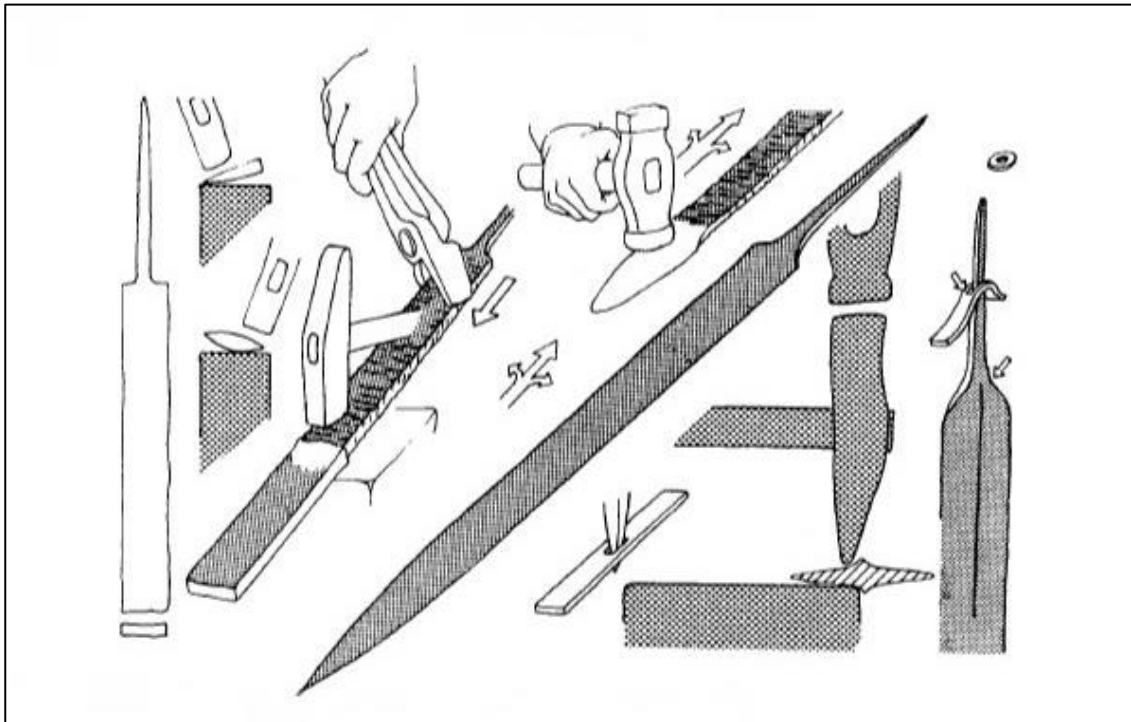
8.3 Meč in nožnica

Tehnologijo izdelave latenskega tipa meča se je ugotovilo s pomočjo eksperimentalne arheologije (Pleiner 1993, 71). Domneva se, da so zaradi svoje podolgovate oblike ploščati ingoti bili primerni za dodelavo v meč ali kakšen drugi ploščat izdelek (npr. koso, nož ali žago). Krajši paličasti ingoti so bili dolgi okoli 54 do 60 cm, daljši pa so lahko dosegli dolžino do 109 cm. Slednji so lahko tehtali od 4 do 4,5 kg (Pleiner 1993, 71–72).

Cilj poskusa je bila izdelava rezila s sredinskim rebrom in takšnega z lečastim presekom, kot ga ima tudi meč iz groba 19. Slednji so se izkazali za lažjo izdelavo, čeprav je tako narejeno rezilo bilo dosti ožje. Prvi del postopka izdelave meča z lečastim presekom rezila je bilo kovanje oziroma raztegovanje polizdelka v željeno dolžino. Oblika preseka se je pridobila z udarci na ožji del rezila, ki se ga je nagnilo na nakovalu med kovanjem. Zadnji del grobe obdelave je bilo ravnanje rezila, da je imelo pravilno in simetrično obliko. Brušenje in poliranje površine je bilo izvedeno kot eden zadnjih postopkov, pri čemer so se uporabljala različna abrazivna orodja in materiali. Med obdelavo eksperimentalno izdelanega meča se je zaradi luščenja lusk železa začetna teža z 654 g zmanjšala na 510 g, kar pomeni, da je najverjetneje tudi pri našem kosu bilo skoraj 15 odstotkov razlike med težo polizdelka ter končnega izdelka (Pleiner 1993, 74–77).

Branik meča je bil izdelan iz manjše železne ploščice ustreznih mer, ki je bila preluknjana z oglatim dletom. V naslednjem koraku je bil oblikovan v značilno zvončasto obliko in zbruščen, da je lahko bil trdno nameščen na ročajni trn. Lesen ročaj meča je bil oblikovan iz ovalnega kosa lesa, ki je bil na sredi predrt z luknjo približne velikosti trna. Med njegovim nameščanjem je bil slednji razžarjen, da se je lepše nasadil. Zaključni del trna je bil oblikovan v gobasto zakovico, ki je držala vse skupaj (Pleiner 1993, 77).

Metalografske analize rezil latenskih mečev so pokazale, da se sestava kovine spreminja in je lahko zelo raznolika. Vprašanje ostaja namernost tega, saj je lahko raznolika kemijska sestava (npr. količina ogljika) ali fizične lastnosti (npr. trdota) bila posledica postopkov obdelave in prvotne neenotnosti surovine. Vkljub temu je bilo z rezultati analiz potrjeno, da so nekateri meči bili izdelani iz več različnih kosov železa, kar jim je dajalo

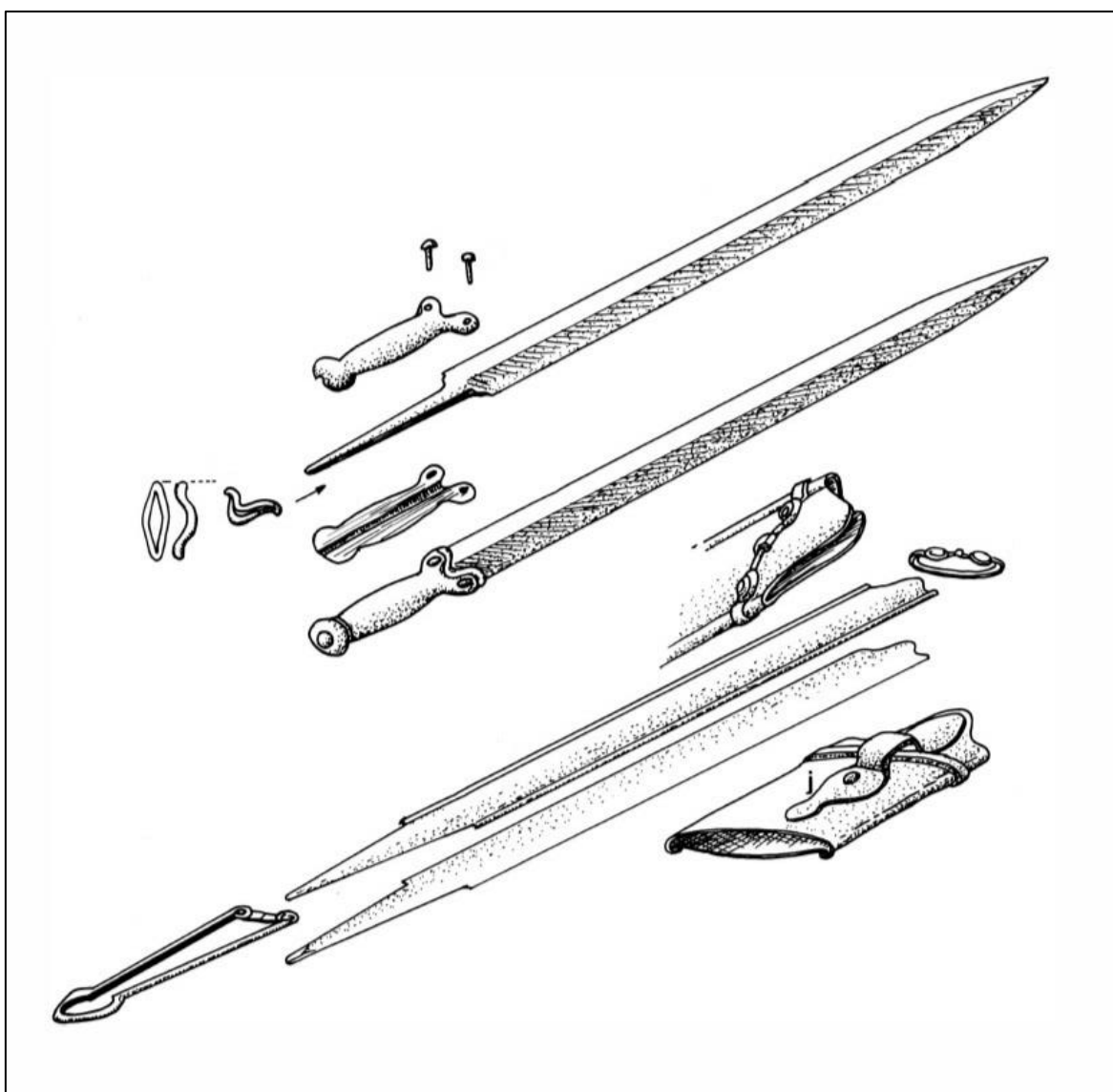

Slika 47: Prikaz izdelave meča s lečastim presekom iz paličastega ingota (skrajno desno na sliki) (Pleiner 1993, sl. 8).

trše rezilo z večjim deležem ogljika kot sredico. Obrtniki so za to uporabljali načine varjenja in združevanja, do sedaj sta bila predlagana dva. Prvi je predvideval združite več železnih palic, ki so bile razporejene tako da so bile mehkejša na notranji strani in trše na zunanji. Druga metoda za sestavo rezila je bila izvedena z združitvijo manjših kosov raznolikega železa, ki je bilo nato kovano in prepognjeno. Postopek, imenovan tauširanje ali damasciranje, se je lahko večkrat ponovil (Pleiner 1993, 135–137). Rezila, kjer je ta tehnika še jasno vidna, so bili odkriti v La Tène (Lejars 2013, T. 16 – T. 19). Pri slatinskemu meču iz groba 19 zaradi odsotnosti analiz ni mogoče o njegovi sestavi narediti kakršnega koli sklepa.

Nožnice latenskih mečev so bile sestavljene iz dveh kosov pločevine, ki so bili iz mehkejša kovine (Pleiner 1993, 154). Pri zgodnjelatenski nožnici odkriti v Liebau so bili prisotni sledovi lesene obloge na notranji strani (Coblentz 1956, 325). Pločevina za nožnico je bila izdelana s postopnim tanjšanjem ustreznih kosov kovine. Sprednja stranica je bila različno dokončana, lahko so jo pustili gladko ali pa okrasili z motivi izdelani v različnih tehnikah (Pleiner 1993, 154). Pripravljeni plošči sta bili nato obrezani v grobi obliki meča, s tem da je bila ena stran nekoliko večja, da jo je bilo mogoče prepogniti

okoli druge. Združitev je lahko bila izvedena na enega od treh načinov, pri prvem so se robovi sprednje in zadnje stranice stisnili skupaj in prepognili, pri drugem je bil rob sprednje plošče prepognjen tako, da se je lahko zadnja plošča usedla v pregib. Z zadnjo metodo, ki je bila uporabljena prav tako pri meču iz groba 19, je bil rob večje zadnje stranice prepognjen čez sprednjo. Pred združitvijo obeh stranic je bil z zakovicami na zadnjo pritrjena zanka za obešanje na pasno garnituro. Med zadnjimi postopki pri izdelavi nožnice je bilo nameščanje koničnika (Pleiner 1993, 154). Izdelan je iz debelejše kovine kot nožnica in je potreboval dodatno znanje za njegovo oblikovanje.

Slika 48: Prikaz sestavnih delov meča in nožnice (Brunaux in Lambot 1987, 86).

Preden se je okras vdela v kovino, je bilo potrebno načrtovati osnutek okrasa. Nekateri kompleksni motivi keltske umetnosti so bili osnovani z uporabo šestila, kar jim je dajalo pravilni videz (Stead 1996, 12). Iz oppida Staré Hradisko poznamo najdbo enega izmed teh (Meduna 1961, T. 8: 16), ampak je za izdelavo primerljivega okrasa prevelik. Črte naj bi nato bile zarisane v tanko plast voska, ki je služila za zaščito površine nožnice (Stead 1996, 12). Uporaba voska v tovrstne namene ostaja nedokazana, saj bi okras lahko bil vrtan na površino na kakšen drugačen način. Vodilne črte bi lahko plitvo vpraskali na površino samo. Sledi katerekoli od teh metod niso prisotne na nožnici iz groba 19.

Osrednji okras nožnic je lahko bil izdelan z vrezovanjem, žigosanjem ali reliefnim oblikovanjem, kot eden zadnjih korakov (Pleiner 1993, 154). Okras na obravnavani slatinski nožnici je bil izdelan v tehniki visokega reliefa in vrezovanja, meja med njima ni jasna in prehaja iz enega načina v drugega. Ta kombinacija tehnik izdelave je prisotna tudi na nožnici meča iz groba 9 v Srednici pri Ptujju (Kavur in Lubšina Tušek 2016, 100–101), vendar sta tam vrezani in reliefni del ločena. Enako je pri eni izmed srednjelatenskih nožnic La Tène (de Navarro 1972b, T. 92).

Plastični okras se na predmetih pojavi ob koncu starejšelatenskega obdobja na prostoru srednje Evrope in svoj razcvet doživi na panonskem prostoru, kjer se nadaljuje uporaba tudi pri izdelavi okrasa na nožnicah madžarskega slova. Nekateri primeri tega iz časa zgodnjega srednjega latena so združevali tehniko graviranja in visokega reliefa (Szabó in Petres 1992, 58). Združevanje različnih tehnik je prisotno na zgodnjelatenski nožnici iz groba 9 v Srednici pri Ptujju (Lubšina Tušek in Kavur 2009, 138) ter dveh njej podobnih iz avstrijske Štajerske (Kavur in Lubšina Tušek 2016, 105). Enako kombinacijo tehnik so uporabili pri Slatinski nožnici, kjer pa graviran in reliefni okras nista ločena, vendar prehajata eden v drugega.

Izstopajoči okras na pločevino so delali z *repussé* tehniko, ki je svoj učinek dosegla z uporabo različnih manjših dlet in kladiva. Pomembno pri njej je bilo, da se pločevino postavi na dovolj mehko podlago, ki ne bi ovirala tolčenja okrasa in bi hkrati nudila kovini zadostno oporo. Na obliko končnega izdelka je vplivala tudi oblika dleta, oglato bi pustilo jasno ostre robove in zaobljeno bi ustvarilo dosti bolj ovalni videz črt okrasa (Maryon 2011, 113–115). Preostanek okrasa je nato bil vrezan s šilom, ki je moralo biti trše kot

kovina nožnice. Opisana tehnika je primerna za tanjše kovine in mehkejše, pri debelejših bi bilo potrebno dodatno znanje dela na tršem materialu..

Pozlata je na slatinski nožnici prisotna znotraj ribjih mehurjev in nekaterih drugih delov okrasa s šrafura ter na zakovicah ploščice za obešanje na pasno garnituro na hrbtne strani. Na površino nožnice je bila aplicirana med zadnjimi postopki izdelave. Pri večini primerov pozlate na latenskih mečih je bilo omenjeno, da gre za uporabo zlatega lista (Von Berg, Lejars in Megaw 2017, 211), Slatinska nožnica tukaj ni izjema in ima pozlato nameščeno v isti tehniki.

8.4 Kovani predmeti enostavnejše izdelave

Nekateri predmeti najdeni v obeh obravnavanih grobovih so bili izdelani na enostavnejše načine. Med te predmete spadajo železen paličast odlomek, tordirana žica in verižni pas. Menim, da je izdelava teh predmetov možna z osnovnim kovaškim orodjem – z različnimi kladivi, nakovali in kleščami.

Osnova za izdelavo ščitne grbe je bila železna pločevina, ki so jo pridobili z obdelavo železnega ingota. Sledila bi izdelava kalote, ki so jo oblikovali s segrevanjem in oblikovanjem v kalupi ali na nakovalu. Grobo oblikovano grbo so na koncu obrezali, da je dobila željeno obliko. Zadnji korak izdelave grbe je bilo krašenje, ki je bilo v primeru slatinske vrezano s šilom.

Konstrukcija verižnega pasu temelji na posameznih členih, spetih en v drugega. Oblikovani so verjetno bili iz krajših železnih žic, ki so bile izdelane v ovalne obročke. Ti so bili med sabo povezani, da so tvorili verigo. Obročki so bili sploščeni ter dvakrat oviti v obliko osmice, kar je bilo doseženo s segrevanjem posameznih že spetih členov in njihovim zavijanjem s pomočjo klešč.

Tehnika izdelave preostalih predmetov – nožka, tordirane žice in odlomka kovinske palice so nastali z že opisanimi tehnikami. Osnovo vsem je predstavljal železni polizdelek paličaste oblike. Kovinsko palico so ustvarili s kovanjem in jo tako stanjšali in ustrezno oblikovali. Enako je bila oblikovana tudi predmet, katerega del je bila žica. Dodatni korak pri izdelavi tega je bilo tordiranje, ki so ga izvedli na razžarjenih predmetih s pomočjo klešč.

9 OKRAS NA NAJDBAH: ESTETIKA IN SIMBOLI

Keltska umetna obrt je bila pogosto izdelana na predmetih vsakodnevne rabe. Tako se pojavlja kakovostno izdelan okras predvsem na orožju, ki odraža vlogo bojevnika v družbi (Megaw in Megaw 2001, 19). Okras je tudi lahko imel zgolj estetsko vlogo za popestritev videza in ni imel globljega pomena. Za razliko od slednjega so simboli v umetnosti predstavljali abstraktne ideje, verovanja in prepričanja, ki so bila del duhovne kulture skupnosti. Drugače od njih imajo znaki arbitrarno določen točen pomen, ki je vedno enak (Rosenberg 1987, 10).

Okras na predmetih iz obeh slatinskih grobov spada v dve skupini. Prvo zastopajo enostavne geometrične dekoracije estetske narave, kot so črtni okrasi in okrogle izbokline. Na ta način so okrašeni ščitna grba, sulica in bronasta fibula. Okras na nožnici iz groba 19 spada v drugo, kajti prisotnost kompleksne rastlinske in živalske figuralike nakazuje, da je tukaj okras imel še simbolno vlogo.

9.1 Geometrični okras na zankah verižnega pasu, sulični osti in ščitni grbi

Enostavni geometrični motivi niso novost keltskih mojstrov in so najverjetneje prišli iz starejšeželeznodobne tradicije, ki je pogosto uporabljala te motive (Megaw in Megaw 2001, 29). Geometrični okras je prisoten na verižnih pasovih, na sulični osti in na ščitni grbi.

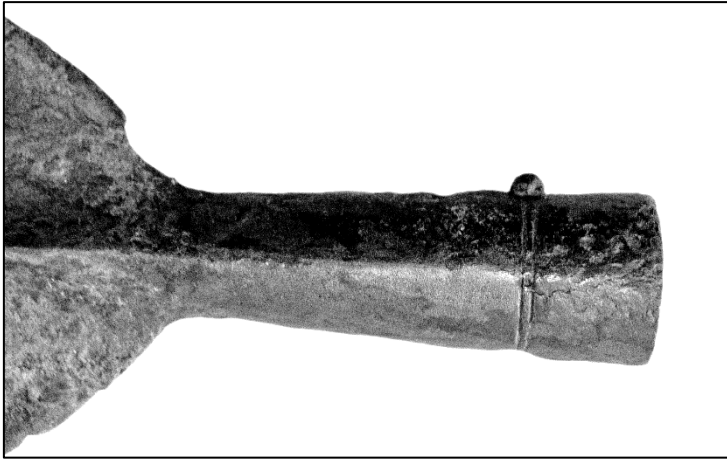
Obročaste zanke verižnih pasov so na eni strani okrašene z vsekanimi črtami (sl. 49), pri čemer so na vsaki zanki drugače izvedeni. Vtisi na pasu T. 1: 4 so izdelani precej grobo in nepravilno oziroma se je ob izdelavi vtisnjena površina nepravilno nagubala. Razporejeni so na površini pasu v različnih razdaljah ter se nadaljujejo v zavoj člena. Na pasu T. 1: 5 so vtisi veliko bližje drug drugem in izdelani bolj enakomerno ter zanka je bila po vtiskovanju popravljena oziroma zaobljeno kovana. Podobni okrasi se pojavljajo na drugih pasovih tipa Zvonimirovo, tako LT 6 (npr. Dizdar in Ljuština 2019, T. 2: 1) in LT 12 (npr. Jovanović 2006, T. 7: 1). Okrašene zanke so bile prisotne na pasovih, odkritih na vseh področjih vzhodnih Keltov, kot so vzhodna Slovenija (Jovanović 2006, T. 7: 1), Slavonija (Spajić 1956, T. 12: 4; Dizdar in Ljuština 2019, T. 2: 1), Panonija (Szabó,

Czajlik in Tankó 2012, T. 26: 13) in Slovaška (Benadík, Vlček in Ambros 1957, sl. 5: 1). Vtisi na omenjenih pasovih se razlikujejo glede na svoje število in lokacijo, vendar so večinoma izdelani na precej grob način. Učinek bi lahko dosegli udarci kladiva in dleta ali primerljivega orodja.

Slika 49: Detajli zank verižnih pasov T. 1:4 in T. 1: 5 (fotografiji: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).

Tul sulične osti je okrašen z enostavnima vzporednima črtama, ki delujeta vrezani v površino (sl. 50). Na istem najdišču so bile odkrite še tri osti z enakim okrasom (Pirkmajer 1991, T. 6: 30, T. 10: 68, T. 19: 135). Enojna ali dvojna vrezana črna je bila prisotna na osti, odkriti v grobu LT 2 iz Zvonimirovega (Dizdar 2013, T. 3: 1), grobovih 121, 286 in 523 iz Novega mesta – Kapiteljska njiva (Križ 2005, T. 12 g. 121: 3, T. 67: 4, T. 85: 3) ter pokopih 21, 32, 39 in 50 iz Brežic (Jovanović 2006, T. 27: 3, T. 39: 2, T. 45: 2, T. 64: 3). Podobno okrašene sulice so odkrili tudi v grobu 2 iz Steinbichela, pokopu Kleineisenbach ali Großeisenbach, ter iz Freilassinga (Krämer 1985, T. 2: 1, T. 47: 1, T. 53: 3), na Madžarskem so bile prisotne v grobovih 708 in 1056 grobišča Ludas – Varjúdűlő (Szabó, Czajlik in Tankó 2012, T. 17: 3, T. 42: 1) in grobu 1 iz Pustiměřé Prusy (Čižmářová 2013, T. 43: 2). Dve sta bili odkriti v pokopih 131 in 137 nekropole Santa Maria di Zevio (Salzani 1996, T. 59: 8, T. 65: 2). Okras z enojno ali dvojno vzporedno vrezano črto je ena najpogostejših oblik okraševanja suličnih osti in je imela predvsem vlogo popestriti videza orožja, čemur se da slediti že od časa bronaste dobe (npr. Hansen, 1994, 71, sl. 40).

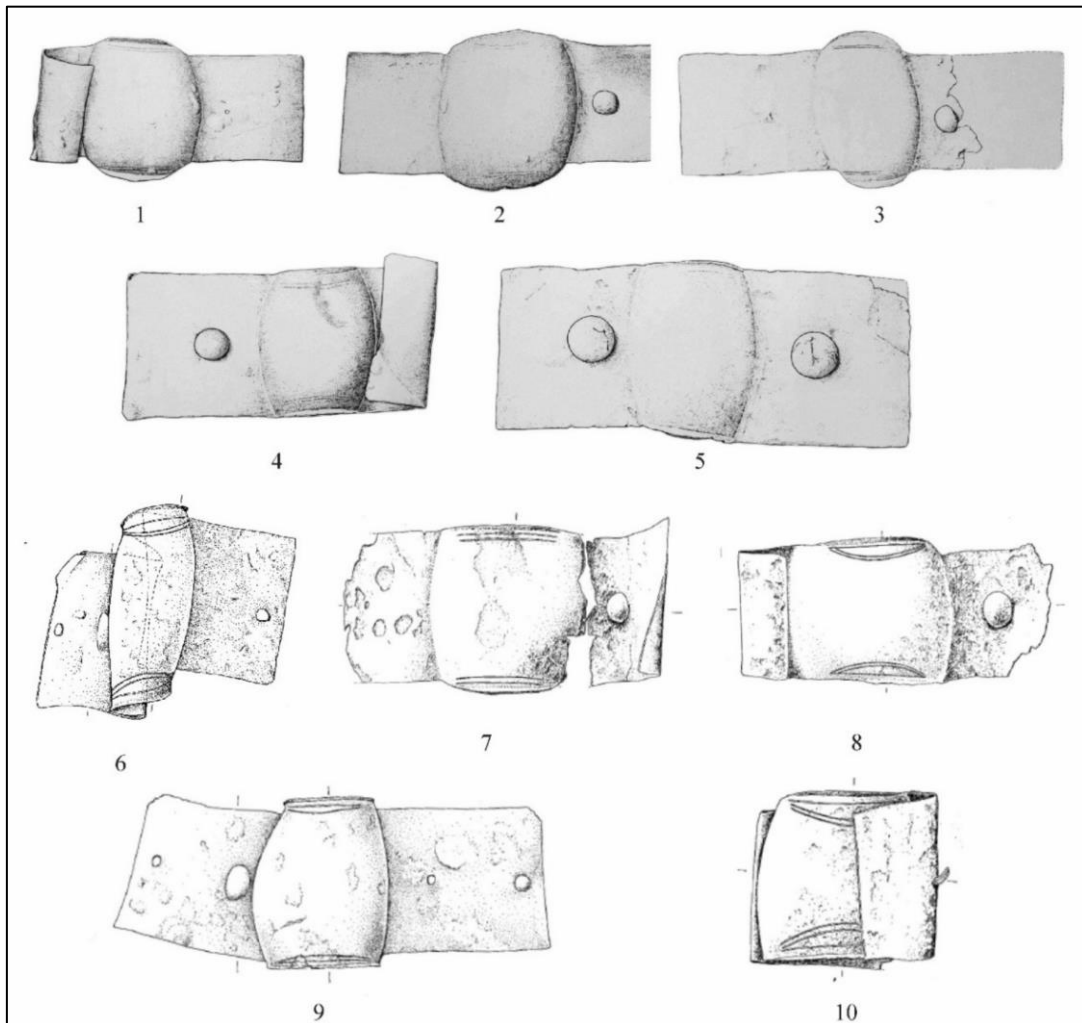
Slika 50: Tul sulične osti z vrezanim okrasom (fotografija: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).

Na splošno so okrasja na ščitnih grbah redka, na nekaterih primerkih pa se pojavljajo vzporedni vrezi ob robovih kalote. Poleg slatinske (sl. 51) je v Sloveniji ta vrsta okrasja znana na različnih ščitnih grbah iz grobov 161, 239, 521 in 522 Novega mesta – Kapiteljska njiva (Križ 2005, T. 41: 5–6, T. 64: 6, T. 82: 4, T. 84: 8). Prav tako je bilo šest trakastih ščitnih grb s podobnim okrasjem odkritih v grobovih 86, 88, 106, 132 in 135 nekropole Santa Maria di Zevio pri Veroni (Salzani 1996, T. 33: 4, T. 34: 12a, T. 48:

Slika 51: Ščitna grba iz groba 19 z vidnimi linearnim okrasom obrobe na kaloti (fotografija: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).

6, T. 58: 4, T. 61 A: 2, T. 64: 15). Predvsem slednje so najbolj primerljive z najdbo iz groba 19 v Slatini. Enostaven linearen okras je bil vrezan v nekatere grbe odkrite v grobovih 26 in 29 iz Karaburme (Todorović 1972, T. 10: 4, T. 12: 9). Grbe z enostavnimi vodoravnimi vrezji, ki so najdene na območju Podonavja in spadajo v skupino II, ter IV po Rapinovi klasifikaciji, ki je se jo umešča v čas poznega 3. in zgodnjega 2. stoletja pr. n. št. (Rapin 1988, 79, 80, sl. 39).

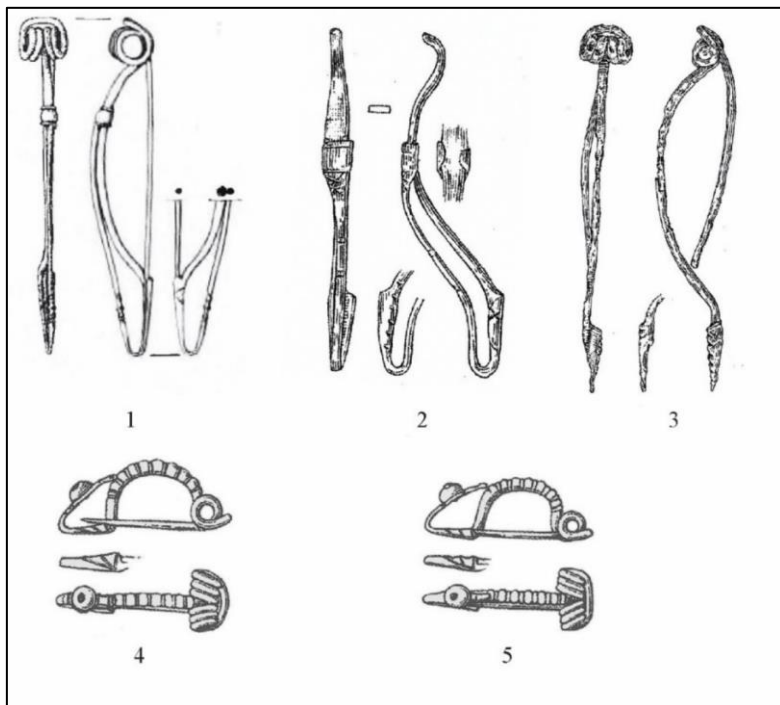

Slika 52: Nekateri trakasti ščitni grbi z obrobljeno kaloto. 1–2: grob 162 iz Novega mesta – Kapiteljska njiva (Križ 2005, T. 41: 5–6), 3: grob 239 iz Novega mesta – Kapiteljska njiva (Križ 2005, T. 64: 6), 4: grob 521 iz Novega mesta – Kapiteljska njiva (Križ 2005, 82: 4), 5: grob 522 iz Novega mesta – Kapiteljska njiva (Križ 2005, T. 84: 8), 6: grob 86 iz Santa Maria di Zevio (Salzani 1996, T. 33: 4), 7: grob 88 iz Santa Maria di Zevio (Salzani 1996, T. 34: 12 a), 8: grob 106 iz Santa Maria di Zevio (Salzani 1996, T. 48: 6), 9: grob 132 iz Santa Maria di Zevio (Salzani 1996, T. 61: 2) in 10: grob 135 Santa Maria di Zevio (Salzani 1996, T. 64: 15).

9.2 Okras na bronasti fibuli iz groba 11

Eden od nekoliko posebno oblikovanih predmetov, je bronasta fibula iz groba 11 (T. 1: 6). Način izdelave stranskih izboklin je edinstven v vzhodnokeltskem prostoru in zato brez primerljivih najdb.

Okras slatinske fibule je sestavljen iz plastičnih izboklin, reliefnega loka in kanelur na ležišču igle. Kanelure se pogosto pojavljajo na srednjelatenskih fibulah na istem mestu in so ena izmed značilnosti fibul tipa Podzemelj (Božič 2001, 189). Prisotne pa so tudi na drugih oblikah fibul, kot je razvidno iz najdb na najdišču Staré Hradisko (Čižmář in sodelavci 2018, T. 20: 21, T. 21: 27, T. 38: 444) in groba 37 iz Steinbichla na Bavarskem (Krämer 1985, T. 23: 2). Na Moravskem sta zgodnjelatenski fibuli tipa Münsingen v grobu 812 iz Brankovic, ki imajo podobno dekoracijo (Čižmářová 2013, 33, T. 14: 7–8). Enostavni linearni okrasji so bili prisotni na mnogih oblikah fibul iz različnih obdobji (sl. 53). Poleg slatinske je podoben okras na prostoru vzhodne Slovenije prisoten na fibuli iz Formina (Pahič 1966, T. 10: 4).

Slika 53: Primeri fibul z linearnim okrasom na ležišču igle. 1: grob 37 iz Steinbichla (Krämer 1985, T. 23: 2), 2–3: Staré Hradisko (Čižmář in sodelavci 2018, T. 21: 27, T. 38: 444) in 4–5: grob 812 iz Brankovice (Čižmářová 2013, 33, T. 14: 7–8).

Z razvojem plastičnega sloga v 3. stoletju pr. n. št. na Češkem je okras začel izstopati iz predmeta, meje med okrasom in predmetom pa so se zabrisale. Ta slog je bil široko uporabljen pri okraševanju predmetov vsakdanje noše, zlasti nakita (Harding 2007, 118–119). Najbolj značilen predmet tega sloga so zapestnice in nanožnice z močno izbočenim okrasom. Posebnost so kroglaste izbokline (Harding 2007, 122), ki so podobne tistim na slatinski fibuli iz groba 11. Na njej je opazna simetrična kompozicija, prav tako značilno za ta slog (Harding 2007, 119). Reliefno oblikovan lok imajo tudi fibule tipa Valična vas, Nezakcij, Zvonimirovo ter psevdooorehasto okrašenim fibulam in je odraz starejše tradicije plastičnega sloga v srednjelatenski umetnosti.

9.3 Okras na nožnici iz groba 19

Okras na nožnici meča iz groba 19 (sl. 54) predstavlja najlepši primer keltske umetnosti tega najdišča, ter enega zahtevnejših v tradiciji vzhodnih Keltov. Kombinacija različnih tehnik, kot so vrezovanje, oblikovanje visokega reliefa, tolčenje in pozlata, nedvomno pričajo o izjemni spretnosti mojstra, oziroma mojstrov obrtnikov. Kakovost izvedbe okrasa trojne zavojke je najbolj primerljiva s tistimi na nožnici meča iz Odžakov in iz groba 23 v Dobovi (Guštin 1984b, T. 7, sl. 4). Spretnost izdelave je enakovredna najbolj vrhunskim okrasom trojne zavojke iz najdišča La Tène (de Navarro 1972b, T. 72).

Okras trojne zavojke je dopolnjen z motivi ribjega mehurja in vitic. Posamezni prazni prostor je dodatno okrašen s šrafuro. Zgornjo mejo okrasa predstavlja cik-cak črta na odebeljenem ustju nožice, medtem ko spodnja meja tekoče prehaja v drugi del okrasa in je le nakazana z valovito črto pod enojno ravno črto. Spodnji del zgornjega okrasa predstavljata dvojni simetrični »S« liniji, ki se končujeta v stiliziranih ptičjih glavah. Sredino med njima zapolnjuje kapljičast motiv. Desni in levi zunanji rob obeh linij sta dodatno okrašena z reliefno izdelano spiralo.

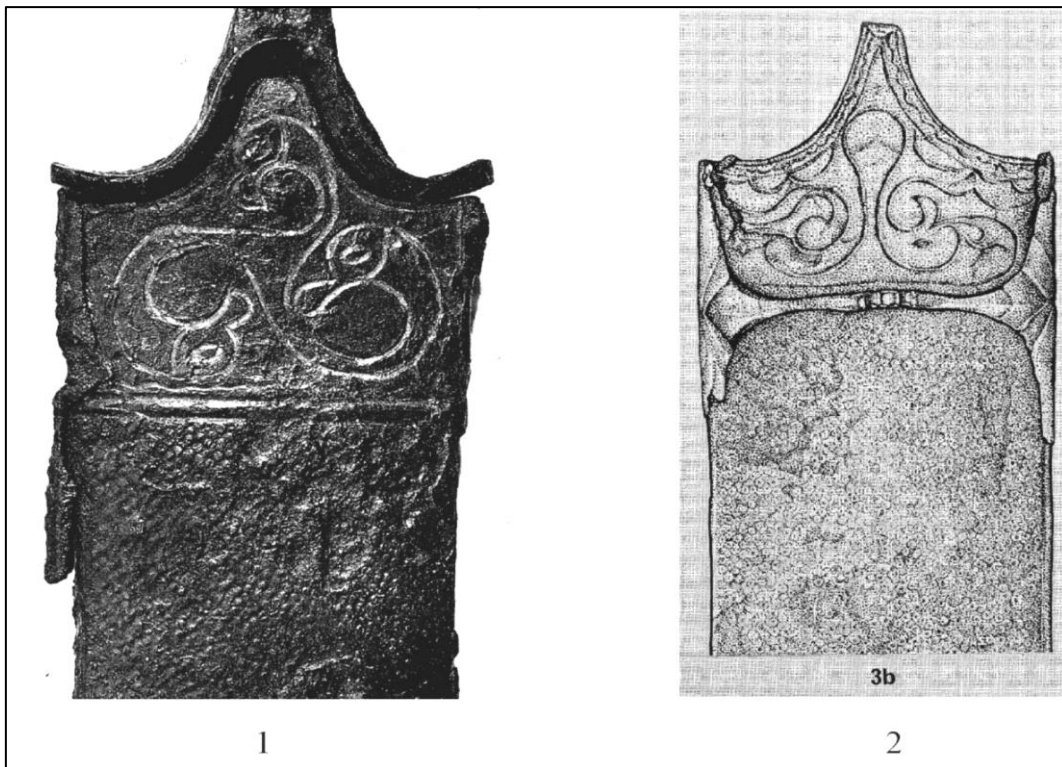
Delitev trojnih zavojk na podlagi nožnic iz najdišča La Tène je izpeljal José Maria de Navarro, pri čemer je uporabil starejše definicije Paula Jacobsthala (de Navarro 1972a, 242–251). Zavojka na nožnici iz groba 19 ima lovke obrnjene v smeri urinega kazalca, ki izhajajo iz trikotnika, kar je značilno za prave trojne zavojke. Lovke so reliefno oblikovane, končujejo pa se z odebelitvijo, ki je zavita v obratno smer.

Slika 54: Okras nožnice iz groba 19 (fotografija: Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje).

Na desni strani je lovka, za katero se zdi, da se končuje v ptičji glavi, vendar iz zornega kota fotografije pred restavracijo to ni jasno razvidno. Med restavracijskim postopkom je bil ta del močno zbrušen, zato danes podrobnosti niso več prepoznavne. Motivi ptičjih glav se pri trojnih zavojkah in njihovih izpeljankah pojavljajo redko. Trije podobni primeri takšnega okrasa (sl. 55) so znani na primer iz Obrmenzingena blizu Münchena (Megaw in Megaw 2001, sl. 199) in Schrobenhausena na Bavarskem in La Tèna (de Navarro 1972a, 257; de Navarro 1972b, T. 90: 2).

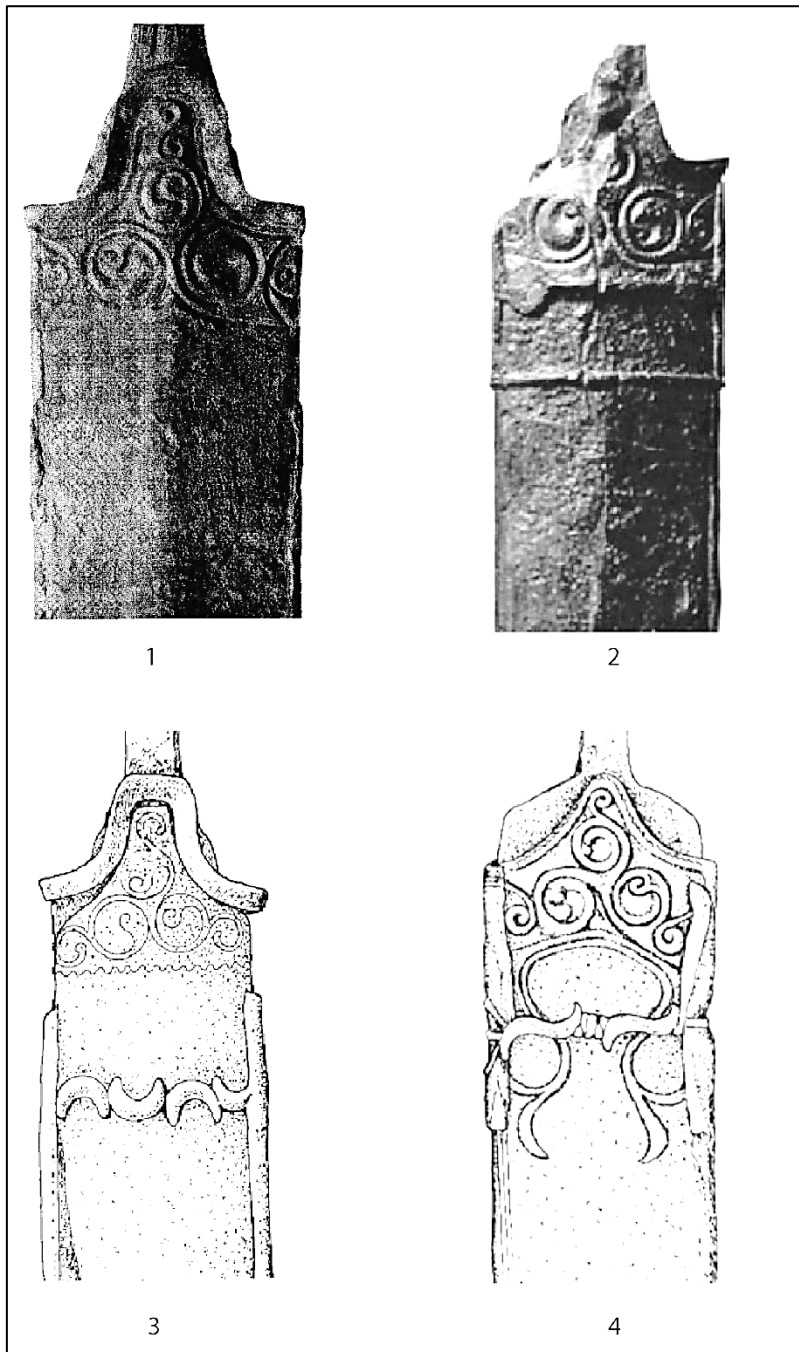

Slika 55: Ptičja motiva v okrasu pod ustjem nožnice 1: Obermanzingen (Megaw in Megaw 2001, sl. 199) in 2: La Tène (de Navarro 1972, T. 90: 2).

Primeri trojnih zavojk na nožnicah iz La Tène so raznoliki in se ne ponavljajo, kot je opazil de Navarro (1972a, 243). Najdbe okrašenih mečev s področja vzhodnega keltskega kroga odražajo ravno nasprotno. Motivi so med sabo primerljivi, kar bi lahko bila posledica obstoja predlog za nekatere motive, kar sta že domnevala Miklós Szabó in Evá F. Petres v primeru okrasov nožnic, izdelanih v madžarskem slogu (Szabó in Petres 1992, 42–43).

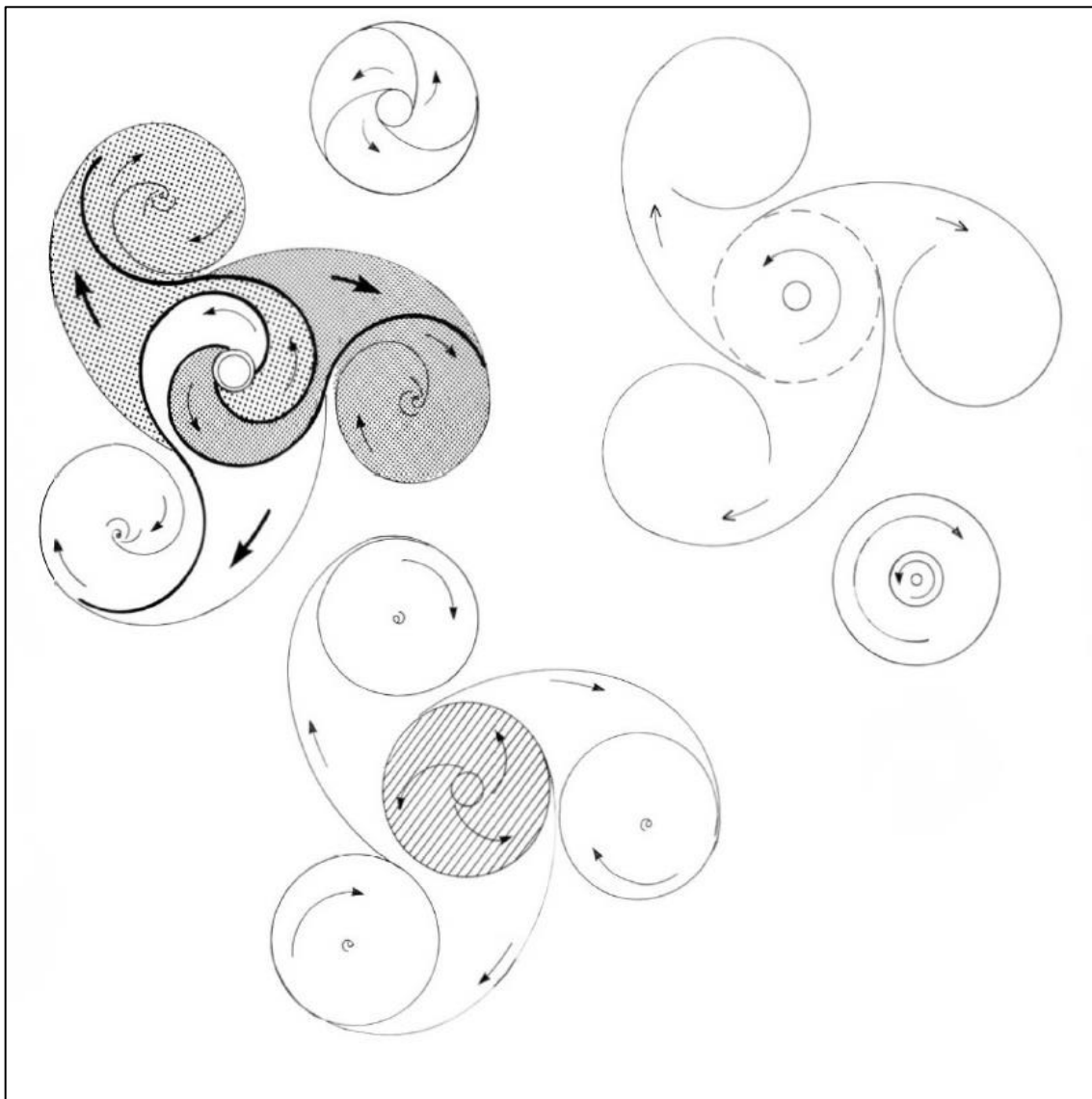
Trojne zavojke, izvedene na enak način kot ta iz groba 19, so osredotočene na prostor jugovzhodnih Alp, vendar so to tehniko poznali tudi drugod v istem času (sl 56). Podobno izveden je na primer okras zavojke na nožnici odkriti v kraju Onnens blizu jezera Neuchâtel (de Navarro 1972b, T. 145), ki je izdelana nekoliko bolj oglato kot slatinska. S prostora Porenja sta znani dve nožnici s reliefnim okrasom iz kraja Thür, poleg tega pa še dve iz Plaidta (Von Berg, Lejars in Megaw 2017, 207–210). Trenutno najbolj zahodni primer nožnice s takšnim okrasom je bil odkrit v Bretanji (de Navarro 1972b, T. 160: 2). Enaka tehnika je bila uporabljena za izdelavo zavojke na nožnicah iz groba 88 in 131 nekropole Santa Maria di Zevio (Salzani 1996, T. 35: 11, T. 60: 10), vendar je končna

oblika tam nekoliko drugačna od tistih iz prostora jugovzhodnih Alp. Na splošno so nožnice z okrasom trojne zavojke v visokem reliefu znane iz večine območja Evrope, našli so jih tudi na območju Podonavja in Britanskega otočja, čeprav so tam zelo redki, kar je verjetno posledica stanja raziskav (Lejars 2003, 34).

Slika 56: Nekaterne trojne zavojke na nožnicah mečev. 1: Omnes (de Navarro 1972b, T. 145), 2: Plaidt (Von Berg, Lejars in Megaw 2017, sl. 9: C), 3 – 4: Santa Maria di Zevio (Salzani 1996, T. 35: 11, T. 60: 10).

Prava trojna zavojka je dinamičen motiv, ki je lahko sestavljen iz dveh ali treh smeri krožnega gibanja, ki se spreminjajo glede na položaj v motivu. Na nožnici iz Slatine so lovke na sredi izhajale v eno smer, nato pa so se obrnile v drugo in končale z zavojem v obratno smer, kar je značilno za pravo trojno zavojko (Duval 1983, 85–88).

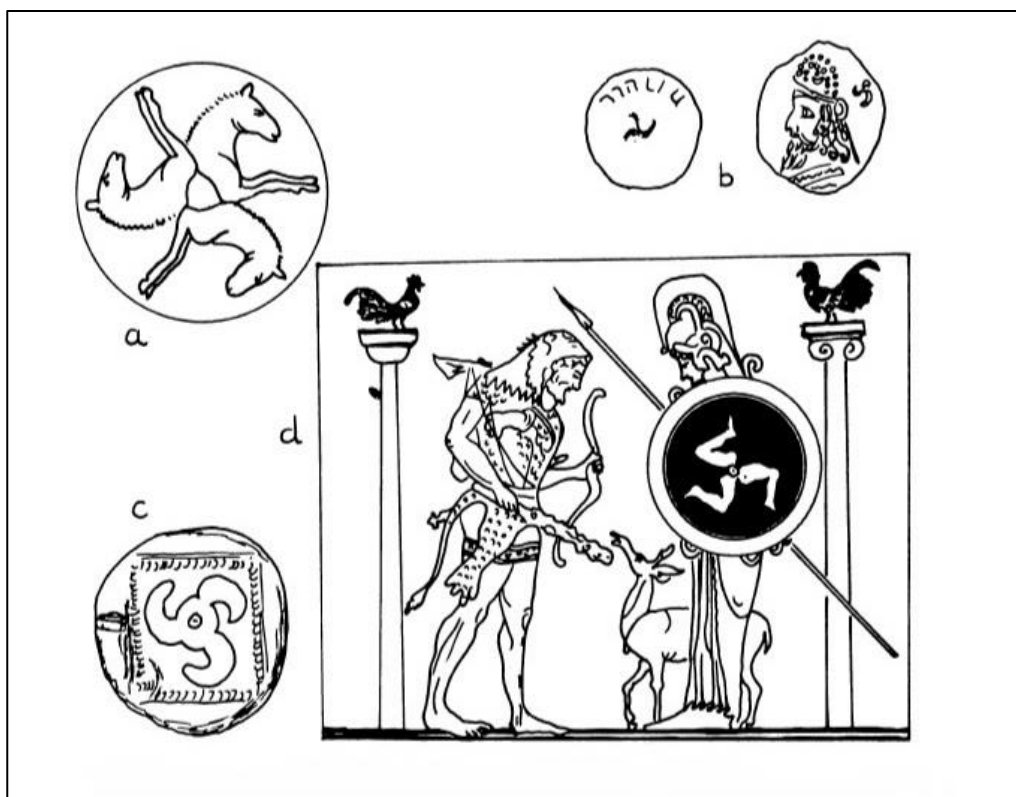
Slika 57: Smeri gibanja in oblikovanje trojne zavojke (Duval 1983, sl. 5).

Trojna zavojka ni iznajdba keltske umetnosti, ker jo prvič najdeno že v poznoneolitski umetnosti zahodne in jugovzhodne Evrope. Ta motiv je bil pozneje upodobljen na številnih predmetih nordijske bronaste dobe, kot so kotli, britve in fibule ter na sočasnih predmetih z Balkanskega polotoka in Krete. V starejši železni dobi Evrope je motiv še naprej priljubljen zaradi svoje simbolne in okrasne vloge. Poleg zahodne, jugovzhodne, severne in celinske Evrope je bil motiv uporabljen še na predmetih skitskega izvora, v

Perziji in na območju Sredozemlja. Trojna zavojka se je pogosto tolmačila kot solarni in apotropijski simbol (Maringer 1979).

Slika 58: Primeri prazgodovinskih trojnih zavojk (Maringer 1979, sl. 1).

Slika 59: Primeri trojnih zavojk iz klasičnega sveta (Maringer 1979, sl. 2).

V keltski umetnosti trojna zavojka postane eden izmed najbolj pogostih motivov že od zgodnjelatenske dobe dalje. Pojavljala se je v različnih izvedbah na širokem spektru predmetov, od takih vsakdanje rabe do bojne opreme (de Navaro 1972, 242). Posebej je značilna za nožnice okraševane v švicarskem slogu, kjer skupaj z izpeljankami postanejo eden najbolj upodobljenih motivov (Harding 2007, 117). Interpretirane so kot statusni simbol bojevniške elite srednjega latena (Harding 2007, 269) in se na orožju pojmujejo za zaščitniški simbol (Maringer 1979, 570). Paul-Marie Duval je zavojko na primeru galskega novca iz Bretanje, kjer je upodobljena skupaj s konjem in volkom, razložil kot simbol večnega gibanja, sreče in zmage (Duval 1987, 29).

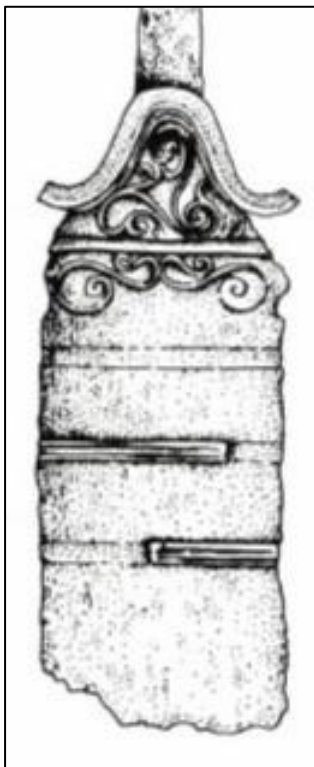
Zavojko slatinske nožnice na straneh dopolnjujejo ribji mehurji in vitice. Rastlinski motivi združeni z geometrijskimi so znani tudi iz najdišča La Tène, kjer prispevajo k raznolikosti in dinamičnosti celotne upodobitve. Čeprav so trojne zavojke dopolnjene z rastlinskimi motivi znane že iz zgodnje keltske umetnosti, se šele v srednjem latenu bolj razširijo (de Navarro 1972a, 245). Vitico, ki izvira iz vrha zgornje lovke, je de Navarro (1972a, 245) prepoznal za geometrijski in ne vegetativni motiv. Ribji mehurji ali dve vrteči združeni vejici⁶ bi naj bili po mnenju Jacobsthala izključno prisotni v zgodnjekeltski umetnosti. Nekatere upodobitve pa dokazujejo, da so v uporabi bili še pozneje, kot je razvidno iz srednjelatenskega meča št. 54 odkritega v La Tènu ter vklesanega reliefa iz portala Lygon Arms Hotela v Worcestershiru. Motiv najbolj pogosto nastopa kot stranski motiv večjih kompozicij, nekoč se je menilo, da so ga vzhodnokeltski obrtniki v svojih izdelkih redkeje uporabljali kot njihovi zahodni vrstniki (de Navarro 1972a, 273–274).

Meja med spodnjim in zgornjim delom okrasa ni jasno vidna, ampak je nakazana z valovito črto, ki se združuje z ravno. Podoben način zaključka okrasa na spodnjem delu je de Navarro (1972a, 289–290) poimenoval » γ rob«. Sestavlja ga valovita cik-cak črta, ki jo dopolnjujeta ena ali dve ravni. Ta oblika je že poznana na nožnicah zgodnjelatenske oblike in se je pozneje ohranila v rabi v celotnem keltskem svetu do konca srednjega latena. Zgornjo mejo okrasa tvori ojačan del ustja s podobnim cik-cak vrezom, kar jo umešča v γ skupino. Rob ustja okrašen na ta način, je prav tako bil v uporabi od zgodnjega do poznega latena (de Navarro 1972a, 287).

---

⁶ V angleščini je ta motiv imenovan »two revolving clinging-commas« (de Navarro 1972, 273).

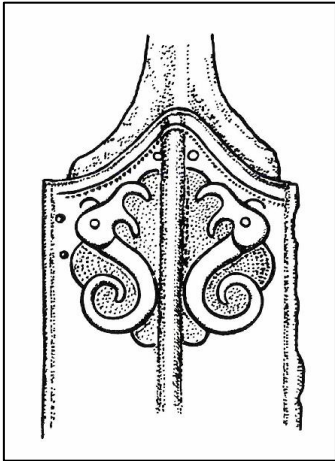
Spodnji del okrasa sta simetrično postavljen lovki »S« oblike, ki tekoče prehajata iz zgornjega dela. Konca imata oblikovani v obliki močno stilizirane glave ptice ujede. Zgornji del imata oblikovani v šrafiran ribji mehur, ki je podoben temu na levi in desni strani zgornje trojne zavojke. Iz sredine vsake izmed njiju izhaja na zunanji strani spirala. Ravna lovka, ki se končuje v kapljičasto oblikovanem zaključku, je postavljena na sredino med obe stranski krivulji. Največjo podobnost ima ta del okrasa z nožnico odkrito v grobu 131 nekropole Santa Maria di Zevio pri Veroni. Tako kot pri slatinski nožnici je tudi pri tem zgornji motiv okrasa trojna zavojka, vendar je spodnji del veliko enostavnejši (sl. 56: 4; Salzani 1996, T. 60: 10), saj simetrični »S« krivulji nista bili dodatno oblikovani. Namesto spiral ob robovih ima ta meč zgolj dva kroga. Simetrični krivulji sta pod zavojko prisotni prav tako na nožnici iz Perkáte (Hunyady 1942, sl. 19: 1–1a), kjer se nahajata tik pod spodnjo mejo osrednjega motiva in se ne raztezata v dolžino.

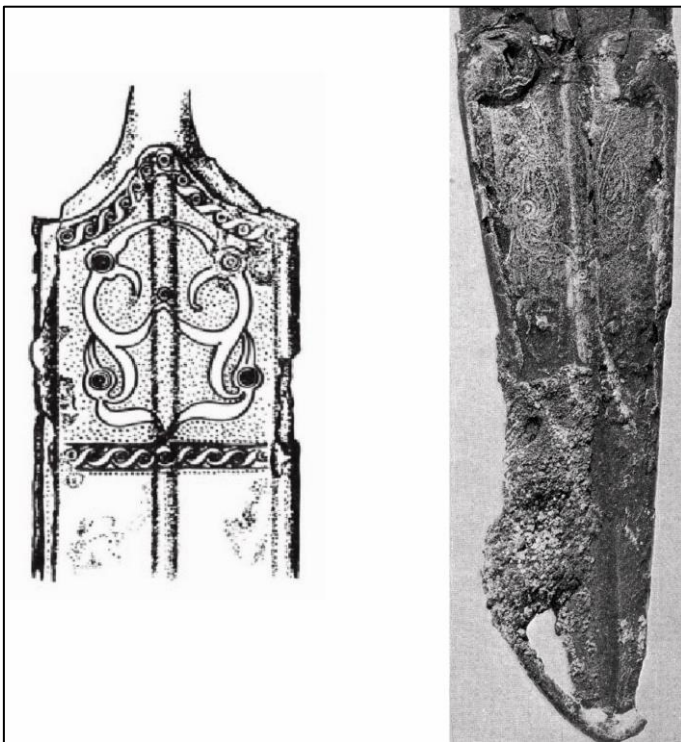
Slika 60: Meč iz Perkáte (Szabó in Petres 199, T, 53: 3).

Kompozicija motiva na slatinski nožnici spominja na simbol zmajskih parov II skupine po de Navarru (sl. 61; 1959, 98–99). Trup figure je oblikovan v izraziti »S« krivulji, ki se končuje v ptičji glavi. Okončine živali niso prikazane. Orientacija motiva na slatinski nožnici je obrnjena, pri čemer se glava nahaja spodaj, enako kot pri hibridni upodobitvi

ptičjega in zmajskega para na zgodnjelatenski nožnici št. 4 iz La Tène (sl. 62; de Navarro 1972b, T. 72: 1a T. 73). Okras na tej nožnici je razdeljen na dva dela: zmajski zgornji del in ptičji spodnji del. Glavi ptic sta orientirani navzdol in se nahajata na zunanji strani okrasa. Vrat imata močno upognjen, tako da je kljun usmerjen proti ustju nožnice. Slična oblika ptičjega para se ponovno pojavlja na spodnjem delu, kjer je prvotno bila del večje kompozicije (Megaw in Megaw 2001, 127).

Slika 61: Primer zmajskega para skupine II (Szabo in Petres 1992, T. 74).

Slika 62: Nožnica št. 4 iz La Tène – zgornji (Szabó in Petres 1992, sl. 18) in spodnji del (de Navarro 1972b, T. 73).

Slika 63: Zmajski par skupine II iz groba 555 iz Novega mesta – Kapiteljska njiva (Stipaničić 2016, 38).

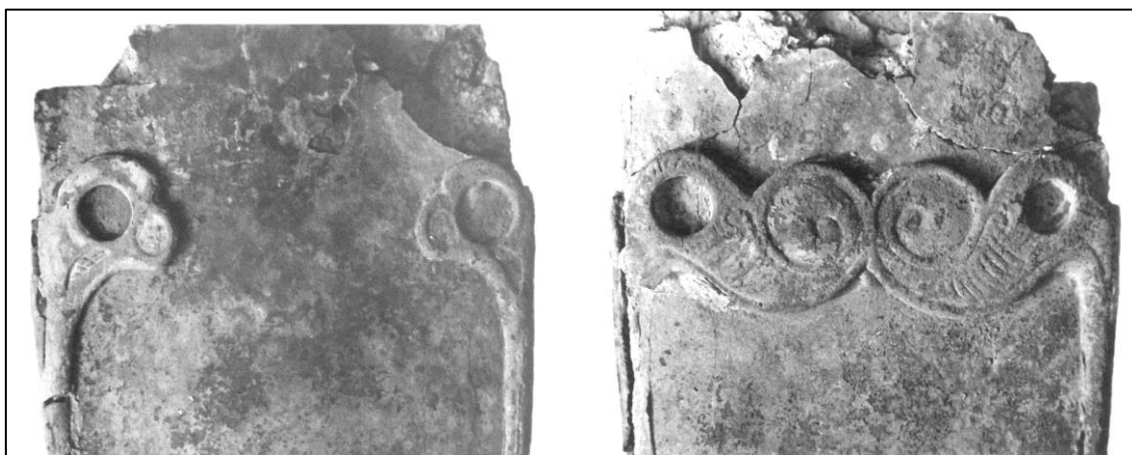
Slika 64: Kelih iz La Cheppe (de Navarro 1972b, T. 153).

Zgornji motiv bi lahko bil združitev zmajskih ali ptičjih parov I in II skupine, slednji pa so znani kot zoomorfne lire. Vincent in Ruth Megaw izvir II skupine vidita v motivu lire, ki so jo spremenili v živalsko obliko. Med najstarejšimi primeri upodobitve živalskega para s trupom v obliki »S« je motiv na kelihu, najdenem v kraju La Cheppe v regiji Marne

v Franciji (sl. 64; Megaw in Megaw 2001, 127). Sočasna temu je nožnica, odkrita v Hochsheidu v Nemčiji, ki ohranja simetrično postavitev motiva lire, ki ni zoomorfna (Megaw in Megaw 2001, 58). Nožnice z okrasom zmajskega para II skupine se pojavljajo čez celotno območje keltske umetnosti v času pozne Lt B stopnje (Megaw in Megaw 2001, 127), tudi na prostoru Slovenije in južne Avstrije (Turk in sodelavci 2009, 246–247; Mlinar in Gerbec 2011, 65; Stipančić 2016, 38; Bernhard 2021, 15–18, sl. 7: 1).

Stranski spirali ob spodnjem delu okrasa slatinske nožnice sta izvedeni v visokem reliefu in izstopata iz površine, kar je značilnost plastičnega sloga (Harding 2007, 118–119). Spirale so v umetnosti arhetipski motiv in so v keltski umetnosti element halštatske tradicije (Harding 2007, 33–34). Keltski umetniki so jih pogosto upodabljali na različne načine (Harding 2007, 121). Primerljivo so oblikovani konci trojne zavojke na nožnici odkriti v nemškem Ilbesheimu (de Navarro 1972b, T 155: 1). Unikatni element okrasa je sredinski del s kapljičastim zaključkom, ki ni bil prisoten v umetninah vzhodnega keltskega kroga.

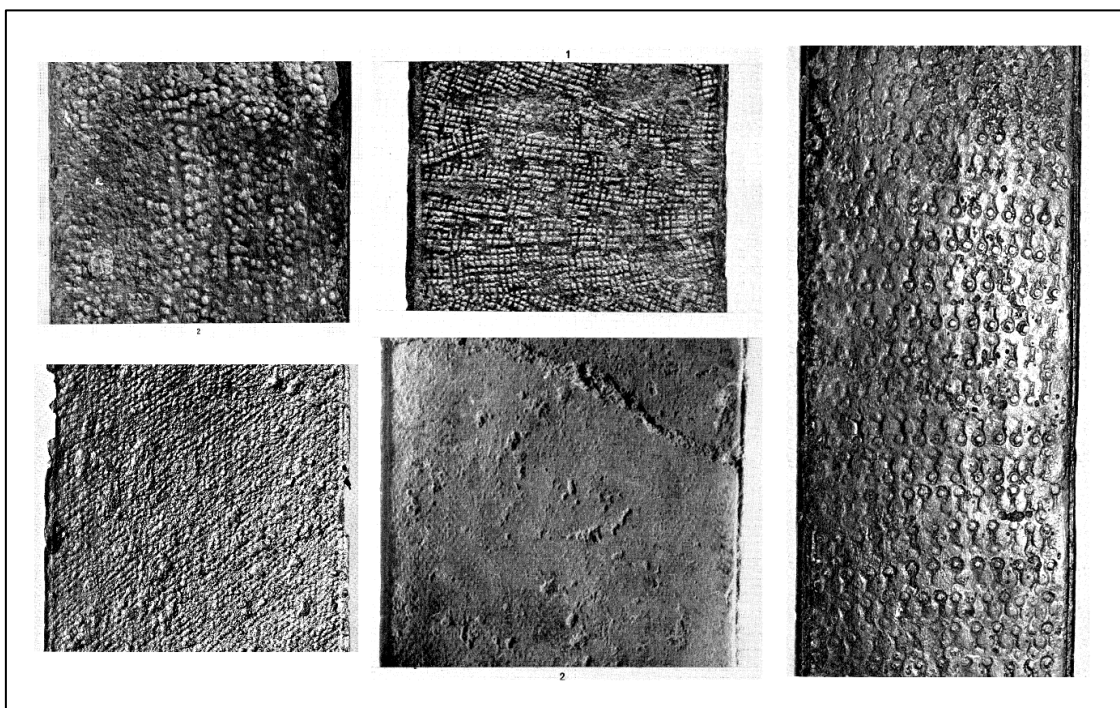

Slika 65: Detajli okrasa na zgornjem delu koničnika nožnice iz groba 19 (fotografiji: Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje).

Upodobitve ptic na končnikih nožnic so tudi ena izmed značilnosti švicarskega sloga (de Navarro 1972a, 278). Na slatinski nožnici so gotovo prikazane v lirastem delu okrasa pod trojno zavojko ter na sprednji in zadnji strani zgornjega dela koničnika. Oblikovanost spon slednjega v ptičje glave naj bi bila novost, ki so jo uvedle na nožnicah skupine A po de Navarru švicarske delavnice (de Navarro 1972a, 174). Ptici na sprednji strani končnika slatinske nožnice (sl. 65) imata veliko oko, ki na notranji strani prehaja v čokat zaobljen

kljun. Pod očesom je bil vrezan polmesec okrašen z mrežastimi vrezi. Tovrsten okras pokriva površino notranjosti kljuna, medtem ko je vrat zgolj šrafiran. Čeprav je glava zgolj bežno podobna ptici in bi lahko bila tudi druga žival, se je v literaturi uveljavilo povezovanje s pticami (de Navarro 1972a, 30). Pri zadnji strani je oblikovanost glave živali slična kot na sprednji oči so izražene na podoben način. Kljuna leve in desne glave sta dosti večja in se na sredi združujeta. Iz oči v kljun izhaja valovnica ležeče »S« oblike s spiralnim začetkom in koncem. Na spodnjem delu očesnega loka je prav tako enostavnejša valovita črta, ki se zлива v zgornjo, da ustvarja videz zavite črke »Y«.

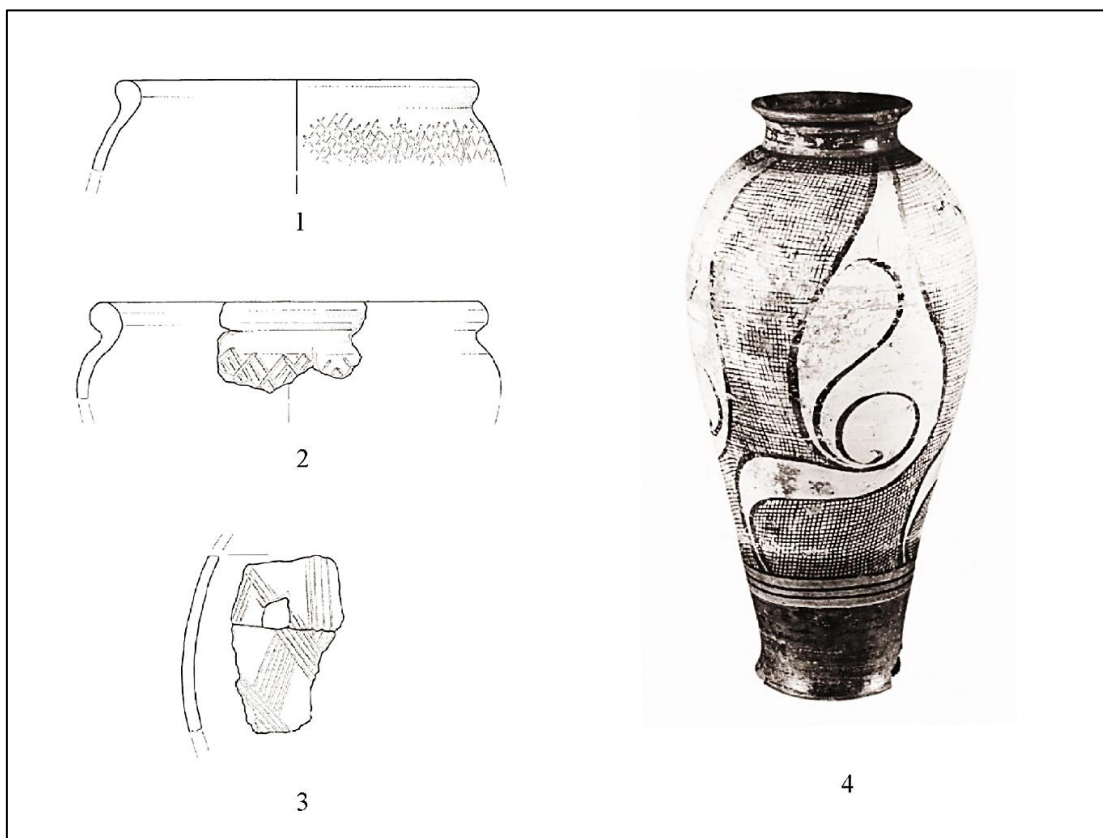
Polkrožni prostor med zgornjo in spodnjo valovnico je zapolnjen z vzporednimi vrezi. Obroč okoli oči je prav tako okrašen z enostavnimi vzporednimi vrezi. Primerljivi okras se na ptičjih koničnikih dokaj pogosto pojavljajo, vendar je v tovrstni izvedbi zelo redek (de Navarro 1972a, 176). Podobno oblikovan zadnji del koničnika je bil prisoten na nožnici 1, odkriti v Thüru (sl. 66: 2; Von Berg, Lejars in Megaw 2017, sl. 5) in na nožnici meča odkriti v Bretanji (sl 66: 1; Lejars 2013, sl. 273).

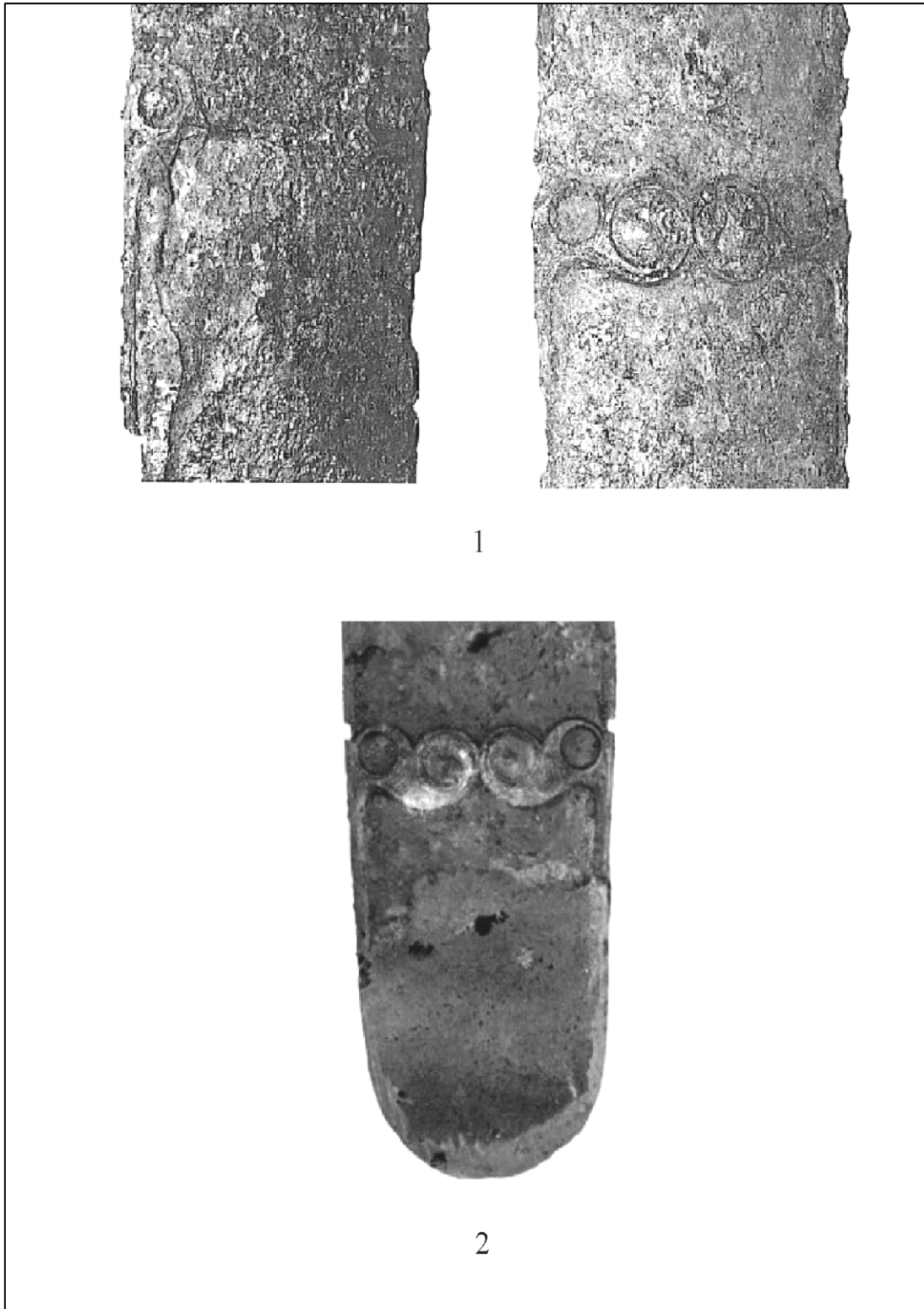
Slika 66: Primeri različnih vrst *cagrinage* okrasa iz najdišča La Tène (de Navarro 1972b: T. 53, T. 62, T. 63, T. 67).

Vrezan črtast okras na nožnici se pojavlja znotraj nekaterih delov okrasa. Prisoten je tako pri okraševanju zgornjega dela kot koničnika. Izveden je bil na dva načina: z enostavnimi

vzporednimi in mrežastimi vrezji. Vrezane vzporedne linije so poznane v madžarskem slogu okraševanja mečev. Del nožnice iz Cernon-sur-Cooles v Franciji in Drne na Slovaškem sta imela valovite trikotne dele okrasa, okrašene z nizom vzporednih vrezov, kar je enako pri slatinski nožnici. Šrafura v kombinaciji s trojno zavojko je znana prav tako na nožnici odkriti v švicarskem St. Vaudu (de Navarro 1972b, T. 145), kjer je izvedena v slični maniri kot pri nožnici iz groba 19. Vrezan mrežast okras je na kovinskih predmetih prisoten redkeje kot vzporedni vrezji. Slednji je bil uporabljan že od zgodnjelatske umetnosti dalje, kot je razvidno iz okrasa ročke iz Besançon in zgodnjih fibul (Harding 2007, sl. 3.7, sl. 4.4: 3, 4). Veliko pogostejši je na keramiki (sl. 68), kjer je lahko vrisan, kot na primer na podolgovati posodi iz Puy-de-Dôme v Franciji, časovno umeščeni v čas od 200 do 150 pr. n. št. (Kruta 2015, 155). Okras mrežastega prepleta kanelur je prisoten tudi na Slovenskem, kot na primer v Viru pri Stični (Grahek 2016, T. 66: 11, T. 88: 8) ter na sočasnem posodju na Madžarskem (Kelemen 1987, T. 2: 6, T. 6: 10, T. 8: 7, 15). Najstarejši med njimi izvirajo že iz stopnje Lt B1 (Zeiler 2010, 106).

Slika 67: Nekateri posodi z mrežastim okrasom. 1–3: Stična (Grahek 2016, T. 66: 11, T. 88: 8,9) in 4: Puy-de-Dôme (Kruta 2015, 155).

Slika 68: Koničnika nožnic iz 1: Bretanje, s sprednje in zadnje strani (Lejars 2013, sl. 273) in 2: zadnja stran koničnika iz Thüra (Von Berg, Lejars in Megaw 2017, sl. 5).

Izjemna posebnost nožnice iz groba 19 nekropole Slatina pa je prisotnost pozlate. Sledi pozlate so vidne na mestih z vrezanim mrežastim okrasom in na zakovicah zanke za pritrjevanje na pasno garnituro (sl. 69). Pozlata je prisotna na nekaterih latenskih mečih, kjer je dodatno olepšala žig na rezilu (Von Berg, Lejars in Megaw 2017, 211), vendar je dosti redkejša na okrasu nožnic. Sočasni slatinski sta nožnica meča 1 iz Thüra, kjer je bila dodana nekaterim posameznim delom okrasa (Von Berg, Lejars in Megaw 2017, 203) in nožnica meča, odkrita na avstrijskem Štajerskem, ki še ni bil ustrezno očiščen in restavriran (Berndt in Bernhard 1998, 49) Starejša od prej omenjenih je nožnica, odkrita na romunskem najdišču Aiud – grobišče I, ki je imela pozlačeno objemko in robove okrasnih diskov objemke. Zaradi svojih značilnosti je umeščena v stopnjo Lt B2 (Ferencz 2007, 185–186). V večini primerov se domneva, da je bila uporabljena zlata folija, ki je bila nanescena na površino (Von Berg, Lejars in Megaw 2017, 211). Okras nožnice iz groba 19 spretno združuje tako sočasne kot starejše elemente keltske umetnosti. Prisotni motivi nakazujejo, da je bil izdelovalec okrasa seznanjen z nekaterimi primeri kakovostne sočasne umetnosti in delom drugih delavnic na območju Evrope. Čeprav je celoten motiv mešanica različnih vplivov, je v takšni izvedbi nedvomno unikatna.

Slika 69: Detajli pozlate na nožnici iz groba 19 (fotografije: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).

10 REKONSTRUKCIJA NOŠE V KONTEKSTU ELITNIH POKOPOV SREDNJEGA LATENA NA SLOVENSKEM

Daniel Miller (2016) je v svoji študiji materialne kulture v nekaterih raznolikih tradicionalnih in alternativnih družbah opozoril na različne pomene, ki jih imajo predmeti našega vsakdana. Posebej o modi je izpostavil, da je odraz tako individualnosti posameznika ter družbenih idealov nekega okolja. Kosi oblačila, nakita in vsakdanjih pripomočkov lahko imajo praktično kot tudi simbolno vlogo.

Ljudje preteklosti, kot ljudje danes, so bili edinstveni posamezniki (Wells 1998, 241), pripadali so skupku raznolikih skupin in kultur ter so po lastni presoji izbirali katere elemente svojega družbenega okolja bodo prevzeli. Vsak je lahko bil del več skupnosti, ki so bile prisotne v družbi, času in okolju (Rustoiu 2022, 47). Predmete, ki so odražali posameznikov status in njegov položaj znotraj družbe, mu je skupnost ob pokopu položila v grob (Ramsl 2022, 88). Izbrani pridatki so bili k pokojnemu položeni z razlogom, lahko jih je izbral sam za časa svojega življenja ali pa mu jih je izbrala njegova skupnost. Družbe so se v teh situacijah lahko odločile za predmete, ki so za njih imeli poseben pomen (Wells 1998, 243).

Večina študij identitete v mlajši železni dobi se je do sedaj posvečala časovnemu obdobju do stopnje Lt C1 (Bujna 1982; Ramsl 2020), saj je takrat bila na vzhodu še obče razširjena navada skeletnega pokopa. Pokojni, pokopani na ta način, so večinoma bili v grob položeni oblečeni in z nakitom, kar omogoča opazovanje regionalnih sprememb v nošenju nekaterih predmetov (Bujna 1982, 313). Ohranjeni skeletni ostanki so bolj primerni za antropološke analize kot žgani. Pri žarnih grobovih so bili predmeti pogosto sežgani, uničeni in položeni v grobno jamo tako, da njihove prvotne lege na telesu ni prepoznavna. Podatki o položaju fibul iz skeletnih grobov so tako ključni za prepoznavo načina uporabe fibul iz obeh slatinskih grobov.

Peter C. Ramsl (2020, 171–172) je v študiji o navadah pokopa moških na območju srednje Evrope opozoril na manj strogo povezavo nekaterih predmetov s spolom pokojnika. Na posameznih grobiščih je tako uspel najti grobove s pridatki moškega značaja, ki so bili položeni v ženski grob in obratno. Žgani grobovi imajo redko opravljene antropološke

analize, ki bi nedvoumno potrdile spol pokojnega in je zato še toliko bolj težavno tega prepoznati na podlagi pridatkov.

10.1 Rekonstrukcija noše iz ženskega groba 11

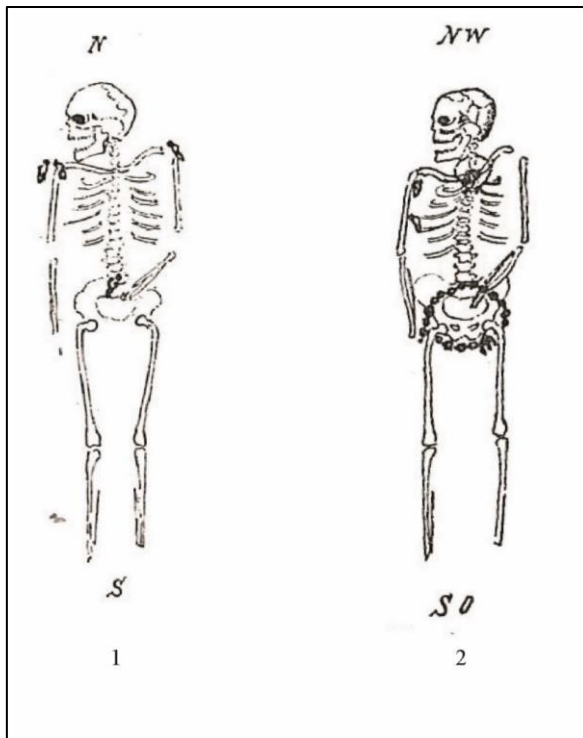
Fibule in verižna pasova so predmeti, ki so verjetno del prvotne noše pokojne. Posebej glede načina uporabe fibul se je možno opirati na skeletne grobove, kjer je razviden njihov prvoten položaj. Enako velja za pasove, tako lahko nošo pokojnice rekonstruiramo. Parni železni fibuli sta bili nošeni simetrično na ramenih, žična pa na prostoru prsi. Način uporabe pasov je manj očiten, saj ni prepoznavno, ali gre za dva ali zgolj enega iz dveh delov. Sočasni grobovi z dvema pasovoma so redki in iz prostora vzhodne Slovenije je znan še zgolj eden v Slatini – grob 25 (Pirkmajer 1991, T. 18). Gotovo sta lahko bili nošeni posamično, kar je razvidno iz številnih pokopov kjer so odkrili zgolj enega. Konteksti skeletnih pokopov datirani v Lt C1 omogočajo, da postavim hipotezo o rekonstrukciji noše pokojne iz groba 11. Neznano ostaja, kako je bila v nošo vključena »spona« tipa Brežice. Iz drugih grobnih kontekstov ki bi lahko bila obešena na pas (Božič 1987, 875–876; Majnarić Pandžić 2001, 86, Dizdar 2013, 225) ali pa bi spenjala oblačilo čez prsi (Guštin 2003, 324). Pri predlaganem načinu uporabe žične fibule bi v tej vlogi bila odvečna.

Bronasta fibula je od ostalih predmetov izstopala prav po položaju v grobu. Ležala je na zahodnem robu grobne jame in je bila od ostalih predmetov noše ločena s kupom kosti. Možno bi bilo, da je v grobu služila za spenjanje krpe, ki je držala kosti pokojne (Ramsl 2020, 22).

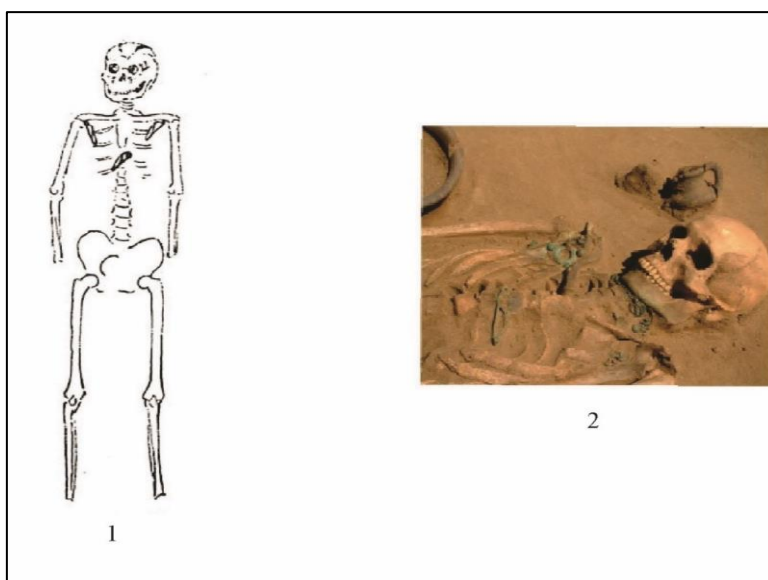
Zgodnje oblike žičnatih fibul srednjelatenske konstrukcije so bile odkrite v skeletnih grobovih 166 in 193 nekropol Münsinger-Rein (sl. 71: 1; Hodson 1968, 61, 65, T. 73: 128–130, T. 193: 611), v grobu 180 iz Malé Kosihy (Bujna 1995, 46, T. 21: 6, 8) in v grobu 88/168 iz Sajópetri – Homoki-szólóskert (sl. 71: 2; Szabó, Czajlik in Tankó 2018, sl. 93, T. 59). V teh pokopih so se nahajale ali na območju leve in desne ključnice ali pa na prsnem košu. Parne fibule je na območju srednjega Podonavja v času zgodnjega latena Peter Ramsl (2022, 94) označil za značilnost ženskih pokopov. Izpovedni za njihovo uporabo so trije pokopi stopnje Lt B2b z območja Madžarske vzhodno od Donave, kjer so bile po dve enaki železni ali ena železna in ena bronasta fibula v grobovih najdeni na

območju ključnice (Bujna 1982, 370). Železni fibuli sta bili verjetno nošeni na enak način, kot dve enaki oblike iz skeletnih pokopov 207 in 212 z nekropole Münsinger-Rein, kjer sta bili najdeni na območju leve in desne ključnice (sl. 70; Hodson 1968, 65).

Slika 70: Grob 207 in 212 iz Münsingen-Rein (Hodson 1968, 65).

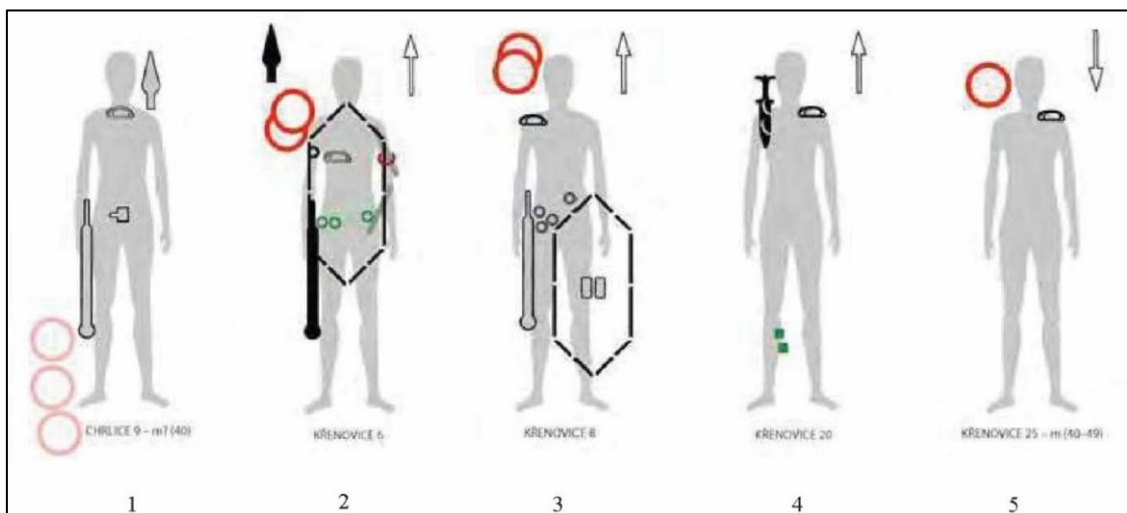

Slika 71: Primeri nošenja treh fibul 1: Grob 166 iz Münsingen-Rein, 2: grob 88/168 iz Sajópetri – Homoki-szőlőskert (Szabó, Czajlik in Tankó 2018, sl. 93).

Problem je tudi rekonstrukcija nošenja verižnega pasu. Glede na trenutno stanje obeh pasov je nemogoče ugotoviti njuno prvotno dolžino. V celoti ohranjen pas tipa Zvonimirovo LT 12 je v grobu 5 iz Brežic v dolžino meril 52,5 cm (Jovanović 2007, 41), enako so pasovi vrste Zvonimirovo LT 6 dolgi okoli 55 cm (Dizdar 2013, 394, 399, 401). Čeprav je ohranjena dolžina krajša od prvotne, je vseeno pas po mojem mnenju prekratek, da bi se ga dalo kot takega uporabiti. Nekatere ohranjene kosti odkrite na oppidu Manching so dopuščale rekonstrukcije velikosti osebe. Pri analiziranih kosti moških so se njihove višine gibale od 171 do 175 cm, ženske pa od 158 do 165 cm (Lange 1983,43). Pasne garniture so potrebovale še dodatne jermene iz organskih materialov, da so bile uporabne. Kombinacijo trakov iz organskega materiala skupaj z verižnimi pasovi je predlagal Rapin (1987).

10.2 Rekonstrukcija noše iz moškega groba 19

Moški grob se od ženskega razlikuje v tem, da je bil v grob položen le en predmet noše, in sicer žičnata fibula, preostali predmeti pa so del bojvniške opreme. Posamezne fibule so v moških grobovih bile na ozemlju srednje Evrope nošene na tri načine – pod vratom, na območju ramen in na prsih (sl. 72; Ramsel 2020, 126–157). Pokojnik iz Slatine je svojo fibulo lahko nosil na primerljiv način.

Slika 72: Moški pokopi z eno fibulo. 1: grob 9 iz Chrlice, 2: grob 6 iz Krenovice, 3: grob 8 iz Krenovice, 4: grob 20 iz Krenovice in 5: grob 25 iz Krenovice (Ramsel 2020, 137–139).

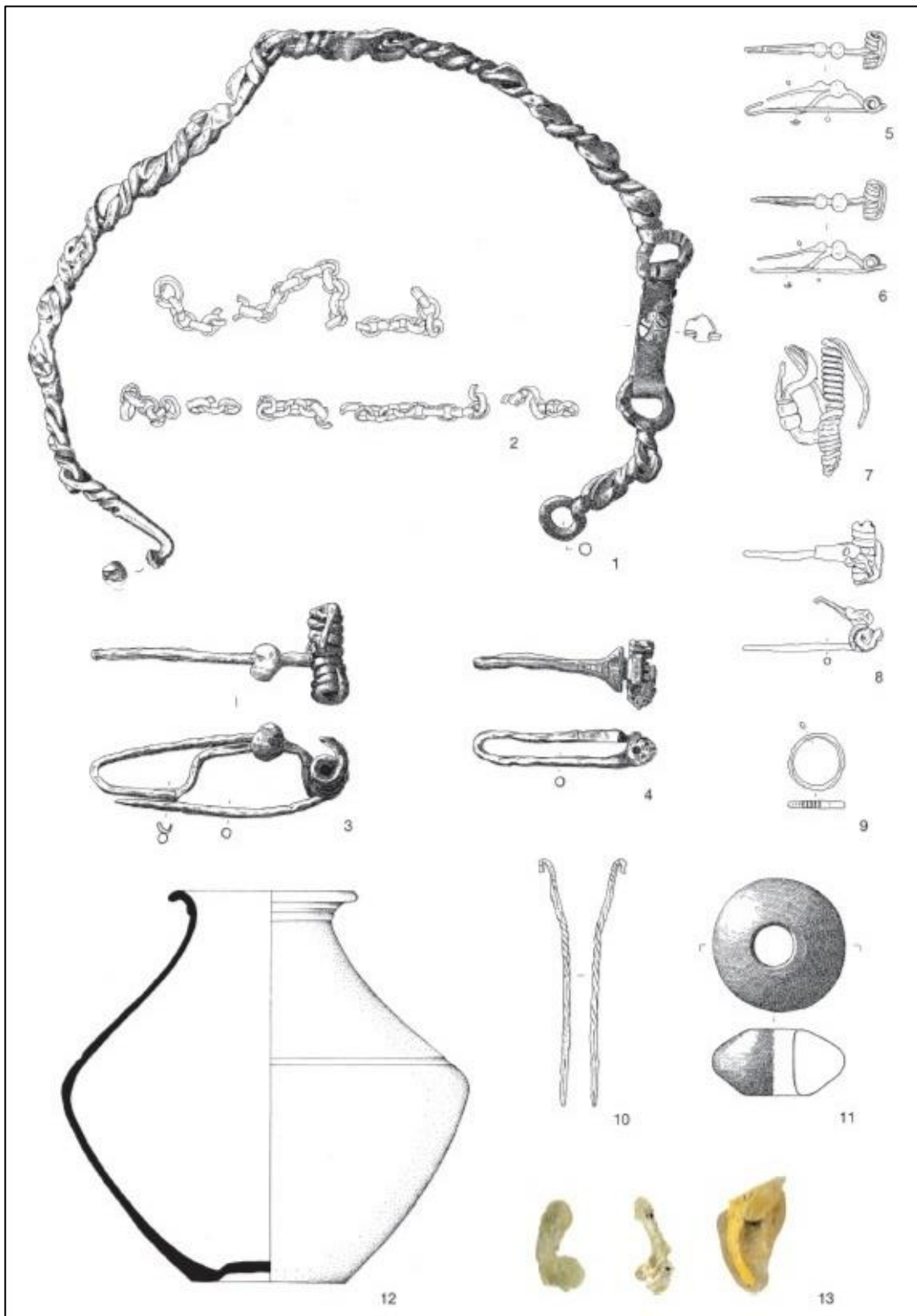
10.3 »Dama« iz groba 11

Prejšnje poglavje sem posvetil rekonstrukciji uporabe nakita in opozoril na podoben način spenjanja oblačil s fibulami od konca zgodnjega latena vse do rimske dobe. Fibule, primerljive tem iz slatinskih grobov, so bile v uporabi v večini keltskega sveta in večinoma niso bile vezane na sloj ali spol. Za razliko od tega se železne ali oblikovno enake bronaste fibule srednjelatenske sheme s podaljšano peresovino pojavljajo izključno v ženskih grobovih, najbolj pogosto parno, kar velja tudi za pokope žensk na območju vzhodne Slovenije.

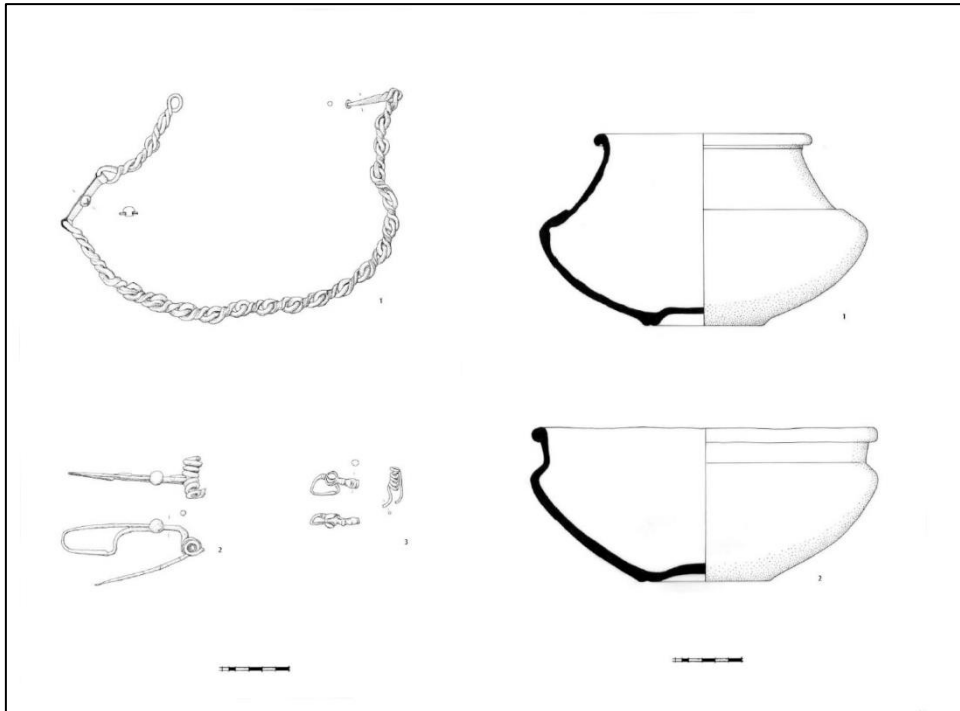
Josef Bujna (1982, 360–361) je s svojo analizo grobov območja Karpatske doline v času od Lt B1 do Lt C1 za značilni pridatek bogatih ženskih grobov prepoznal pas – tako kovinski kot organski. Skupaj z njimi so bile v grobovih najdene številne fibule, nanožnice, zapestnice iz kovine ali saprolita ter bronaste ogrlice z jantarno jagodo. Mnogi izmed teh predmetov so bili pridani v pokope dam iz stopnje Lt C2 na območju vzhodne Slovenije, kjer so prav tako bili povezani s višjim slojem družbe (Božič 1987, 886).

Pasovi tipa Zvonimirovo LT 12 so bili določeni kot en izmed značilnejših pridatkov ženskih pokopov srednjega latena srednje Evrope (Dizdar 2021, 75). Ponekod so bili že prisotni v moških in ženskih grobovih stopnje Lt C1, v naslednji stopnji se obdržijo zgolj v ženskih (Dizdar 2009, 277). Ambivalentnost pasov te vrste v prvi polovici srednjega latena mogoče nakazuje na manj strogo ločitev spolno specifičnih pridatkov, ki je bila potrjena v nekaterih grobovih vzhodnih Keltov (Ramsl 2020, 163–166).

Trditev o tem, da so verižni pasovi bili praviloma pridani grobovom žensk višjega sloja (sl. 73) še delno drži, kot je razumljivo iz nekaterih bogatejših grobov – npr. groba 25 v Slatini (Pirkmajer 1991, T. 18:124–131), pokopov LT 3, LT 5, LT 90 ter LT 91 v Zvonimirovem (Dizdar 2013, 394–396, 399–400; Dizdar in Ljuština 2019, T. 1, T. 2) in grobov 12, 23 ter 48 v Brežicah (Jovanović 2006, T. 20, T. 30, T. 48), ki izstopajo po veliki količini grobnih pridatkov. Pojavljajo se tudi v grobovih istih grobišč s skromnejšim številom pridatkov (sl. 74), ki vključujejo še pas in do tri kovinske predmete ter do dve keramični posodi – npr. v grobu 21 iz Slatine (Pirkmajer 1991, T. 17: 112–115), grobovih LT 6 ter LT 17 (Dizdar 2013, 401–402, 418–419) in grobu 175 iz Novega mesta – Kapiteljska njiva (Križ 2005, T. 48 g. 175).

Slika 73: Zvonimirovo – pridatki iz groba LT 91 (Dizdar in Ljuština 2019, T. 1; T).

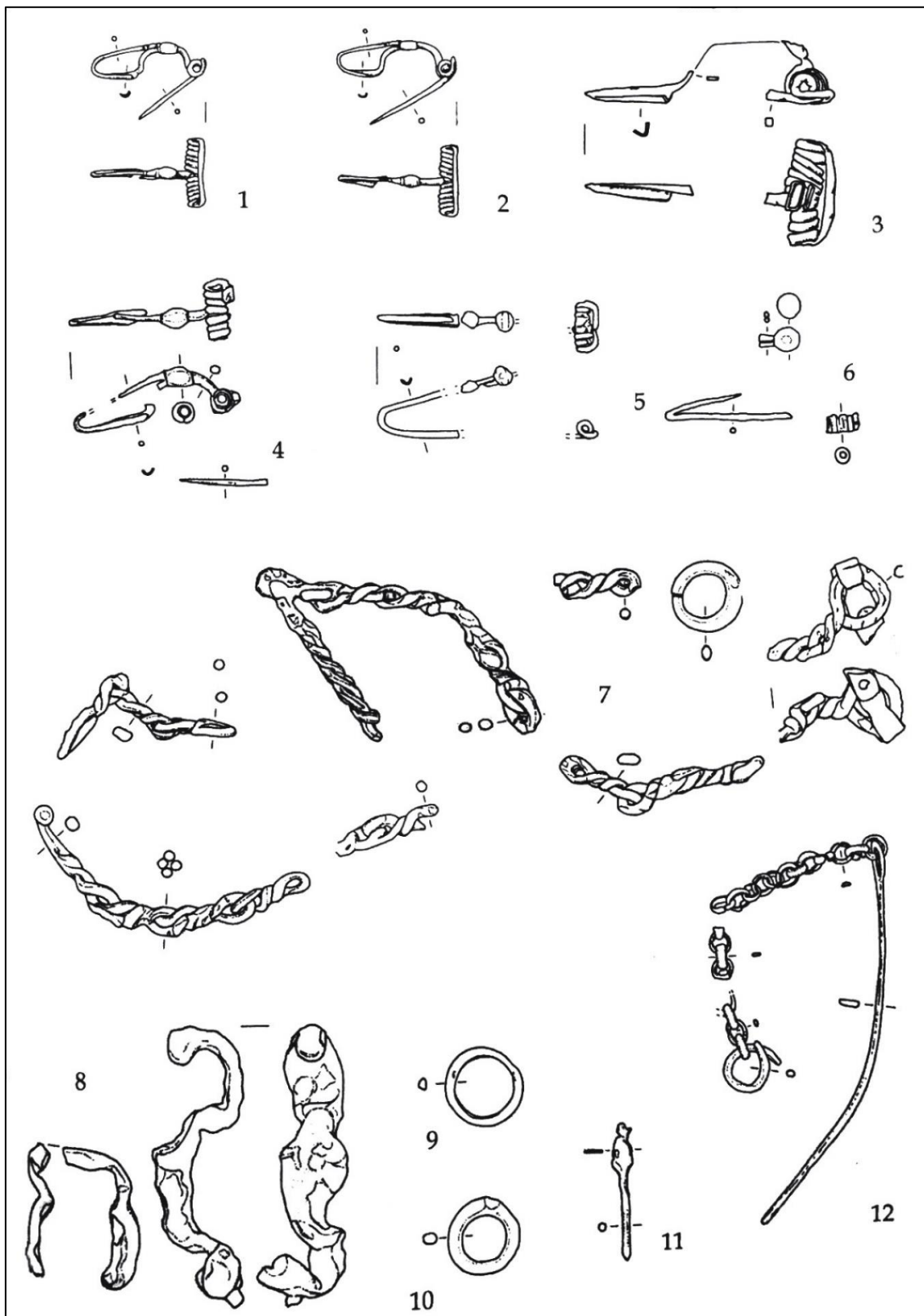

Slika 74: Zvonimirovo – pridatki iz groba LT 6 (Dizdar 2013, T. 13, T. 14).

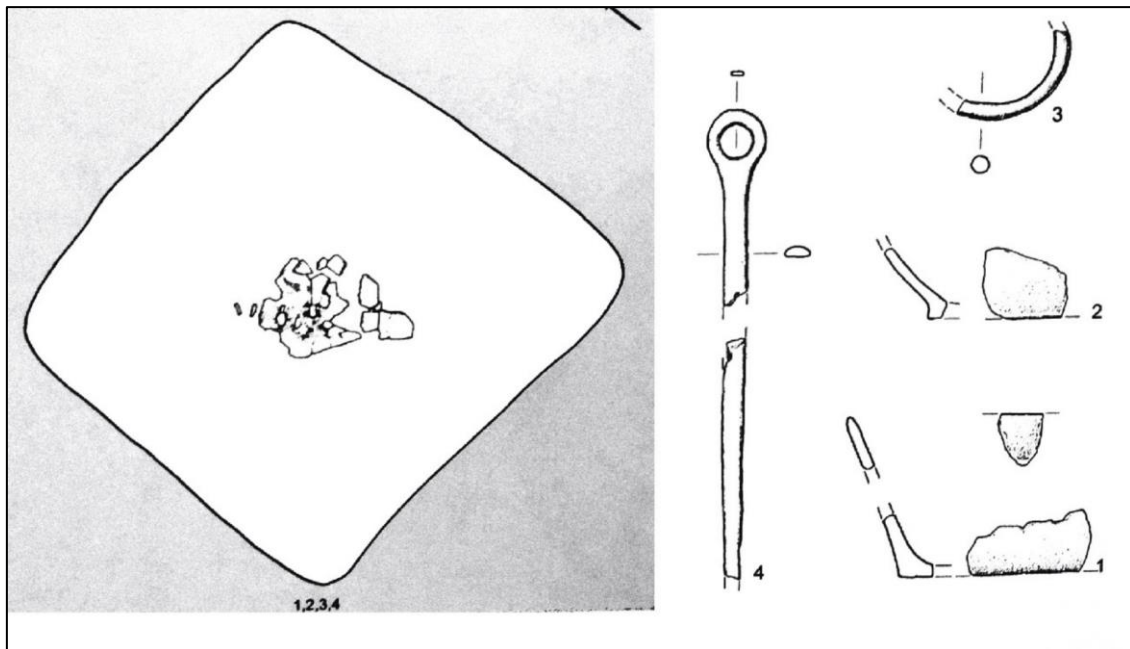
Verižni pasovi iz Zvonimirovega so bili izključno odkriti v grobovih žensk starih med 20 do 40, najmlajša med njimi je imela od 10 do 14 let (Šlaus in Novak 2013, 516–517). Čeprav slednja izvira iz skupinskega groba LT 12, so bili njeni posmrtni ostanki najdeni neposredno zraven njej pripisanega pasu (Dizdar 2013, 409). Analiza osteološkega gradiva je dodatno pri pokojni iz groba LT 6 in LT 12 odkrila patološke spremembe, ki nakazujejo na skromno prehrano. Poleg tega je še pri prvi osebi bilo zaznati spremembe povezane z večjo količino fizičnega dela. Enako je bilo ugotovljeno za osebo iz groba LT 3 (Šlaus in Novak 2013, 519), ki ima nekoliko številčnejši inventar (Dizdar 2013, 304–306). Oboje nakazuje, da pri osebah ni nujno šlo za nekoga iz privilegirane sloja, čeprav grob LT 3 dokazuje, da sledi fizične obremenitve niso gotovi pokazatelj višjega družbenega položaja.

Skupaj z verižnimi pasovi so v ženskih grobovih pogosto odkrili »spone« tipa Brežice, med njih tudi uvrščam ploščato kovinsko palico najdeno v grobu 11. Podobno kot pasovi so te bile v vzhodni Sloveniji in Slavoniji najdene v skromnih (sl. 76; Dizdar 2013, 419–420; Križ 2005, T. 54 g. 190) in veliko bolj pogosto v bogatih grobovih (sl. 75; npr. Jovanović 2006, 45–46; Guštin in sodelavci 2012, 674; Dizdar 2013, 394–396). Na grobišču Zvonimirovo so bile, z izjemo groba LT 1, omenjene spone najdene izključno z

verižnimi pasovi in so bile klasificirane kot pokazatelj nekakšne identitete (Dizdar 2013, 277).

Slika 75: Brežice –pridatki iz groba 12 (Jovanović 2006, T. 20).

Slika 76: Novo mesto – Kapiteljska njiva - pridatki iz groba 190 (Križ 2005, T. 54).

Trenutno stanje raziskav nakazuje, da je običaj prilaganja nožkov najbolj razširjen na grobiščih vzhodne Slovenije (Guštin 1984a, 315; Jovanović 2006, 48–49, 62, 83–84; Kavur in Lubšina Tušek 2011, 41–43) in vzhodne Madžarske (Szabó, Czajlik in Tankó 2012, 126–128; Szabó, Czajlik in Tankó 2018, 185), kjer so jih imeli pridani tako moški kot tudi ženski grobovi.

Nožki z ukrivljenim rezilom so bili prepoznani kot element pridatkov ženskih grobov (Jovanović 2011, 54; Križ 2001, 104). Čeprav so slične predmete pogosto odkril v ženskih pokopih – npr. grobovi 659, 665 in 685 iz grobišča Ludas – Varjú-dűlő (Szabó, Czajlik in Tankó 2012, T. 4: 5, T. 7: 8, T. 10) in pokopa 16 ter 56 iz Brežic (Jovanović 2006, T. 24: 4, T. 71: 1), so bili odkriti tudi v grobih skupaj z orožjem, kot so pokop 1057 iz Ludas – Varjú-dűlő (Szabó, Czajlik in Tankó 2012, T. 44: 8, T. 45: 11), pokopih 47/114 ter 76/150 na grobišču Sajópetri – Homoki-szőlőskert (Szabó, Czajlik in Tankó 2018, T. 28: 2–3, T. 48: 1) in v grobovih 123, 142 in 160 iz grobišča Novo mesto – Kapiteljska njiva (Križ, 2005, T. 13 g. 123: 5, T. 25 g. 142: 2, T. 39: 6). Omenjeni grobovi se dodatno še razlikujejo po številu pridatkov. Nožki v grobovih tako niso mogli biti vezani na spol ali pokop, temveč so bili pridani, kot predmet vsakdanje rabe. Njihova oblika bi naj bila posebej primerna za različno nabiranje in rezanje rastlin (Jacobi 1974, 80–81). Nekaj, kar je mogoče bila bolj pogosta dejavnosti pri ženskah, ampak ni bila odsotna pri moških.

Priloženega predmeta ni mogoče povezati s statusom ali spolom posameznika, ampak z njegovo dejavnostjo za časa življenja.

Vlogo predmeta vsakdanje rabe bi imel tudi tordiran del žice, če bi predstavljal del palice vijčka. Čeprav so ti predmeti skoraj izključno bili pridani ženskim grobovom, je pokop iz 162 iz Novega mesta primer moškega z njim. Izven slovenskega prostora je to bilo potrjeno v grobu 565 na grobišču Pottenbrunn (Ramsl 2022, 95).

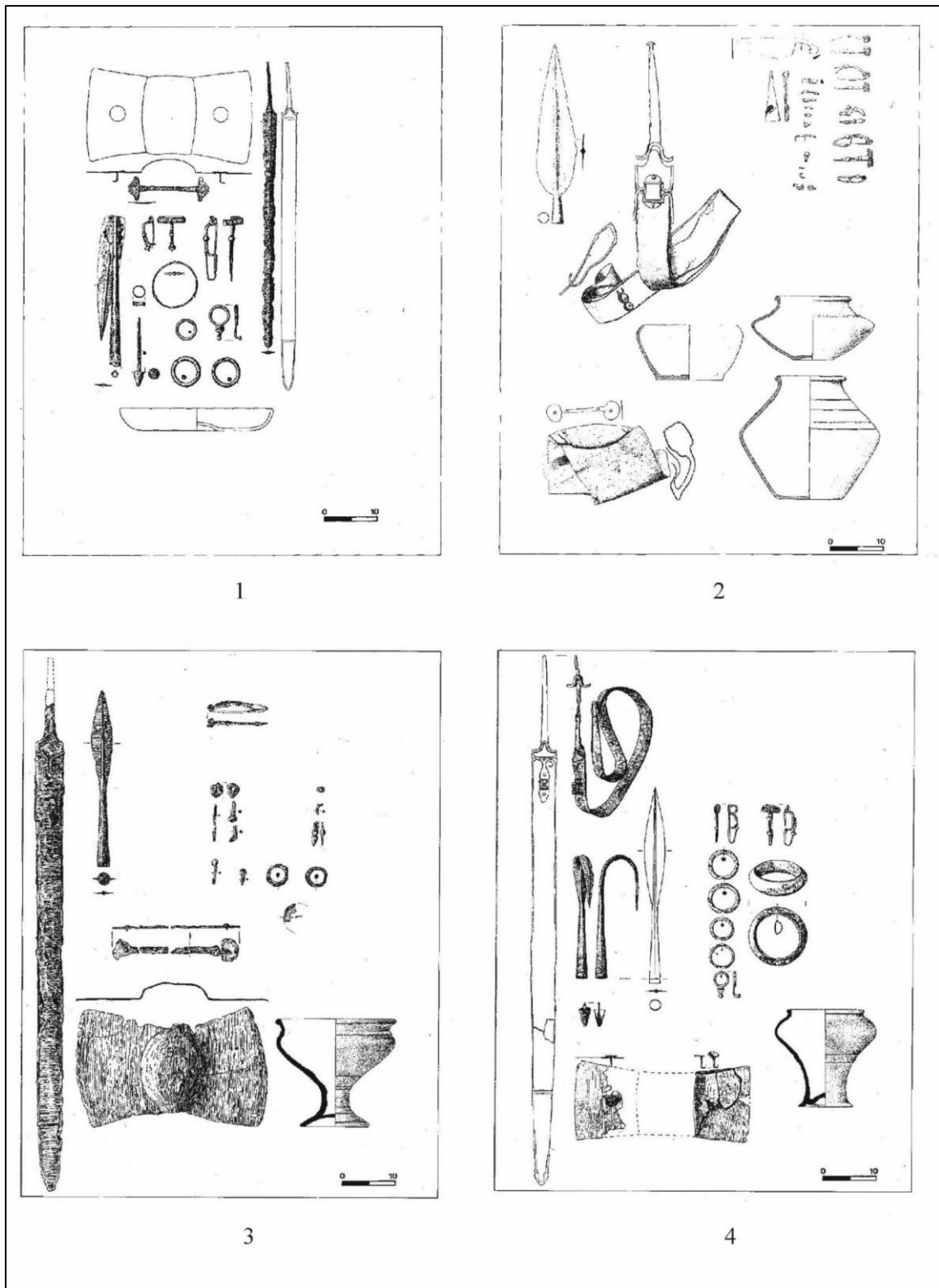
Predmeti skozi čas in prostor niso bili nujno vezani na eno skupino prebivalstva, temveč so lahko prehajali iz ene v drugo (Arnold 2016, 836). To je opazno pri verižnih pasovih tipa Zvonimirovo LT 12, ki so sprva prisotni v grobovih obeh spolov, ampak se v Lt C2 obdržijo zgolj v ženskih. Trditev, da so verižni pasovi statusni simbol žensk (Bujna 1982, 360–361) je vprašljiva za Lt C2, saj se pasovi poleg grobov s številnimi pridatki pojavijo tudi v takšnih s skromnim številom.

Regionalni in nadregionalni stiki med skupnostmi v preteklosti so oblikovale identitete in vplivali na materialno ter nesnovno kulturo različnih skupin ljudi na nekem območju (Rustoiu 2022, 45–46). Podobne pridatke v ženskih grobovih lahko tako opazimo med nekaterimi grobišči skupnosti regij okoli vzhodne Slovenije. Predmeti se po svoji distribuciji nahajajo omejeni na ožje ali širše območje in kažejo na povezanost tam živečih ljudi. Pri tolmačenju pomena grobnih pridatkov je potrebno ločiti med takšnimi, ki nakazujejo družbeno identiteto in takšnimi, ki so odraz individualnosti, zaradi česar se lahko predmeti pojavljajo v različnih grobovih ali so v njih odsotni (Arnold 2016, 842).

10.4 »Bojevniki« iz groba 19

Podobni predmeti, kot iz groba 19, so bili odkriti v večini dežel, ki jih povezujemo s keltsko materialno kulturo. Skozi latensko obdobje so bili bojevniki na območju od Atlantika do vzhodne Evrope pokopani z značilno bojno opravo – mečem, pasno garnituro, sulico in ščitom (sl. 77; Rapin 1999). Pripisana jim je bila vodilna vloga znotraj njihove družbe (Megaw in Megaw 2001, 19), vendar mečenosci niso bili zgolj bojevniki. Slavni pokop »kirurga« iz Oberbmenzingena na Bavarskem dokazuje, da so meči bolj kot

Slika 77: Primerjava različnih pridatkov moških grobov stopnje Lt C2. 1: Nemčija – grob 6 iz Dramsheima (Fischer 1967, sl. 3), 2: Slovenija – grob 5 iz Dobove (Guštin 1984a, T. 19), 3: Nemčija – grob 34 iz Steinbichla (Manching) (Kämer 1985, T. 20) in 4: Nemčija – grob 12 iz Obermenzinga (München) (Krämer 1985, T. 60).

simbol bojevnika bili simbol statusa, ki ga je posameznik imel v družbi (Megaw in Megaw 2001, 133–134), kar je že bilo ugotovljeno za zgodnejša obdobja (Barrett 1989, 314). Poleg njega je še bilo na območju celinske Evrope odkritih mnogo drugih, kjer so imeli pokojniki zraven orožja priložene predmete, povezane z obrtjo (Rustoiu in Berecki 2015, 132–134). Zaradi tega oseba iz groba 19 ni nujno bila bojevnik, temveč je zgolj pripadala premožnejšemu sloju družbe. Njegovo visoko vlogo v družbi še dodatno podkrepi prisotnost pozlate na nožnici. Redki primeri enako okrašenih nožnic, ki imajo znane grobe celote so bili odkrit v pokopih skupaj z deli vozov kot v primeru iz Türa (Von Berg, Lejars in Megaw 2017, 201) in avstrijske Štajerske (Berndt in Bernhard 1998, 49).

Enotna sestava oprave bojevnikov po mnenju Aurel Rustoiua in Sándorja Bereckega (2015, 129–132) nakazuje na uporabo podobnih tehnik in strategije na bojišču. Različne kombinacije orožja bi nakazovale na posameznikov slog boja. Enotnost materialne kulture tako razsežnega prostora je posledica različnih mrež stikov (Ramsl 2018, 40). Poleg samega transferja blaga je potekala izmenjava znanja. Kovinski izdelki, odkriti geografsko daleč narazen, kažejo nekatere skupne lastnosti, ki so posledica medregionalnega prenosa veščin ali mobilnosti posameznih mojstrov in delavnic ter preostalih oblik stikov (Ramsl 2018, 46). Okras na nožnici moškega groba je verjetno odraz ravno tega, oblikovne in tehnološke značilnosti njegove izdelave ga povezujejo z območjem jugovzhodnih Alp, kot tudi Porenja, Švice, Burgundije in Italije.

11 ZAKLJUČEK

Slatina je najpomembnejše najdišče mlajše železne dobe na Celjskem ter eno pomembnejših v Sloveniji, vendar razen ob postavitvi razstave v devetdesetih letih prejšnjega stoletja ni bilo deležno večje strokovne pozornosti. Občasno so različni avtorji posamezne najdbe in grobove iz razstavnega kataloga vključili v svoje splošne ali natančne analize, vendar grobišče kot tako nikoli ni bilo v ospredju razprav. Podrobna obravnava dveh grobov v pričujoči nalogi naj bi z analizo prikazala in poudarila pomen tega grobišča ter njegov potencial za razumevanje mlajše železne dobe vzhodne Slovenije.

V nalogi je analizirana in interpretirana materialna kultura iz dveh najbogatejših grobov Slatine – grobov 11 in 19. Pokazala je na razvejano mrežo stikov, ki jih je gojil višji sloj prebivalstva na prostoru Celjske kotline v času srednjega latena. Na podlagi kroženja predmetov lahko domnevamo, da so bili prebivalci v okolici današnjega Celja v stiku z bližnjimi skupnostmi na prostoru srednje in vzhodne Evrope ter z nekaterimi iz območja zahodne. Interakcije so verjetno temeljile na prenosu znanja, blagovni izmenjavi in migracijah, oziroma mobilnosti posameznikov.

Glede na geografsko razprostranjenost najdb odkriti predmeti spadajo v tri skupine. Prva so predmeti značilni za celoten keltski svet ter se pojavljajo v večini regij latenskega kulturnega kroga. Iz skupka analiziranega gradiva so to bojevniška panoplja in veliki žičnati fibuli. Ožja prostorska razširjenost, omejena zgolj na prostor srednje Evrope je opazna pri pasu tipa Zvonimirovo LT 12. Popolno lokalnega značaja pa sta »spona« tipa Brežice, ki se izven prostora vzhodne Slovenije in Slavonije skoraj ne pojavlja, in prav tako bronasta fibula.

Vzporedno s prenosom materialne kulture se je dogajal prenos znanja in idej. Fibule, sulična ost, ščitna grba in meč, ki so na širokem geografskem območju skoraj enotne morfologije so eden od kazalcev tega in kažejo veliko mero poenotenja njihove izdelave. Standardizacija ni bila zgolj omejena na predmete, temveč tudi na njihov način uporabe. Parni fibuli so tako ženske nosile spredaj med rameni in vratom v času Lt C1 vse od Češke do Švice, pozneje se je navada obdržala v rimski dobi, kot je razvidno iz upodobitev

lokalnih prebivalc v noriško-panonski noši (Klemenc 1966, 342–343). Predmeti torej sami ne razkrivajo informacij zgolj o sebi, temveč o osebi in družbi, ki jo je pokopala. Zato npr. trditve starejših avtorjev, da so pasovi simbol elitnih pokopov, v času srednjega latena niso več veljavne, saj so se ti začeli pojavljati tudi v grobovih s skromnim številom pridatkov. Elitni ženski pokopi v tem času, bolj kot s pomenom posameznih predmetov, izstopajo prav po količini različnih grobnih pridatkov. Simbol družbene pripadnosti ali identitete so najverjetnejše tudi bile »spone« tipa Brežice, vendar glede na njihov grobni kontekst niso povezane s premoženjem pokojne. Po drugi strani pa meč kot simbol keltske elite, ni nujno odražal pokojnikov status bojevnika, ampak predvsem njegov visoki položaj v družbi. Zato je lahko imel vlogo znamenja oziroma *insignie*. Okras pozlate na nožnici iz groba 19 to tezo v dobri meri dokazuje. Čeprav redki, so bili meči s pozlato najdeni v izjemno bogatih grobovih z vozovi. Vsekakor izstopajo pokopi z dvema mečema, ki nakazujejo bodisi na dvojni pokop ali na osebo višjega stanu (Guštin 1984a, 317). V tem smislu, ni nemogoče, da je branik iz slatinskega groba prav povezan s slednjim, saj bi predmet lahko bil *pars pro toto* drugega meča.

Kot že povedano, najlepši primer keltske umetnosti slatinskega grobišča, ter enega najbolj kompleksnih v umetniški tradiciji vzhodnih Keltov, predstavlja okras na nožnici meča. Čeprav je nožnica sama in okras na njej verjetno izdelek lokalne kovaške tradicije je tehnika visokega reliefa prisotna na nekaterih sočasnih mečih zahodnega keltskega sveta. Kompozicija motivov je, podobno, posledica mešanja različnih elementov sočasne in starejše keltske umetnosti. Trojna zavojka je tukaj eden najpogostejših motivov keltske umetnosti, ki pa je bil dopolnjen z lirastim motivom simetričnih ptic, poznanim v zgodnejši umetnosti. Ohranjanje starejših lastnosti je opazno pri stranskih izboklinah bronaste fibule, ki so verjetno bile prevzete iz plastičnega sloga zgodnjega srednjega latena.

Da predmeti in njihova koncentracija, ali kombinacija, neposredno odražajo tudi spol posameznikov, v času mlajše železne dobe ni več zanesljivo (Ramsl 2020). Kot je razvidno iz pasov tipa Zvonimirovo, ki so jih v stopnji Lt C1 nosili tako moški kot ženske, so se v kasnejšem času obdržali zgolj v ženskih grobovih. Povezava te vrste je zmotna pri predmetih vsakdanje rabe. Nožki ali srpi, ki so jih nekateri raziskovalci opredelili za predmet ženske noše, se pojavljajo tudi v grobovih skupaj z orožjem. Bolj kot spol, v

grobovih odražajo običaj, ki je bil prisoten na območju vzhodne Slovenije, Slavonije in Madžarske, kjer so posebej pogost pridelek.

Grobova, obravnavana v tej magistrski nalogi, sta primer elitnih pokopov, čeprav so določene njune značilnosti opazne tudi pri preostalih skupinah pokopov ter je potrebno poudariti, da to ne velja nujno za vse. Višji sloji prazgodovinske družbe so imeli dostope do širšega kroga izdelkov in so posledično bili dobro povezani z elitami iz drugih regij.

Z raziskavo je postavljena nekoliko višja datacija grobov, ki sta, glede na komparativno analizo, umeščena v čas konca 3. in začetek 2. stoletja pr. n. št. Izjemni dodatki so hkrati odraz moči in bogastva skupnosti prebivalstva na območju Celjske kotline in njihovih kulturnih stikov, od severa do juga, in od vzhoda do zahoda, oziroma s celotnim keltskim prostorom. Predmeti sami, omogočajo vpogled v obrti mlajše železne dobe, v območja proizvodnje, ter tehnike izdelave in znanja mojstrov. Podrobna analiza preostalih grobov v Slatini bo vsekakor dopolnila predstavljene interpretacije in zaključke.

12 VIRI IN LITERATURA

Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje, Slatina v Rožni dolini.

Arnold, Bettina. 2016. »Belts vs. Blades: the Binary Bind in Iron Age Mortuary Contexts in Southwest Germany«. *Journal of Archaeological Method and Theory* 23 (3): 832–853.

Barrett, John C. 1989. »Food, gender and metal: Questions of social reproduction«. *The Bronze Age-Iron Age Transition in Europe: Aspects of continuity and change in European societies c. 1200 to 500 B. C.*, ur. Marie Louise Stig Sørensen in Roger Thomas, 304–320. Oxford: B. A. R. publishing.

Bausovac, Maja. 2014. *Vivas felix: Celeja: arheološko najdišče Osrednja knjižnica Celje*. Celje: Pokrajinski muzej Celje.

Bausovac, Maja. 2015. *Poročilo o arheoloških izkopavanjih na lokaciji 1. Osnovna šola Celje (14-0092)*. Poročilo o arheoloških raziskavah. Celje: Pokrajinski muzej Celje.

Bausovac, Maja in Tilen Praprotnik. 2016. *Celje – Maistrova ulica 2015 (CE-MAI 2015)*. Poročilo o izvedbi arheoloških raziskav na lokaciji. Celje: Pokrajinski muzej Celje.

Benadík, Blažej, Emanuel Vlček in Cyril Ambros. 1957. *Keltische gräberfelder der Südwestslowakei*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie vied.

Berndt, Susanna in Andreas Bernhard. 1998. *Die Kelten im südweststeirischen Teil des Königreichs Norikum: Sonderausstellung der Gebrüder Steffan-Stiftung im Burgmuseum Deutschlandsberg*. Graz: Steirisches Kuratorium für Vor- und Frühgeschichte.

Bernhard, Andreas. 2021. »Die keltischen Gräber am Höhenrücken über dem Ort Lang«, ur. Andreas Bernhard, Mitja Guštin in Florian Mauthner, 8–21. Deutschlandsberg: Burgmuseum Archeo Norico Deutschlandsberg..

Blečić Kavur, Martina. 2009. »Universal and Original. Transformation of style in the North-Adriatic Redion«. *Keltske študije II*, ur. Georg Tiefengraber, Boris Kavur in Andrej Gaspari, 198–208. Montagnac: Éditions Monique Mergoil.

Blečić Kavur, Martina. 2015. *Povezanost perspektive: Osor u kulturnim kontaktima mlađeg željeznog doba*. Koper – Mali Lošinj: Univerza na Primorskem.

- Bochank, Tomasz. 2014. »La Tène and Przeworsk strap shield bosses from Poland«. *Celtic art in Europe: Making Connections*, ur. Christopher Gosden, Sally Crawford and Katherina Ulmschneider, 183–195. Oxford: Oxbow Books.
- Bolta, Lojze. 1951. »Gradišče na Miklavškem hribu nad Celjem«. *Arheološki vestnik* 2 (1): 69–72.
- Bolta, Lojze. 1966. »Materialne ostaline Keltov v celjski okolici«. *Arheološki vestnik* 17: 375–189.
- Bolta, Lojze. 1975. *Arheološka najdišča Slovenije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Božič, Dragan. 1987. »Zapadna grupa: Izvor za istoriju Tauriska«. *Praistorija jugoslavenskih zemalja*, ur. Alojz Benac, 855–897. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.
- Božič, Dragan. 1991. »I Taurisci«. *I Celti*, ur. Sabatino Moscati in sodelavci, 471–477. Milano: Bompiani.
- Božič, Dragan. 1993. »O latenskih najdbah na območju Ptuj«. *Ptujski arheološki zbornik ob 100-letnici muzeja in Muzejskega društva*, ur. Brane Lamut, 189–204. Ptuj: Pokrajinski muzej.
- Božič, Dragan. 1999a. »Die Erforschung der Latènezeit in Slowenien seit Jahr 1964«. *Arheološki vestnik* 50: 189–213.
- Božič, Dragan. 1999b. »Žvenket mečev in trušč bojnih voz«. *Zakladi tisočletja: Zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov*, ur. Dragan Božič in Janez Dular, 158–160. Ljubljana: Modrijan.
- Božič, Dragan. 2001. »Ljudje od Kriki in Kolpi v latenski dobi«. *Arheološki vestnik* 52: 181–198.
- Božič, Dragan. 2016. »Bronze Fibulae of the Zvonimirovo Type among the Taurisci and Boii«. *Boii – Taurisci: Proceedings of the International Seminar, Oberleis-Klement June 14th–15th, 2012*, ur. Maciej Karwowski in Peter C. Ramsel, 55–65. Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Brunaux, Jean-Louis, Patrice Méniel in Monseigneur François Poplin. 1985. *Gournay: Les Fouilles sur le sanctuaire et l'oppidum (1975-1984)*. Picardie: Reuve archéologique.
- Brunaux, Jean-Louis in Bernard Lambot. 1987. *Guerre et armenet chez les Gaulois 450 – 52 av. J.-C.* Paris: Editions Errance.
- Brunaux, Jean-Louis, Michel Amandry, Véronique Brouquier-Reddé, Louis-Pol Delestrée, Henri Duguay, Gérard Fercoq Du Leslay, Thierry Lejars, Christine

- Marchand, Patrice Méniel in Bernard Petit. 1999. »Ribemont-sur-Ancre (Somme): bilan préliminaire et nouvelles hypothèses«. *Gallia – Archéologie de la France antique* 56: 177–283.
- Bujna, Jozef. 1982. »Spiegelung der Sozialstruktur auf Latènezeitlichen Gräberfeldern im Karpatenbecken«. *Památky archeologické* 73: 312–431.
- Bujna, Jozef. 1995. *Malé Kosihy: Latènezeitliches Gräberfeld: Katalog*. Tumulus VII. Nitra: Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied.
- Bujna, Josef. 1998. »Reich ausgestattete Brandgräber mit Holzeinbau auf dem Gräberfeld in Malé Kosihy. Reflexionen und Hypothesen über die Bestattungssitten der Kelten«. *Slovenská Archeológia* 46 (2): 289–308.
- Bujna, Jozef. 2003. »Spony z keltských hroby bez výbroje územia Slovenska (Typovo-chronologické triedenie LTB- a C1-spôn)«. *Slovenská Archeológia* 51 (1): 39–108.
- Chidioşan, Nicolae in Doina Ignat. 1972. »Cimitirul Celtic de la Tărian«. *Studii şi cercetări de istorie veche* 23 (4): 553–579.
- Coblenz, Werner. 1956. »Ein Hügelgrab der frühen Latènezeit von Liebau: I. Grabbergung und -inhalt«. *Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege* 5: 297–342.
- Čižmář, Miloš. 2010. »Zwei Typen spätlatènezeitlicher Gegenstände aus Mähren«. *Archäologischer Korrespondenzblatt* 40 (3), 383–388.
- Čižmář, Miloš, Jana Čižmářová in Jiří Meduna. 2018. *Němčice a Staré Hradisko Spony*. Brno: Moravské zemské muzeum.
- Čižmářová, Jana. 2009. *Keltská pohřebiště z Holubic a Křenovic*. Pravěk, Supplementum 19. Brno: Ústav Archeologické památkové péče Brno.
- Čižmářová, Jana. 2013. *Keltská Pohřebiště na Moravě: Okresy Blansko a Vyškov*. Brno: Moravské zemské muzeum.
- De Navarro, José Maria. 1959. »Zu einigen Schwertschieden aus La Tène«. *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 40: 79–119.
- De Navarro, José Maria. 1972a. *The finds from the site of La Tène: Volume I: Scabbards and Swords found in them I*. Oxford: Oxford university press.
- De Navarro, José Maria. 1972b. *The finds from the site of La Tène: Volume I: Scabbards and Swords found in them II*. Oxford: Oxford university press.
- Deutscher, Lisa. 2012. »Latènezeitliche Schwerter mit Stempelmarken«. *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums in Mainz* 59: 245–363.

- Dizdar, Marko. 2001. *La Tène Settlements in the Vinkovci Region*. Dissertationes et Monographiae 2. Zagreb: Arheološki zavod Filozofskog fakulteta Sveučelišta u Zagrebu.
- Dizdar, Marko. 2009. »Željezni pojasi tipa Zvonimirovo LT 6 kao dio ženske srednjolatenske nošnje u zapadnoj Panoniji i na jugoistočnoalpskom prostoru«. *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 42: 271–304.
- Dizdar, Marko. 2013. *Zvonimirovo Veliko polje: Groblje latenske kulture 1*. Monografije Instituta za arheologiju 8. Zagreb: Institut za arheologiju.
- Dizdar, Marko. 2016. »Late La Tène Settlements in the Vinkovci Region (Easter Slavonia, Croatia): Centres of Trade and Exchange«. *Boii – Taurisci: Proceedings of the International Seminar, Oberleis-Klement June 14th–15th, 2012*, ur. Maciej Karwowski in Peter C. Ramsel, 31–48. Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Dizdar, Marko in Marija Ljuština. 2019. »My mother was a tailor... Woman from the Middle La Tène cemetery Zvonimirovo-Veliko polje who made the spinning threads and cloths«. *Arheološki vestnik* 70: 49–91.
- Dizdar, Marko. 2021. *Ženska srednjolatenska nošnja Skordiska: Identitet protopovijesne zajednice na jugu Karpatske kotline*. Monografije Instituta za arheologiju 12. Zagreb: Institut za arheologiju.
- Dobesch, Gerhard. 1980. *Die Kelten in Österreich nach den ältesten Berichten der Antike: das Norische Königreich und seine Beziehungen zum Rom im 2. Jahrhundert v. Chr.* Wien, Köln, Graz: Böhlau.
- Dolenz, Katharina. 2005. »Restaurierung keltischer Grabfunde aus Mittelkärnten«. *Rudolfinum: Jahrbuch des Landesmuseums für Kärnten* 2004: 547–552.
- Domaradzki, Mieczysław. 1977. »Trce z okuciami metalowymi na terenie celtyski wsc«odniej". *Przegląd Archeologiczny* 25: 35–95.
- Drda, Petra in Alena Rybová. 1992. »L'oppidum de Závist: Construction de la porte principale (D) et sa chronologie«. *Památky archeologické* 83 (2): 309–349.
- Drnić, Ivan. 2015a. *Kupinovo: Groblje latenske kulture*. Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Zagrebu 12. Zagreb: Arheološki muzej u Zagrebu.
- Drnić, Ivan. 2015b. »La Tène spearheads from south-eastern Pannonia and the northern Balkans: typology, chronology, ritual, and social context«. *Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas* 79: 111–126.

- Duval, Paul-Marie. 1983. »Un motif celtique: le triscèle du disque de la Bann (Ulster)«. *Etudes Celtiques* 20 (1): 81–90.
- Duval, Paul-Marie. 1987. *Monnaies Gauloise et Mythes Celtiques*. Pariz: Hermann.
- Eggel, Christina. 2003. »Ost-West-Beziehungen im Flachgräberlatène Bayerns«. *Germania* 81 (2): 513–538.
- Eichler, O. 1912. »Cilli, Grabungen«. *Mittheilungen der kaiserlich-königlichen Central-Kommission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkale*: 86–87.
- Ferencz, Iosif Vasile. 2007. *Celții pe Mureșul mijlociu*. Bibliotheca Brukenthal XVI. Sibiu: Ministerul culturii și culterol, Muzeul național Brukenthal.
- Fischer, Franz. 1967. »Alte und neue Funde de Latène-Periode aus Württemberg Gräberfeld bei Darnsheim (Kr. Böblingen)«. *Fundberichte aus Schwaben* 18 (1): 61–111.
- Filip, Jan. 1956. *Keltové ve Střední Evropě*. Paga: Československé akademie věd.
- Gabrovec, Stane. 1966. »Srednjelatensko obdobje v Sloveniji«. *Arheološki vestnik* 17: 169–242.
- Garbsch, Jochen. 1965. *Die Norisch-Pannonische Frauentracht im 1. und 2. Jahrhundert*. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.
- Gaspari, Andrej, Robert Krempuš, Miran Erič in Silvo Bokal. 2001. »Arheološko najdišče v strugi Savinje v Celju«. *Arheološki vestnik* 52: 281–302.
- Gaspari, Andrej, Robert Krempuš in Danijela Brišnik. 2004. »Keltski bojevniški grob iz Slatine v Rožni dolini pri Celju?«. *Arheološki vestnik* 55: 267–289.
- Gaspari, Andrej, Robert Krempuš in Matjaž Novšak. 2007. »Preliminary report on the discovery of a Late Celtic sanctuary and two Gallo-Roman temples in Celje (Slovenia)«. *L'âge du Fer dans l'arc jurassien et ses marges: Dépôts, lieux sacrés et territorialité à l'âge du Fer: Actes du XXIXe colloque international de l'AFEAF Bienne (canton de Berne, Suisse), 5-8 mai 2005*, ur. Philippe Barral in sodelavci, 835–840. Besançon: Presses universitaires de Franche-Comté.
- Gebhard, Rupert. 1989. *Der Glasschmuck aus dem Oppidum von Manching*. Die Ausgrabungen in Manching 11. Stuttgart: Franz Steiner.
- Gebhard, Rupert. 1991. *Die Fibeln aus dem Oppidum vom Manching*. Die Ausgrabungen in Manching 14. Stuttgart: Franz Steiner.
- »Geološka karta Slovenije«. 2023. Geološki zavod Slovenije. Dostopano: 21. 8. 2023. <https://ogk100.geo-zs.si/>.

- Gostenčnik, Kordula. 2000. »Römische Spindelhaken Vom Magdalensberg in Kärnten«. *Archaeological Textiles Newsletter* 31: 9–11.
- Grahek, Lucija. 2015. »Zgodnjelatenški grobovi iz Orehove vasi pri Mariboru«. *Arheološki vestnik* 66: 308–316.
- Grahek, Lucija. 2016. *Stična: Železnodobna naselbinska keramika*. Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 32. Ljubljana: Institut za arheologijo Založba ZRC SAZU.
- Guillaument, Jean-Paul. 1984 *Les fibules de bibracte, technique et typologie*. Dijon: Université de Dijon, centre de recherches sur les techniques gréco – romaines.
- Guillaument, Jean-Paul. 1993. *L'artisan chez les Gaulois*. Paris: Edition Errance.
- Guillaumet, Jean-Paul in Miklós Szabó. 2002 »Les Fourreaux d'épées de La Tène dans la vallée de la Saône au musée de Chalon-sur-Saône«. *Les âges du Fer en Nivernais, Bourbonnais et Berry oriental. Regards européens sur les âges du fer en France. Actes du XVIIe colloque de l'Association française pour l'étude de l'âge du Fer, Nevers*, ur. Didier Maranski in Vincent Guichard: 199–232, Bibracte: Centre Archéologique Européen du Mont-Beuvray.
- Guštin, Mitja. 1977. »Relativna kronologija grobov »Mokronoške skupine««. *Keltske študije*, ur. Mitja Guštin, 67–103. Brežice: Posavski muzej Brežice.
- Guštin, Mitja. 1984a. »Die Kelten in Jugoslawien: Übersicht über das archäologische Fundgut.« *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums* 31: 305–363.
- Guštin, Mitja. 1984b. »Prazgodovinski grobovi z vozovi na ozemlju Jugoslavije«. *Keltski voz*, ur. Mitja Guštin, 111–132. Brežice: Posavski muzej Brežice.
- Guštin, Mitja. 2003. »Prilog poznavanju ženske nošnje kot Tauriska: Uz djevojački pokop iz groba Lt 12 u Zvonimirovu kot Suhopolja«. *Opuscula Archaeologica* 27: 321–330.
- Guštin, Mitja. 2011. »On the Celtic tribe of Taurisci: Local identity and regional contacts in the ancient world«. *The Eastern Celts: the communities between the Alps and the Black Sea*, ur. Mitja Guštin in Miloš Jevtić, 119–128 Koper: Založba Annales.
- Guštin, Mitja in Boris Kavur. 2011. »Contribution to chronology«. *The Eastern Celts: the communities between the Alps and the Black Sea*, ur. Mitja Guštin in Miloš Jevtić, 128–129. Koper: Založba Annales.
- Guštin, Mitja, Georg Tiefengraber, Daša Pavlovič in Monika Zorko. 2017. *Nova Tabla pri Murski Soboti. Prazgodovina*. Arheologija na avtocestah Slovenije 52/1. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

- Hansen, Svend. 1994. *Studien zu den Metalldeponierungen während der älteren Urnenfelderzeit zwischen Rhônetal und Karpatenbecken: Teil 1*. Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie, Band 21. Bonn: Dr. Rudolf Habelt.
- Harding, Dennis William. 2007. *The Archaeology of Celtic Art*. London in New York: Routledge.
- Hencken, Hugh. 1978. *Mecklenburg Collection, Part II: The Iron Age Cemetery of Magdalenska gora in Slovenia*. Bulletin 32. Cambridge (Massachusetts): Peabody Museum of Archeology and Etnology, Harvard University.
- Hodson, Frank Roy. 1968. *The La Tène Cemetery at Münsingen-Rain: Catalogue and relative Chronology*. Acta Bernensia V. Bern: Stämpfeli & Cie Ag.
- Horvat, Milena. 2013. *Leskovec pri Celju*. Arheologija na avtocestah Slovenije 38. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
- Horváth, János A. 1945. »A Szobi Kelta temető«. *Folia Archeologica* 5: 60–65.
- Horváth, László in Péter Gergely Németh. 2009. »Kelta Temető leletei Szabadiból (Somogy Megye)«. *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 2009: 133–178.
- Hunyady, Ilona. 1942. *Die Kelten in Karpatenbecken: Tafelband*. Dissertationes Pannonicae II. 18. Budapest: Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Érem- és Régiségtani Intézete.
- Hunyady, Ilona. 1944. *Kelták a Kárpátmedencében*. Dissertationes Pannonicae II. 18. Budapest: Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Érem- és Régiségtani Intézete.
- Hunyady, Ilona. 1957. *Kelták a Kárpátmedencében*. Régészeti Füzetek 2. Budimpešta: Magyar nemzeti Múzeum in Történeti Múzeum.
- Institute for Advanced Study. 2023. »Karl Strobel«. Spletna stran ustanove. <https://www.ias.edu/scholars/karl-strobel>.
- Jacobi, Gerhard. 1974. *Werkzeug und Gerät aus dem Oppidum von Manching*. Die Ausgrabungen in Manching 5. Stuttgart: Franz Steiner.
- Jevšnik, Žiga. 2023. »Zgodovina raziskovanja mlajše železne dobe na Celjskem«. *Kronika* 71: 217–226.
- Jovanović, Alenka. 2006. *Kelti u Posavju*. Magistrska naloga. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.

- Jovanović, Alenka. 2007. *Kelti ob sotočju Save in Krke: publikacija ob razstavi*. Brežice: Posavski muzej Brežice.
- Jovanović, Alenka. 2011. »Middle La Tène female grave 56 from Brežice, Slovenia«. *The Eastern Celts: the communities between the Alps and the Black Sea*, ur. Mitja Guštin in Miloš Jevtić, 51–64. Koper: Založba Annales.
- Kaenel, Gilbert. 1999. »L'or à l'Age du Fer sur le Plateau suisse: parure – insigne«. *l'or dans l'antiquité: De la mine à l'objet*, ur. Béatrice Cauuet, 277–289.
- Karasová, Zuzana. 2002. »Spony z Keltského oppida na Třisové. Památky archeologické 93 (2): 226–258.
- Kavur, Boris. 2012a. »Drešinja vas, Slowenien«. *Lexikon zur keltischen archäologie: A – K*, ur. Susanne Sievers, Otto H. Urban in Peter C. Ramsl, 445–446. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- Kavur, Boris. 2012b. »Gotovlje, Slowenien«. *Lexikon zur keltischen archäologie: A – K*, ur. Susanne Sievers, Otto H. Urban in Peter C. Ramsl, 675. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- Kavur, Boris. 2012c. »Rifnik, Slowenien«. *Lexikon zur keltischen archäologie: L – Z*, ur. Susanne Sievers, Otto H. Urban in Peter C. Ramsl, 1587–1588. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- Kavur, Boris. 2012d. »Slatina v Rožni dolini, Slowenien«. *Lexikon zur keltischen archäologie: L – Z*, ur. Susanne Sievers, Otto H. Urban in Peter C. Ramsl, 1729–1730. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- Kavur, Boris. 2012e. »Šmatevž, Slowenien«. *Lexikon zur keltischen archäologie: L – Z*, ur. Susanne Sievers, Otto H. Urban in Peter C. Ramsl, 1735. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- Kavur, Boris. 2012f. »Trnava, Slowenien«. *Lexikon zur keltischen archäologie: L – Z*, ur. Susanne Sievers, Otto H. Urban in Peter C. Ramsl, 1873–1874. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- Kavur, Boris in Lubšina Tušek, Marija. 2016. *Na stičišču svetov*. Koper: Založba Univerze na Primorskem.
- Klemenc Josip. 1957. »Izkopavanja na Sadnikovem vrtu v Celju«. *Celjski zbornik*, ur. Tine Orel in Gustav Grobelnik, 92–102. Celje: Svet za prosveto in kulturo okraja Celje.
- Klemenc, Josip. 1961. »Celeia v antiki«. *Celjski zbornik*, ur. Tine Orel in Gustav Grobelnik, 427–456. Celje: Svet za kulturo okraja Celje.

- Klemenc, Josip. 1966. »Keltski element v Šempetru v Savinjski dolini«. *Arheološki vestnik* 17: 337–359.
- Kelemen, Márta H. 1987. »Komárom County I«. *Corpus of Celtic finds in Hungary: Transdanubia I*, ur. Tibor Kovács, Éva Petres in Miklós, Szabó, 179–230. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kolšek, Vera. 1966. »Keltski novci iz Celja«. *Arheološki vestnik* 17: 409–413.
- Kos, Peter. 1997. *Keltski novci Slovenije*. Situla 18. Ljubljana: Naordni muzej Slovenije.
- Krämer, Werner. 1985 *Die Grabfunde von Manching und die Latènezeitlichen Flachgräber in Südbayern*. Die Ausgrabungen in Manching 9. Stuttgart: Franz Steiner.
- Krempl, Anton. 1845. *Dogodivšine štajerske zemle: Z posebnim pogledom na Slovence*. Gradec: Franc Ferstl.
- Križ, Borut. 1999. »Epingle en fer à tête de cheval de Novo mesto (Slovénie)«. *Instrumentum* 9: 16.
- Križ, Borut. 2001. *Kelti v Novem mestu*. Novo Mesto: Dolenjski muzej.
- Križ, Borut. 2005. *Novo Mesto VI: Kapiteljska njiva: Mlašeželeznodobno grobišče*. Novo Mesto: Dolenjski muzej.
- Kruta, Venceslas. 2015. *Celtic Art*. New York: Phaidon Press Limited.
- Knez, Tone. 1977. »Keltski grobovi iz Roj pri Moravčah«. *Keltske Študije*, ur. Mitja Guštin, 105–125. Brežice: Posavski muzej Brežice.
- Kysela, Jan. 2020. *Things and Thoughts. Central Europe and the Mediterranean in the 4th–1st centuries BC*. Praha: Charles University, Faculty of Arts.
- Laharnar, Boštjan. 2018. »The Mokronog group as part of the Celtic world: the current state of research«. *Unity and Diversity in the Celtic World*, ur. Gilles Pierrevelcin, Jan Kysela in Stephan Fichtl, 413–423. Praha: AFEAF.
- Laharnar, Boštjan. 2022. *Od Okre do Albijske gore: Notranjska med prazgodovino in antiko*. Katalogi in monografije 45. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije.
- Lange, Günter. 1983. *Die Menschlichen Skelettreste aus dem Oppidum von Manching*. Die Ausgrabungen in Manching 7. Stuttgart: Franz Steiner.
- Lazar, Irena. 1996. »Laténzeitliche und frühromische Funde aus der Savinja in Celje«. *Arheološki vestnik* 47: 279–296.
- Lazar, Irena in Peter Kos. 2012. »Celeia, Slowenien«. *Lexikon zur keltischen archäologie: A – K*, ur. Susanne Sievers, Otto H. Urban in Peter C. Ramsel, 318–321. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften.

- Lejars, Thierry. 1994. *Gournay III: Les Fourreaux d'épée: Le sanctuaire de Gournay-sur-Aronde et l'armement des Celts de La Tène moyenne*. Pariz: Editions Errance.
- Lejars, Thierry. 2003. »Les Fourreaux d'épée laténiens. Supports et ornements«. *L'immagine tra mondo celtico e mondo etrusco-italico: Aspetti della cultura figurativa nell'antichità*, ur. Daniele Vitali, 9–70. Firenze: Press Service.
- Lejars, Thierry. 2013a. *La Tène: La collection Schwab (Bienne, Suisse): La Tène, un site un Mythe 3 Tome 1: Text*. Cahier d'archéologie romande: Lausanne.
- Lejars, Thierry. 2013b. *La Tène: La collection Schwab (Bienne, Suisse): La Tène, un site un Mythe 3 Tome 2: Documents, catalogue et planches*. Cahier d'archéologie romande: Lausanne.
- Lubšina Tušek, Marija in Boris Kavur. 2009. »A sword between. The Celtic warriors grave from Srednica in North-Eastern Slovenia«. *Keltske študije II*, ur. Georg Tiefengraber, Boris Kavur in Andrej Gaspari, 125–142. Montagnac: Éditions Monique Mergoil.
- Lubšina Tušek, Marija in Boris Kavur. 2011. »Srednica near Ptuj: A contribution to the beginning of the La Tène period in Eastern Slovenia«. *The Eastern Celts: the communities between the Alps and the Black Sea*, ur. Mitja Guštin in Miloš Jevtić, 31–50. Koper: Založba Annales.
- Majnarić-Pandžić, Nives. 1970. *Keltsko-Latenska kultura u Slavoniji i Srijemu*. Vinkovci: Gradski muzej Vinkovci.
- Majnarić-Pandžić, Nives. 2001. »Grob ratnika Lt 12 iz srednjolatenskog groblja u Zvonimirovu kod Suhopolja u Virovitičko-podravskoj županiji«. *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 18: 83–101.
- Maire, Jean-Luc. 1983. »Essai sur la métallurgie des fibules gauloises«. *Revue archéologique de Picardie* (1–2): 162–164.
- Maringer, Johannes. 1979. »Triskeles in der vor- und frühgeschichtlichen Kunst«. *Anthropos* 74 (3): 566–576.
- Marot, Mojca. 2016. »Najditelju arheoloških ostalin izplačali denarno nagrado«. Spletna stran časopisa. Dnevnik. <https://www.dnevnik.si/1042756155>.
- Márton, Andras. 2004. »La fibule de type de Mötschwill«. *Acta Archaeologica Academia Scientiaru Hungaricae* 55: 279–322.
- Maryon, Herbert. 2011. *Metalwork & enamelling*. New York: Dover publications, inc.
- Meduna, Jiří. 1961. *Staré Hradisko I: Katalog der Funde im Museen der Stadt Boskovic*. Brno: Archeologický ústav Akademie Věd České Republiky, pobočka v Brně.

- Meduna, Jiří. 1980. *Die Latènezeitlichen Siedlungen in Mähren*. Praha: Československá akademie věd.
- Megaw, Ruth in Vincent Megaw. 2001. *Celtic art: From its beginnings to the Book of Kells*. London: Thames & Hudson.
- Miller, Daniel. 2016. *Materialna kultura*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Mlinar, Miha in Teja Gerbec. 2011. *Keltskih konj topôt: Najdišče Bizjakova hiša v Kobaridu*. Tolmin: Tolminski muzej.
- Modrian, Walter. 1962 »La-Tène-zeitliche Flachgräber in Leibnitzerfeld«. *Schild von Steier* 10: 57–64.
- Muchar, Albert. 1825. *Das Römische Norikum, oder: Oesterreich, Steyermark, Salzburg, Kärnthen und Krain under den Römern*. Gradec: Riller'sche Buchhandlung.
- Muchar, Albert. 1844. *Geschichte des Herzogtums Steiermark*. Graz: Damian und Jorge'schen Buchhandlung.
- Müller-Karpe, Hermann. 1951 »Zeugnisse der Taurisker in Kärnten«. *Carinthia I* 141: 594–677.
- Natek, Karel. 1983 (1984). »Razvoj reliefa in izraba tal v Ložniškem gričevju«. *Geografski zbornik* 23: 57–96.
- Novak, Mario. 2023. *Bioarheološka analiza ljudskih koštanih ostataka s nalazišta Slatina*. Zagreb: Institut za antropologiju.
- Novšak, Matjaž. 2006. *Trnava*. Arheologija na avtocestah Slovenije 2. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
- Novšak, Matjaž in Gojko Tica. 1998. »Trnava and Šmatevž – Newly discovered pre-roman settelmenst in the lower Savinja valley (Slovenija)«. *Alba Regia* 27: 25–38.
- Németh, Péter Gergely. 1998. »Kelta Temetők Somogy megyében«. *Somogyi Muzzeumok Kozlemenyei* 13: 69–90.
- Orožen, Ignacij. 1854. *Celska Kronika*. Celje: Julius Jeretin.
- Orožen, Janko. 1927. *Zgodovina Celja, 1. del: Prazgodovinska in rimska Celeja z arheološkim vodnikom po muzeju, mestu in okolici*. Celje: Goličar & Leskovšek.
- Österreichisches Biographisches Lexikon. 2022. »Muchar von Reid«. Spletna baza biografskih podatkov. http://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_M/Muchar-Ried_Albert_1786_1849.xml.
- Pahič, Stanko 1966. »Keltske najdbe v Podravju«. *Arheološki vestnik* 17: 271–319.
- Pahič, Stanko. 1981. »Brinjeva gora 1953«. *Arheološki vestnik* 32: 71–143.

- Perc, Bernarda. 1951. »Rimske najdbe v Celju od 1941 do 1951«. *Arheološki vestnik* 2: 227–240.
- Perko, Verena. 2002. »Prof. dr. Stane Gabrovec osemdesetletnik«. *Kamniški zbornik* 16: 241–243.
- Perko, Drago in Milan Orožen Adamič. 1995. »Relief Slovenije«. ZRC ZASU. Publikacije. Spletna stran založbe ZRC. <https://zalozba.zrc-sazu.si/sl/publikacije/relief-slovenije>.
- Pichler, Fritz. 1865. *Repertorium der steirischen Münzkunde*. Graetz: Kommission-Verlag von Leuschner & Lubensky's Universitaets-Buchhandlung.
- Pieta, Karol. 1982. *Die Púchov-kultur*. Nitra: Instituti archeologici Academiae scientiarum slovacae.
- Pirkmajer, Darja. 1986. »Slatina pri Šmartnem v Rožni dolini«. *Varstvo spomenikov* 28: 254–255.
- Pirkmajer, Darja. 1988. »Slatina pri Šmartnem v Rožni dolini«. *Varstvo spomenikov* 30: 227.
- Pirkmajer, Darja. 1990. »Slajček«. *Varstvo spomenikov* 32: 159.
- Pirkmajer, Darja. 1991. *Kelti na Celjskem*. Celje: Pokrajinski muzej Celje.
- Pirkmajer, Darja. 1997a. *Regard sur les Celtes en Slovénie: La nécropole de Slatina: Région de Celje (IIIe- IIe siècles avant J. C.)*. Bibract: Centre archéologique européen du Mont Beuvray.
- Pirkmajer, Darja. 1997b. *Kelti u celjskom kraju*. Zagreb: Arheološki muzej u Zagrebu.
- Pirkmajer, Darja. 1998. »Die Kelten in der Region Celje«. *Die Zeit der Kelten*, ur. Diether Kramer in Otto Burböck, 89–111. Graz: Landesmuseum Joanneum.
- Pittioni, Richard. 1954. *Urgeschichte des österreichischen Raumes*. Wien: Franz Deuticke.
- Pleiner, Radomír. 1993. *The Celtic Sword*. Oxford: Clarendon Press.
- Reich, Guillaume in Jean Marc Gillet. 2015. »Mise en forme d'une réplique d'arme d'hast: un fer de lance échancré et ajouré du site de La Tène. *Anzeiger der Arbeitsgemeinschaft für Experimentelle Archäologie der Schweiz* 21: 10–21.
- Rapin, André. 1983. »Les umbos de Boucliers de Gournay-sur-Arond«. *Revue archéologique de Picardie* (1-2): 174–180.
- Rapin, André. 1987. »Le système de suspension des fourreaux d'épées laténiens aux IIIe siècle av. J.-C. innovations techniques et reconstitution des éléments périssables«. *Celti ed Etruschi nell'Italia centro-settentrionale dal V secolo a.C.*

- alla romanizzazione: atti del colloquio internazionale, Bologna, 12-14 aprile 1985*, ur. Daniele Vitali: 529–539.
- Rapin, André. 1988. »1ere Partie: Boucliers et lances«. *Gournay II*, ur. Jean-Louis Brunaux in André Rapin: 7–142. Pariz: Éditions Errance.
- Rapin, André. 1996. »Les armes des celtes: des messages enfouis sous la rouille«. *Mélanges de l'école Française de Rome: Antiquité* 108 (2): 505–522.
- Ramsl, Peter C. 2011. *Das latenezeitliche Gräberfeld von Mannersdorf am Leithagebirge, Flur Reinthal Süd, Niederösterreich*. Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Ramsl, Peter C. 2018. »Interregional Relations and Connections in Central Europe's Iron Age«. *Iron Age Connectivity in the Carpathian Basin: Proceedings of the international colloquium from Târgu Mureș, 13–15 October 2017*, ur. Sándor Berecki, Aurel Rustoiu in Mariana Egri, 39–50. Cuj-Napoca: Editura Mega.
- Ramsl, Peter C. 2020. *Diversity of male identities: in Early and Middle La Tène period cemeteries in central Europe*. Nitra: Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied.
- Ramsl, Peter C. 2022. »Diversity of female identities in the Early La Tène period in the middle Danube Regions«. *Iron Age female identities in the southern Carpathian Basin*, ur. Marko Dizdar: 86–98. Zagreb: Institut za arheologiju u Zagrebu.
- Ratimorská, Priska. 1981. »Keltské pohrebisko c Chotíne I. Západné Slovensko«. *Vlastivedný zbornik Muzei západnoslovenskéhe kraja* 8: 15–88.
- Rausch, Andreas. 1995. »Keltische Siedlungsfunde aus der Katastralgemeinde Schauboden im Erlaufthal«. *Unsere Heimat* 66 (3): 154–188.
- Riedl, Emanuel. 1890. »Ein La Tène-Fund in Steyermark«. *Mittheilungen der kaiserlich-königlichen Central-Kommission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkale* 16: 223–224.
- Rosenberg, Alfons. 1987. *Odkrivajmo simbole: Prasimboli in njihovo spreminjanje*. Celje: Mohorjeva družba.
- Roska, Márton. 1944. »A Kelták Erdélyben«. *Közlemények* 4 (1–2): 53–80.
- Rustoiu, Aurel. 2022. »The archaeology of female mobility and identity in the southern Carpathian Basin«. *Iron Age female identities in the southern Carpathian Basin*, ur. Marko Dizdar: 44–61. Zagreb: Institut za arheologiju u Zagrebu.
- Rustoiu, Aurel in Sándor Berecki. 2015. »Weapons as symbols and the multiple identities of warriors: Some examples from Transylvania«. *Waffen – Gewalt – Krieg:*

- Beiträge zur internationalen Tagung der AG Eisenzeit und des Institut Archeologii Uniwersytet Rezeszowikego – Rzeszów 19.-22. September 2012*, ur. Stefanie Wefers, Marcin Karwowski, Janine Fries-Knoblach, Peter Trebsche in Peter C. Ramsl, 127–148. Beier: Langenweissbach.
- Salzani, Luciano. 1996. *La necropoli Gallica e Romana di S. Maria Zevio (Verona)*. Documenti di archeologia 9. Mantova: Società Archeologica s. r. l.
- Sartori, Franco 1960. »Galli transalpini transgressi in Venetiam«. *Aquileia nostra* 31: 1–40.
- Sievers, Susanne. 2010. *Die Waffen aus dem Oppidum von Manching*. Die Ausgrabungen in Manching 17. Stuttgart: Franz Steiner.
- Senegačnik, Jurij. 2012. *Slovenija in njene pokrajine*. Ljubljana: Modrijan založba.
- Spajić, Emil. 1954. »Nazalište mlađega željeznog doba s terena Osijeka«. *Osječki zbornik* 4: 7–18.
- Spajić, Emil. 1956. »Nazalište mlađega željeznog doba s terena Osijeka«. *Osječki zbornik* V: 47–53.
- Stähli, Bendicht. 1977. *Die Latènegräber von Bern-Stadt*. Schriften des Seminars für Urgeschichte der Universität Bern. Bern: Universität Bern.
- Stead, Ian. 1996. *Celtic Art in Britain before the Roman Conquest*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Stipančić, Petra. 2016. *Podoba ali simbol: Upodobitve živali na arheoloških predmetih*. Novo mesto: Dolenjski muzej.
- Strabo. 1903. *Geography*. Prevedla Hans Claude Hamilton in William Falconer. London: George Bell & Sons.
- Strobel, Karl. 2012. »Das Regnum Noricum, die sogenannte Norische Münzprägung und Rom: Frühe Kontakte als Vorspiel von Annexion und Romanisierung – Fiktion oder Realität? Mit einem Appendix zur Noreia-Frage«. *Archeologia Austriaca* 96: 11–34.
- »Slatina v Rožni dolini«. 1976. *Krajevni leksikon Slovenije*. Ljubljana: DZS.
- »Slatina v Rožni dolini«. 1995. *Krajevni leksikon Slovenije*. Ljubljana: DZS.
- Szabó, Miklós in Éva F. Petres. 1992. *Decorated weapons of the La Tène Iron Age in the Carpathian Basin*. Inventaria Praehistorica Hungariae 5. Budapest: Magyar nemzeti Múzeum.
- Szabó, Miklós, Zoltán Czajlik in Károly Tankó. 2012. *La nécropole celtique à Ludas – Varjú-Dűlő*. Pariz: L'Harmattan.

- Szabó, Miklós, Zoltán Czajlik in Károly Tankó. 2018. *La nécropole celtique à Sajópetri – Homoki-szőlőskert*. Pariz: L'Harmattan.
- Šašel Kos 1995. »The end of the Norican Kingdom and the Formation of the Provinces of Norikum and Panonia. *Akti IV. Mednarodnega kolokvija o problematiki rimske provincialne umetnosti*, ur. Bojan Djurič in Irena Lazar, 21–42. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije.
- Šašel Kos, Marjeta. 1998a. »From the Tauriscan Gold Mine to the Goldenhornrand the Unusual Alpine Animal«. *Studia Mythologica Slavica* 1: 169–182.
- Šašel Kos, Marjeta. 1998b. »The Tauriscan Gold Mine: Remarks Concerning the Settlement of the Taurisci*«. *TYCHE, Beiträge zur Alten Geschite Papyrologie und Epiraphik* 13: 207–219.
- Šašel Kos, Marjeta. 2015. »Cincinbil in pohod Gaja Kasija Longina proti Makedoniji«. *Arheološki vestnik* 65: 389–408.
- Šemrov, Andrej. 2011. »Numizmatične najdbe iz Celja in Savinje v luči novih dognanj«. Magistrsko delo. Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za Humanistične Študije.
- Šmid, Katarina. 2022. *Rimska nekropola Šempeter v Savinjski dolini*. Umetnine v žepu 24. Ljubljana: Založba ZRC.
- Videc, Nuša. 2019. »Prostorski in urbanistični razvoj Celeje«. Magistrska naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Vitali, Daniele. 1992. *Tombe e necropoli Galiche di Bologna e del territorio*. Bologna: Istituto per la Storia di Bologna.
- Vitali, Daniele. 1996. »*Celtes cisalpins, celtes transalpins: quelques réflexions sur le rôle de l'Italie du nord dans l'origine des oppida*«. La préhistoire au quotidien: mélanges offerts à Pierre Bonenfant, ur. Pierre Bonenfant in Marc Groenen, 323–345. Grenoble: J Milion.
- Vizdal, Jaroslav. 1976. »Záchranný výskum keltského pohrebiška v Ižkovciach«. *Slovenská archeológia* 24 (1): 151–190.
- Von Berg, Axel, Trierry Lejars in Vincent Megaw. 2017. »Middle La Tène *Waffenbrüder* in the Rhineland-Palatinate? Evidence from two Swords from a Chariot Burial in the Cemetery of Thür (Lkr. Mayen-Koblenz). *Archäologisches Korrespondenzblatt* 47 (2): 201–215.

- Von Muchar, Albert. 1825. *Das Römische Norikum, oder: Oesterreich, Steyermark, Salzburg, Kärnthen und Krain unter den Römern*. Graz: Riller'sche Buchhandlung.
- Von Muchar, Albert. 1844. *Geschichte des Herzogtums Steiermark*. Graz: Jorge'schen Buchhandlung.
- Venclová, Natalie, Petr Drda, Jan Michálek, Jiří Militký, Vladimír Salač, Pavel Sankot in Vít Vokolek. *The prehistory of Bohemia 6: The Late Iron Age – The La Tène period*. Praha: Archeologický ústav AV ČR.
- Vrenčur, Iztok. 2018. »Prazgodovinska naselbina na Rifniku pri Šentjurju«. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Vouga, Paul. 1923. *La Tène: Monographie de la station*. Leipzig: Karel W. Hiersemann.
- Wells, S. Peter. 1998. »Identity and Material Culture in the Later Prehistory of Central Europe«. *Journal of Archaeological Research* 6 (3): 239–298.
- Tržan, Biba. 1973. »Valična vas«. *Arheološki vestnik* 24. 660–729.
- Tiefengraber, Georg. 2011. »The »oppidum Celeia««. *The Eastern Celts: the communities between the Alps and the Black Sea*, ur. Mitja Guštin in Miloš Jevtić, 91–98. Koper: Založba Annales.
- Todorović, Jovan. 1971. *Katalog praisotarijskih metalnih predmeta*. Katalog 3. Beograd: Muzej grada Beograda.
- Todorović, Jovan. 1972. *Praisotarijska Kraburma I: Nekropola mlađeg gvozdenog doba*. Dissertationes et Monographiae 13. Beograd: Muzej grada Beograda.
- Turk, Peter, Janka Istenič, Timotej Knific in Tomaž Nabergoj. 2009. *The Ljubljanica – a River and its Past*. Ljubljana: Narodni uzej Slovenije.
- Zachar, Lev in Daniel Rexa. 1988. »Beitrag zur Problematik der Spätlatènezeitlichen siedlungshorizonte innerhales bratslaver oppidums«. *Zborník Slovenského národného múzea* 82: 27–72.
- Zeiler, Manuel. 2010. *Untersuchungen zur jüngerlatènezeitlichen Keramikchronologie im östlichen Mitteleuropa*. Rahden: Merie Leidorf GmbH.

13 GRAFIČNE PRILOGE

Slika 1: Lokacija Slatine označena z belo na reliefni karti Slovenije (Perko in Orožen Adamič 1995).....	5
Slika 2: Natančna lokacija Slatine označena z belo piko (podlaga: Google Earth Pro. 21. 8. 2023).....	6
Slika 3: Območje celjske kotline na geološki karti Slovenije (Geološki zavod Slovenije 2023).....	7
Slika 4: Zgodovinar Karl Strobel (Institute for Advanced Study 2023).....	8
Slika 5: Albert von Muchar (Österreichisches Biographisches Lexikon 2022).....	10
Slika 6: Arheolog Stane Gabrovec (Perko 2002, 241).....	10
Slika 7: Prvotne risbe najdb iz Drešinje vasi (Riedl 1889, T. 13).....	13
Slika 8: Nekateri izmed novcev najdenih v strugi Savinje (Kolšek 1966, T. 1).....	16
Slika 9: Pomembnejša najdišča mlajše železne dobe v okolici Celja (Jevšnik 2023, 218).	17
Slika 10: Arheologinja Darja Pirkmajer (Marot 2016).....	18
Slika 11: Pogled na najdišče iz zraka. Raziskano območje grobišča je označeno z rožnato barvo (podlaga: Google Earth Pro 21. 8. 2023).	20
Slika 12: Razporeditev grobov na tlorisu grobišča Slatina v Rožni dolini (Pirkmajer 1991, 20).....	21
Slika 13: Fotografija izkopavanj grobišča leta 1988 (Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje).	22
Slika 14: Fotografija groba 11 (Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje).....	23
Slika 15: Terenska risba groba 11 (Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje).	23
Slika 16: Fotografija groba 19 (Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje).....	24
Slika 17: Terenska risba groba 19 (Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje).	24
Slika 18: Absolutne kronologije po katerih se je ravnal Guštin (1977, 75).....	26
Slika 19: Relativna in absolutna kronologija mokronoške skupine po Božiču (1987, 881).	27
Slika 20: Absolutna kronologija kot sta jo predlagala Guštin in Kavur (2011, 129).....	27
Slika 21: Železni fibuli iz groba 11. M: 5 cm (fotografije: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022). .	30
Slika 22: Velika železna fibula iz groba 11. M: 5 cm (fotografija: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).....	32

Slika 23: Majhna bronasta fibula iz groba 11. M: 5 cm (fotografije: Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje in Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).	34
Slika 24: Klasična oblika fibule tipa BF-C4 A (Bujna 2003, sl. 13).	35
Slika 25: Nožek iz groba 11. M: 5 cm (Pirkmajer 1991, T. 12: 83).	36
Slika 26: Noži z gumbastim zaključkom ročajnega trna iz Manchinga (Jacobi 1974, T. 22: 367–374).	37
Slika 27: Odlomek z gumbastim zaključkom iz Pravčic (Meduna 1980, T. 115: 3).	38
Slika 28: Verižna pasova iz groba 11. M: 5 cm (Pirkmajer 1991, T. 12: 79–80).	39
Slika 29: Želen paličast odlomek (Pirkmajer 1991, T. 12: 82).	41
Slika 30: Primeri "spon" tipa Brežice: 1: Brežice (g. 49), 2: Dobova (g. 26), 3: Nova tabla (g. 18), 4: Slatina (g. 1a), 5 in 6: Formin, 7: Novo mesto – Kapiteljska njiva, 8: Zvonimirovo, 9: Perkáta in 10: Kleinhöflein (Guštin 2003, sl. 1).	42
Slika 31: Distribucija »spon« tipa Brežice. 1: Slatina pri Celju, 2: Novo Mesto – Kapiteljska njiva, 3: Brežice, 4: Dobova, 5: Formin, 6: Nova tabla, 7: Kleinhöflein, 8: Zvonimirovo, 9: Perkáta (po Guštin 2003).	43
Slika 32: Železni obroček iz groba 11. M: 5 cm (Pirkmajer 1991, T. 12: 81).	44
Slika 33: Tordirana železna žica iz groba 11. M: 5 cm (fotografija: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).	45
Slika 34: Primeri železnih igel z zoomorfno glavo. 1: Novo mesto – Kapiteljska njiva, 2: Purgstall an der Erlauf in 3: Staré Hradisko (Dizdar in Ljuština 2019, sl. 6).	46
Slika 35: Primeri bronastih igel z zavito glavo. 1: Bratislava, 2 in 3: Vinkovci – Blato, 4 in 5: Donava blizu Zemuna (Dizdar in Ljuština 2019, sl. 7).	47
Slika 36: Velika železna fibula iz groba 19. M: 5 cm (fotografija: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).	48
Slika 37: Sulična ost iz groba 19. M: 5 cm (fotografiji: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).	50
Slika 38: Ščitna grba iz groba 19. M: 5 cm (fotografiji: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).	52
Slika 39: Zvončasto oblikovan branik iz groba 19. M: 5 cm (fotografiji: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).	54
Slika 40: Fotografije meča v nožnici iz groba 19. M: 5 cm (fotografije: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).	57
Slika 41: Nožnice okrašene v švicarskem slogu iz Slatine 1: grob 27, 2: grob 9, 3: grob 13, 4: grob 10 in 5: grob 1 (Pirkmajer 1991, 23–24).	58
Slika 42: Okras na nožnicah mečev. 1 – 2 Slatina (Pokrajinski muzej Celje), 3: Brežice (Jovanović 2006, T. 76), 4: Dobova (Guštin 1984b, sl. 4), 5: Odžaci (Guštin 1984b,	

T. 7), 6: Hart (Modrian 1962, 60 7: Twann (Lejars 2013, sl. 273), 8: Loire at Nantes (de Navarro 1972b, T. 155:),) in 9?: Novo mesto – Kapiteljska njiva (Križ 2005, 96).....	60
Slika 43: Razprostranjenost omenjenih nožnic okrašenih s trojno zavojko. 1: Twann (Lejars 2013, sl. 273), 2: Loire at Nantes (de Navarro 1972b, T. 155:), 3?: Novo mesto – Kapiteljska njiva (Križ 2005, 96), 4: Slatina (Pirkmajer 1991, T. 16: 108, T. 19: 136), 5: Hart (Modrian 1962, 60), 6: Brežice (Jovanović 2006, T. 76), 7: Dobova (Guštin 1984b, sl. 4) in 8: Odžaci (Guštin 1984b, T. 7).....	59
Slika 44: Nekateri omenjeni meči z nožnicami z okrasom trojne zavojke. 1: Slatina grob 19 (po Pirkmajer 1991, T. 15: 108), 2: Slatina grob 27 (Pirkmajer 1991, T. 19: 136), 3: Brežice grob 65 (Jovanović 2006, T. 76), 4: Dobova grob 23 (Guštin 1984b, sl. 4), 5: Odžaci (Guštin 1984b, T. 7), 6: Hart (Modrian 1962).....	62
Slika 45: Posamezne stopnje izdelave sulične osti (Reich in Gillet 2015, sl. 8).	66
Slika 46: Orodje za izdelavo sredinskega rebra in njegova uporaba (Reich in Gillet 2015, sl. 13, sl. 16).	66
Slika 47: Prikaz izdelave meča s lečastim presekom iz paličastega ingota (skrajno desno na sliki) (Pleiner 1993, sl. 8).	68
Slika 48: Prikaz sestavnih delov meča in nožnice (Brunaux in Lambot 1987, 86).	69
Slika 49: Detajli zank verižnih pasov T. 1:4 in T. 1: 5 (fotografiji: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).....	74
Slika 50: Tul sulične osti z vrezanim okrasom (fotografija: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022). 75	
Slika 51: Ščitna grba iz groba 19 z vidnimi linearnim okrasom obrobe na kaloti (fotografija: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).....	75
Slika 52: Nekateri trakastih ščitnih grb z obrobljeno kaloto. 1–2: grob 162 iz Novega mesta – Kapiteljska njiva (Križ 2005, T. 41: 5–6), 3: grob 239 iz Novega mesta – Kapiteljska njiva (Križ 2005, T. 64: 6), 4: grob 521 iz Novega mesta – Kapiteljska njiva (Križ 2005, 82: 4), 5: grob 522 iz Novega mesta – Kapiteljska njiva (Križ 2005, T. 84: 8), 6: grob 86 iz Santa Maria di Zevio (Salzani 1996, T. 33: 4), 7: grob 88 iz Santa Maria di Zevio (Salzani 1996, T. 34: 12 a), 8: grob 106 iz Santa Maria di Zevio (Salzani 1996, T. 48: 6), 9: grob 132 iz Santa Maria di Zevio (Salzani 1996, T. 61: 2) in 10: grob 135 Santa Maria di Zevio (Salzani 1996, T. 64: 15).....	76
Slika 53: Primeri fibul z linearnim okrasom na ležišču igle. 1: grob 37 iz Steinbichla (Krämer 1985, T. 23: 2), 2–3: Staré Hradisko (Čižmář in sodelavci 2018, T. 21:	

27, T. 38: 444) in 4–5: grob 812 iz Brankovice (Čižmářová 2013, 33, T. 14: 7–8).	77
Slika 54: Okras nožnice iz groba 19 (fotografija: Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje)..	79
Slika 55: Ptičja motiva v okrasu pod ustjem nožnice 1: Obermanzingen (Megaw in Megaw 2001, sl. 199) in 2: La Tène (de Navarro 1972, T. 90: 2).	80
Slika 56: Nekatere trojne zavojke na nožnicah mečev. 1: Omnes (de Navarro 1972b, T. 145), 2: Plaidt (Von Berg, Lejars in Megaw 2017, sl. 9: C), 3 – 4: Santa Maria di Zevio (Salzani 1996, T. 35: 11, T. 60: 10).	81
Slika 57: Smeri gibanja in oblikovanje trojne zavojke (Duval 1983, sl. 5).	82
Slika 58: Primeri prazgodovinskih trojnih zavojk (Maringer 1979, sl. 1).	83
Slika 59: Primeri trojnih zavojk iz klasičnega sveta (Maringer 1979, sl. 2).	83
Slika 60: Meč iz Perkáte (Szabó in Petres 199, T, 53: 3).	85
Slika 61: Primer zmajskega para skupine II (Szabo in Petres 1992, T. 74).	86
Slika 62: Nožnica št. 4 iz La Tène – zgornji (Szabó in Petres 1992, sl. 18) in spodnji del (de Navarro 1972b, T. 73).	86
Slika 63: Zmajski par skupine II iz groba 555 iz Novega mesta – Kapitljska njiva (Stipaničić 2016, 38).	87
Slika 64: Kelih iz La Cheppe (de Navarro 1972b, T. 153).	87
Slika 65: Detajli okrasa na zgornjem delu koničnika nožnice iz groba 19 (fotografiji: Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje).	88
Slika 66: Koničnika nožnic iz 1: Bretanje, s sprednje in zadnje strani (Lejars 2013, sl. 273) in 2: zadnja stran koničnika iz Thüra (Von Berg, Lejars in Megaw 2017, sl. 5). 91	
Slika 67: Primeri različnih vrst <i>cagrinage</i> okrasa iz najdišča La Tène (de Navarro 1972b: T. 53, T. 62, T. 63, T. 67).	89
Slika 68: Nekatere posode z mrežastim okrasom. 1–3: Stična (Grahek 2016, T. 66: 11, T. 88: 8,9) in 4: Puy-de-Dôme (Kruta 2015, 155).	90
Slika 69: Detajli pozlate na nožnici iz groba 19 (fotografije: Žiga Jevšnik, 12. 8. 2022).	93
Slika 70: Grob 207 in 212 iz Münsingen-Rein (Hodson 1968, 65).	96
Slika 71: Primeri nošenja treh fibul 1: Grob 166 iz Münsingen-Rein, 2: grob 88/168 iz Sajópetri – Homoki-szölöskert (Szabó, Czajlik in Tankó 2018, sl. 93).	96
Slika 72: Moški pokopi z eno fibulo. 1: grob 9 iz Chrlice, 2: grob 6 iz Křenovice, 3: grob 8 iz Křenovice, 4: grob 20 iz Křenovice in 5: grob 25 iz Křenovice (Ramsl 2020, 137–139).	97

Slika 73: Zvonimirovo – pridatki iz groba LT 91 (Dizdar in Ljuština 2019, T. 1; T). ...	99
Slika 74: Zvonimirovo – pridatki iz groba LT 6 (Dizdar 2013, T. 13, T. 14).	100
Slika 75: Brežice –pridatki iz groba 12 (Jovanović 2006, T. 20).	101
Slika 76: Novo mesto – Kapiteljska njiva - pridatki iz groba 190 (Križ 2005, T. 54)..	102
Slika 77: Primerjava različnih pridatkov moških grobov stopnje Lt C2. 1: Nemčija – grob 6 iz Dramsheima (Fischer 1967, sl. 3), 2: Slovenija – grob 5 iz Dobove (Guštin 1984a, T. 19), 3: Nemčija – grob 34 iz Steinbichla (Manching) (Kämer 1985, T. 20) in 4: Nemčija – grob 12 iz Obermenzinga (München) (Krämer 1985, T. 60).	104

14 KATALOG IN TABLE

Katalog obsega 10 najdb iz groba 11 in 6 najdb iz groba 19 iz grobišča Slatina pri Celju. Posamezne najdbe so predstavljene z risbami na tablah. Predmeti na T. 1 so bili najdeni v grobu 11 in predmeti na T. 2 v grobu 19. Izjema je zgolj predmet pod številko 16, ki je bil izgubljen.

Najdbe številka 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 in 13 so narisane v merilu 1:2, najdbe številka 12, 14 in 15 pa v merilu 1:4. Mere so napisane v zaporedju d.–dolžina, š.–širina, v.–višina, pr.–premer in deb.–debelina.

- 1 Delno ohranjena železna fibula srednjelatenske sheme s peresovino z 14 ohranjenimi navoji in skoraj v celoti ohranjeno zunanjo tetivo. Noga je bila zavihana nazaj in na lok pritrjena z ovalno odebeljeno objemko. Lok polkrožne oblike in del noge sta slabo ohranjena. Lok se proti peresovini odebeli. Igla ni ohranjena.
Vel.: d. = 2,8 cm, d. peresovine = 3,9 cm; deb. loka = 0,4 cm.
- 2 Železna fibula srednjelatenske sheme s peresovino s 13 ohranjenimi navoji in zunanjo tetivo. Noga fibule je zavihana nazaj v loku »U« oblike in je na lok pritrjena z ovalno odebeljeno objemko. Na nogi je pred objemko eno profilirano rebro. Lok polkrožne oblike se proti peresovini odebeli. Igla je slabo ohranjena.
Vel.: d. = 4,6 cm; d. peresovine = 3,3 cm; deb. loka = 0,4 cm.
- 3 Velika železna žičnata fibula srednjelatenske sheme je v celoti ohranjena. Peresovina ima 4 navoje in zunanjo tetivo. Nazaj zavihana noga je na lok pritrjena z objemko. Lok je oblike plitvega polkroga.
Vel.: d. = 13,7 cm; d. peresovine = 1,6 cm; deb. loka = 0,3 cm; deb. igle = 0,2 cm.
- 4 Železna pasna veriga iz dvakrat uvitih členov v obliki osmice. Členi so narejeni iz žice okroglega presega. Ohranjena je v posameznih odlomkih. Zanka je po eni

- strani delno okrašena s serijo globokih vzporednih zarez. Zaključni del z zanko spone ni ohranjen.
- Vel.: d. rekonstruiranega dela = 28,5 cm; deb. členov = 0,5 cm; deb. obroča = 0,5 cm.
- 5 Železna pasna veriga iz dvakrat uvitih členov v obliki osmice. Členi so narejeni iz žice okroglega presega. Ohranjena je v posameznih odlomkih. Zanka je po eni strani delno okrašena s serijo globokih vzporednih zarez. Pas se končuje s gumbastim kavljem.
- Vel.: d. rekonstruiranega dela = 30,3 cm; deb. členov = 0,3 cm; pr. , deb. obroča = 0,3 cm; d. kavlja = ; deb. kavlja = 0,3 cm.
- 6 Železni nožek z ukrivljenim rezilom. Hrbet je polkrožno ukrivljen. Trnast ročaj ima gumbast zaključek.
- Vel.: d. = 12,5 cm; š. rezila = 0,2 cm; pr. gumba na ročaju = 0,4 cm.
- 7 Železna palica s pravokotnim presekom. Zgornji del je odlomljen. Konec je zaobljeno oblikovan.
- Vel.: d. = 15,6 cm; deb. = 0,4 cm.
- 8 Železni obroč okroglega preseka. Ni sklenjen.
- Vel.: pr. = 3,4 cm; deb. = 0,4 cm.
- 9 Ohranjena odlomka tordirane železne žice. Krajši odlomek je koničasto oblikovan.
- Vel.: d. = 3,6 cm; deb. = 0,3 cm.
- 10 Bronasta fibula srednjelatenske sheme je v celoti ohranjena. Peresovina ima 10 navojev in zunanjo tetivo. Noga je zavihana nazaj v loku »U« oblike. Po večini dolžine je profilirano oblikovana. Ob strani ima vzporedno postavljene dve ovalni izboklini. Na začetnem delu je noga okrašena s tremi poševnimi in vzporedno postavljenimi kanelurami. Na lok je noga pritrjena z ovalno odebeljeno objemko. Lok polkrožne oblike je v delu od objemke do peresovine profilirano oblikovan in ima vzporedno postavljene dve ovalni izboklini. Igla je v celoti ohranjena.

Vel.: d. = 5,4 cm; d. peresovine = 3,1 cm; deb. loka = 0,4 cm.

- 11 Odlomljena železna žičnata fibula. Peresovina ima 4 zavoje in zunanjo tetivo. Noga je slabo ohranjena in zavihana nazaj. Na ohranjenem delu noge je ohranjen bikonično oblikovan gumb. Na lok je pritrjena z objemko. Lok je oblike plitvega polkroga.

Vel.: d. = 11,5 cm; d. peresovne = ; . deb. peresovine = 1,9; deb. loka = 0,2 cm; pr. gumbka na nogi = 0,5 cm.

- 12 Železni meč v nožnici iz železne pločevine. Ročajni trn pravokotnega preseka se končuje z gobasto oblikovanim gumbom. Na korenu ročajnega trna nad zvončasto oblikovanim ustjem se nahaja zvončasto oblikovan branik. Pravokotna zanka za pritrjevanje meča na pas ima srčasto oblikovani ploščici. Na nožnico je pritrjen z zakovicama, ki sta poravnani z lokom zanke. Na spodnji zakovici so prisotne sledile druge kovine zlate barve. Nožnica ima končnik s kratkim trikotno oblikovanim zaključkom, ki je profilirano okrašen z izboklinami. Spredaj je zgornji del končnika oblikovan v dve nasproti si postavljeni ptičji glavi. Na zadnji strani je oblikovan v t. i. očesni lok z graviranim okrasom. Nožnica je po celotni dolžini na zunanji strani okrašena s *cagrinage*. Pod ustjem je na sprednji strani v tehniki globokega reliefa vrezan motiv trojne zavojke. Pod njim sta na robu nožnice dve »S« liniji s koncema oblikovanimi v ptičji glavi. Na zunanji strani teh sta prisotni spirali izdelani v globokem reliefu. Znotraj njiju je vrezana linija s kapljicasto oblikovanim zaključkom. Nekateri deli okrasa pod ustjem so bili dodatno dodelani s vzporednimi vrezi in šrafurami. Slednji so bili tudi obloženi z zlatimi lističi.

Vel.: d. = 100 cm; d. ročajnega trna = 13,9 cm; d. nožnice = 86,1 cm; š. nožnice = 5 cm; š. meča = 4,5 cm; d. končnika = 18,7 cm.

- 13 Manjši zvončasto oblikovan branik. Ni ohranjen v celoti.

Vel.: d. = 4,2 cm; š. = 1,5 cm; v. = 1,6 cm; . deb. = 0,3 cm.

- 14 Železna sulična ost s klasično oblikovanim listom z izrazito poudarjenim rebrom trikotnega preseka. Tulasto nasadišče je kratko z okroglim presekom. Na spodnjem delu sta nasprotno postavljeni luknji za pritrditev toporišča. V eni od

lukenj je ohranjen žebliček. Na istem delu je prisoten okras dveh horizontalnih vzporedno vrezanih črt, ki potekata okoli tulastega nasadišča.

Vel.: d. osti = 34,4 cm; š. lista do 10 cm; d. nasadišča = 5,7 cm; pr. tula = 1,7 cm.

- 15 Železna ščitna grba s sodčasto, nekoliko elipsoidno oblikovano kaloto in pravokotnima krilcema. Spodnji in zgornji del kalote sta odebeljena in okrašena s po tremi vzporednimi horizontalnimi vrezi. Žeblija grbe, s konkavno oblikovano glavo, sta dvakrat ukrivljena.

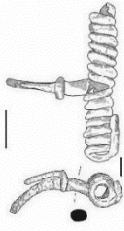
Vel.: d. = 34,5 cm; d. levega krila = 13,5 cm; d. desnega krila = 14 cm; d. kalote = 12,4 cm; v. kalote = 4,9 cm, š. = 13,4–14,5 cm.

- 16 Odlomek keramične posode.

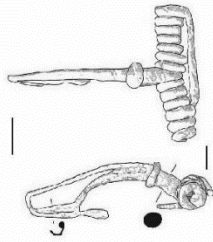
Vel.: d. = 5,8 cm.

T. 1

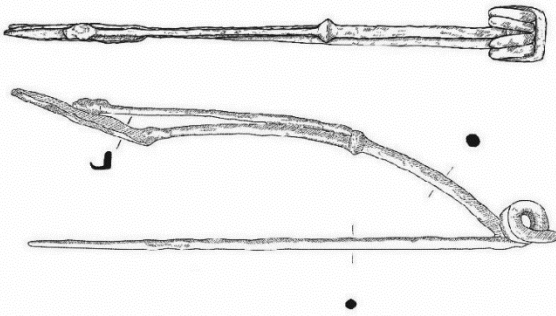
1

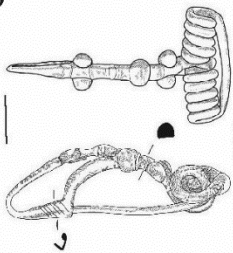
2

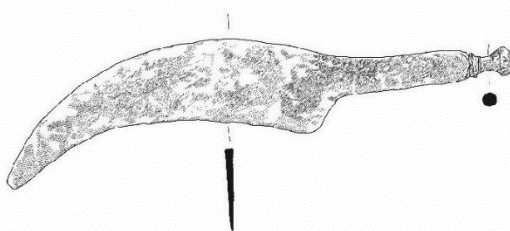
3

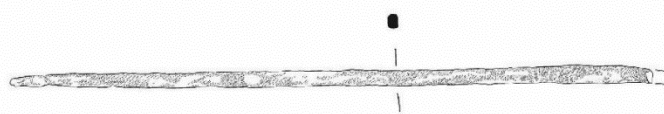
6

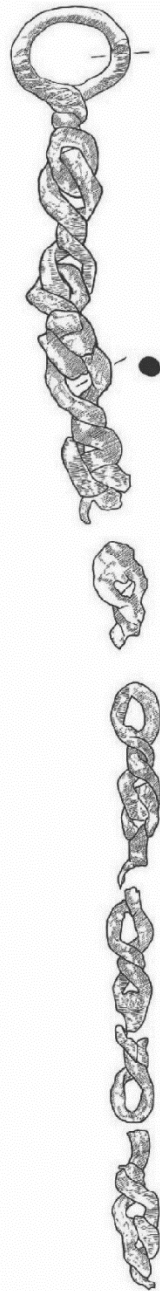
7

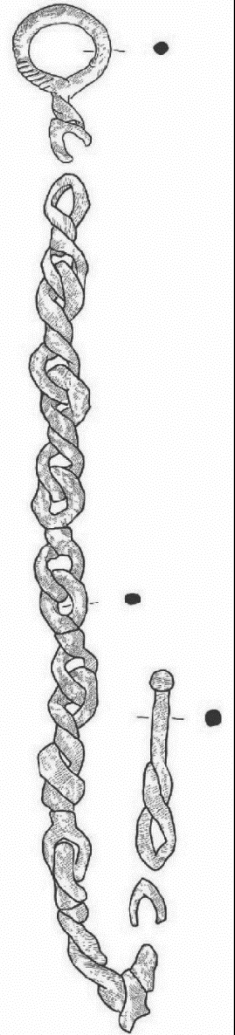
8

4

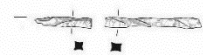
5

9

10

T. 2

